

Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Politikaları



Editör
BARİŞ AKSU



BİDGE Yayınları

Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Politikaları

Editör: BARIŞ AKSU

ISBN: 978-625-8673-24-1

1. Baskı

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

Yayınlama Tarihi: 2025-12-25

BİDGE Yayınları

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayinlari@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltepe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya /
Ankara



İÇİNDEKİLER

METROPOLİTEN ALANLARDA STRATEJİK KENT YÖNETİŞİMİ: İMAR KARARLARI, KENTSEL RANT VE KATILIMCI MEKÂNSAL ADALET İLİŞKİSİ	1
--	---

Demet DÖNMEZ

DİJİTAL KIRSALDA YENİLEYİCİ TURİZM: KANDIRA ÖRNEĞİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN YENİ BİR PARADİGMA	24
---	----

BARIŞ AKSU

YASAL DÜZENLEMELER IŞIĞINDA LİMANLARDA ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMLERİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YAKLAŞIMLARI	60
---	----

MUAZZEZ ÖZDEMİR

BELEDİYELERDE KENTSEL YAŞAM KALİTESİ FARKINDALIĞI: ORDU BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE ÖRNEĞİ	80
--	----

SELDA POLAT ERDOĞAN

BÖLÜM 1

METROPOLİTEN ALANLARDA STRATEJİK KENT YÖNETİŞİMİ: İMAR KARARLARI, KENTSEL RANT VE KATILIMCI MEKÂNSAL ADALET İLİŞKİSİ

DEMET DÖNMEZ¹

Giriş

Türkiye ve dünya ölçeğinde kentler, nüfus ve sermaye akışlarının yoğunlaştığı metropoliten alanlara dönüşmektedir. Bu alanlar, ekonomik büyümenin, kültürel çeşitliliğin ve yenilikçi mekânsal üretim süreçlerinin odağıdır; ancak kentsel büyüme aynı zamanda eşitsizlikleri, çevresel sorunları ve yönetim karmaşıklıklarını da derinleştirir. Stratejik kent yönetişi, toplumun uzun vadeli hedeflerini gözeten, paydaşlar arası koordinasyonu sağlayan ve mekânsal kararlarla sosyal adaleti harmanlayan bir yaklaşım olarak öne çıkar. Türkiye’de 2000’li yıllardan itibaren büyükşehir belediyelerine ve il özel idarelerine stratejik plan hazırlama yükümlülüğü getirilmiş; kalkınma planlarıyla uyumlu, katılımcılığı esas alan uzun vadeli programlar

¹ Doç. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, demetdonmez670@gmail.com -ORCID: 0000-0002-5833-9088

istenmiştir (Duruel, 2017:151). Bu planlar, imar kararlarından performans programlarına kadar bütün kamusal faaliyetleri biçimlendirir ve yerel yönetimlerin sorumluluklarını genişletir (Yıldırım vd., 2015: 210).

Bu bölüm, metropoliten alanlarda stratejik yönetim, imar kararları, kentsel rant ve katılımcı mekânsal adalet arasındaki karmaşık ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada bir yandan yönetim kuramları, Yeni Kamu Yönetimi (YKY) ve hesap verebilirlik literatürü ele alınırken diğer yandan kentsel politik ekonominin rant ve sermaye birikimi analizleri incelenecektir. Ayrıca Lefebvre, Harvey, Fainstein ve Purcell gibi teorisyenlerin “kente hakkı” ve “mekânsal adalet” tartışmalarının, Türkiye’deki kentsel dönüşüm pratikleriyle nasıl kesiştiği değerlendirilecektir. Makalenin sonunda, stratejik planlama süreçlerinin şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcı adalet ilkeleriyle uyumlu hale getirilmesi için politika önerileri sunulacaktır.

Kavramsal Çerçeve

Stratejik kent yönetişimi, metropoliten alanların karmaşık sorunlarına bütüncül çözümler üretmek üzere planlama, kamu yönetimi ve politika biliminin kesişiminde gelişen bir kavramdır. Brenner (2004), devletin mekânsal düzenleme biçimlerinin yeniden ölçeklendirilmesini betimleyen yeni devlet mekânları kuramında, küresel sermaye hareketliliği karşısında devletin yetkilerini yerel ve bölgesel ölçeklere devrettiğini savunur. Bu süreçte, metropoliten bölgeler ekonomik rekabet için özerk politik alanlar haline gelir ve bölgesel koalisyonlar ve ağ yönetişimi güçlenir. Pierre (2011) kent yönetişimini dört modele ayırır: yönetsel model verimlilik ve mali disipline; korporatist model paydaş katılımına; büyüme odaklı model sermaye çekmeye; refahçı model ise eşitsizlikleri azaltmaya öncelik verir. Bu modeller, stratejik planların nasıl kurgulandığını ve hangi toplumsal kesimlerin önceliklendirildiğini belirler.

Türkiye’de 2003 yılında kabul edilen 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, kamu idarelerine stratejik plan hazırlama zorunluluğu getirmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın “Mekânsal Planlama Sistemi ve Kurumsal Yapılanma” raporuna göre, her belediye ve özel idare beş yıllık stratejik planlarını ulusal kalkınma planlarıyla uyumlu şekilde hazırlamak zorundadır. Bu planlar, yıllık performans programları ve bütçelerin hazırlanmasında temel referans dokümandır; ayrıca çevre düzeni planları ve imar planlarının hazırlanmasında stratejik amaçların dikkate alınması gerekir. Ancak raporda plan hiyerarşisindeki uyumsuzluklar, merkezi ve yerel otoriteler arasında yetki çatışmaları ve farklı ölçeklerdeki planların birbirini ihmal etmesi nedeniyle uygulamada ciddi sorunlar yaşandığı vurgulanır.

İmar kararları, kentlerin fiziksel ve sosyal dokusunu belirleyen, aynı zamanda önemli rant yaratma potansiyeli olan araçlardır. Hukuk kuramında takdir yetkisi olarak adlandırılan bu alan, idarenin belirli koşullar altında seçim yapabilmesine olanak tanır. Dicey (1982), hukukun üstünlüğü ilkesini savunurken Fransız droit administratif sistemini eleştirir; ona göre, hükümetin geniş takdir yetkisi hukuki özgürlükleri tehdit eder ve keyfiliğe yol açar. Türkiye’de idare hukuku literatürü, takdir yetkisinin kamu yararı ile sınırlanması ve yargısal denetime tabi olması gerektiğini vurgular (Döner, 2016; Tan, 2011; Akın, 2025:301). İmar planlarının hazırlanması ve değiştirilmesinde belediyelere geniş takdir yetkisi tanınmasına karşın, Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararları bu yetkinin kamu yararına uygun kullanılıp kullanılmadığını denetlemektedir. Sabuncu’nun (2020) çalışması, stratejik planların hukuki bağlayıcılığı üzerinde durarak, plan hedefleri ile imar uygulamaları arasındaki uyumsuzlukların yargı denetimi altında giderilebileceğini savunur.

Ekonomi politik literatüründe rant emeksiz gelir olarak tanımlanır. Ricardo’ya göre rant, toprağın verimliliğinden

kaynaklanan artı değerdir; Marx ise rantı, mülkiyet ilişkileri ve sermaye birikimi bağlamında ele alır. Urbanistik literatürde kentsel rant, arazi üzerindeki planlama ve kamu yatırımlarından kaynaklanan değer artışlarını kapsar. Logan ve Molotch'un (1987) "büyüme makinesi" teorisi, kenti yerel elitlerin rant üretmek için işbirliği yaptığı bir arena olarak tanımlar. Bu yaklaşıma göre, arazi sahipleri, finansal kuruluşlar ve yerel yönetimler, imar yetkilerini kullanarak arsa değerlerini artırır ve artı değeri paylaşırlar. Bu süreç, harç gelirleri, imar artışları ve gayrimenkul satışları yoluyla kamu bütçesine katkı sağlasa da, çoğu zaman eşitsizliği derinleştirir ve sosyal adaleti zedeler.

Türkiye'de kentsel rant tartışması 1980'lerde özelleştirme politikaları ve kamu arazilerinin satışa çıkarılmasıyla gündeme gelmiştir. Kahraman (2010), kentsel rant algısındaki değişimi ve planlama süreçlerinin bu rantın oluşumundaki rolünü analiz eder. Çalışmada, kentleşmenin ve özelleştirmelerin kamu arazilerini pazarlanabilir meta haline getirdiği, plan değişiklikleriyle yeni imar hakları verilerek rant değeri oluşturulduğu ve bunun yolsuzluk zeminini beslediği vurgulanır. Yazar, planlamanın yeni işlevinin kamu mülkleri üzerinde değer artışı yaratmak olduğunu ve planlama kararlarının rant üretimini kolaylaştırdığını belirtir. Ökmen ve Yurtsever (2010) ise toprak rantının kamu geliri olarak görülmesi gerektiğini; kentsel planlama ile ortaya çıkan değer artışının sadece belirli kişilere sağlanması yerine vergilendirilerek toplumda yeniden dağıtılması gerektiğini savunurlar. Onlara göre, merkezi ve yerel yönetimler kentsel rantın hem oluşumunda hem de paylaşımında rol oynar; bu nedenle değer artışının vergilendirilmesi ve kayıt dışılığın giderilmesi, adil paylaşım için zorunludur (Eren ve Çakran, 2017:25).

Kentsel politika literatüründe mekânsal adalet, kaynakların ve hizmetlerin adil dağılımı kadar, karar süreçlerine katılım hakkını da içerir. Lefebvre (1968/1996), kentlerin sadece ekonomik üretim

mekânları değil, sosyal ve politik hakların mekânı olduğunu savunur. Harvey (2008) “kente hakkı”nın kolektif bir hak olduğunu ve kentleşme süreçlerini değiştirme gücünü içerdiğini vurgular. O, kapitalist şehirleşmenin artı ürünün metropollerde yeniden yatırımı yoluyla sermaye birikimini sürdürdüğünü ve kente hakkın bu süreci dönüştürme potansiyeli taşıdığını söyler. Fainstein (2010) ise “adil kent” yaklaşımında adaleti üç boyutta tanımlar: çeşitlilik (farklı kimliklerin temsil edilmesi), demokrasi (katılımcı süreçler) ve eşitlik (dağıtıcı adalet). Fainstein’e göre planlama pratikleri, neo-liberal kentleşme altında bile sosyal adaleti gözetmelidir; kamu sektörü arazi sahibi olduğunda konut fiyatlarını daha kolay kontrol eder ve krizleri önler. Purcell (2002) Lefebvre’nin kente hakkı kavramının radikal potansiyeline dikkat çeker; ona göre bu hak, iktidar ilişkilerini ve mekânsal üretimi yeniden kurma mücadelesidir. Yiftachel (2009) ise “gri alan” kavramıyla, belirli nüfus gruplarının hukuki statüsü belirsiz mekânlarda tutulduğunu, bu durumun kolonileşme ve ayrımcılık yarattığını belirtir.

Adaletin katılımcılık boyutu, Healey’nin (1997) işbirlikçi planlama yaklaşımında ayrıntılı şekilde ele alınır. Healey, geleneksel devlet merkezli planlamanın paternalist ve teknokratik yaklaşımını eleştirerek, paydaşların diyalog ve müzakere yoluyla ortak vizyon geliştirmesini öngörür. İşbirlikçi planlama, yurttaşların karar süreçlerine dahil edilmesi, bilgi ve güç asimetrilerinin azaltılması ve ortak öğrenme süreçlerinin teşvik edilmesi gerektiğini savunur. Ancak bu model, her paydaşın eşit temsil edilmesinin zorluğu ve güç dengesizliklerinin diyalog süreçlerini şekillendirmesi nedeniyle eleştirilmiştir.

Stratejik Planlama, Yeni Kamu Yönetimi ve Hesap Verebilirlik

1970’lerden itibaren birçok ülkede kamu sektöründe yönetim reformları gerçekleştirildi. Hood (1991) bu reform dalgasını “Yeni Kamu Yönetimi” (YKY) olarak adlandırır ve trendi dört megatrend

ile ilişkilendirir: (1) hükümetin küçülmesi ve personel azaltma, (2) özelleştirme ve yetki devri, (3) bilişim teknolojilerinin yönetimi otomatikleştirmesi ve (4) kamu yönetimi reformlarının uluslararası yayılması. Hood’a göre YKY, profesyonel yöneticiler eliyle kurumsal performansın artırılmasını, hedef ve standartların açıkça belirlenmesini, çıktılar ve sonuçlar üzerinde kontrolü, birimlerin ayrıştırılmasını, rekabetin teşvik edilmesini, özel sektör yönetim tekniklerinin benimsenmesini ve kaynak kullanımında disiplinin sağlanmasını öngörür. Bu yaklaşımla birlikte kamu hizmetlerinin üretimi sözleşmelere ve performans göstergelerine dayandırılmış, esnek istihdam modelleri yaygınlaşmış ve denetim süreçleri güçlenmiştir (Eren, 2006:131).

Bu reformların etkileri tartışmalıdır. Hood ve Dixon (2015), Birleşik Krallık’ta üç on yıl süren yönetim reformlarının ardından idari maliyetlerin arttığını, şikâyetlerin ve hukuki başvuruların çoğaldığını, buna karşın hizmet kalitesinde beklenen iyileşmenin sağlanmadığını belirtir. Bu bulgu, performans yönetimine dayalı reformların her zaman etkinlik getirmediğini göstermektedir. NPM’in alt akımlarından biri olan ağ yönetişimi, Rosenbloom’un (2000) “boş (hollow) devlet” kavramında ifade edildiği gibi, kamu hizmetlerinin devlet dışı aktörlere devredilmesi, sözleşme yönetimi ve karmaşık ağların koordinasyonunu beraberinde getirmiştir. Bu modelde devlet, hizmetleri doğrudan sunmak yerine, çeşitli üçüncü taraf kuruluşlarla sözleşmeler yaparak bir yönlendirme (steering) rolü üstlenir; bu durum hesap verebilirlik ve demokratik denetim mekanizmalarını zayıflatabilir.

Stratejik planlama ve YKY reformları hesap verebilirlik talebini artırmıştır. Behn (2001), demokratik hesap verebilirliğin iki boyutuna dikkat çeker: usul ve kural odaklı hesap verebilirlik ile performans odaklı hesap verebilirlik. Ona göre geleneksel hesap verebilirlik anlayışı, bürokratların takdir yetkisini sınırlayan kurallar ve mali denetimler aracılığıyla mali suistimalleri önlemeyi hedefler.

Ancak kamu hizmetlerinin etkinliği ve çıktı kalitesi için performans göstergeleri belirlenmeden hesap verebilirlik sağlanamaz; bu nedenle usul ve performans hesap verebilirlikleri arasında bir gerilim vardır. Behn, performans hesap verebilirliğinin sonuçlara yönelik açık hedefler ve ölçütler gerektirdiğini, ancak katı kuralcılığın yenilikçiliği engelleyebileceğini vurgular

Bovens (2007), hesap verebilirliği bir aktör ile bir forum arasındaki ilişi olarak tanımlar. Aktör davranışını açıklar, forum sorgular ve yargılar, gerektiğinde yaptırım uygular. Bovens, hesap verebilirlik kavramının hem demokratik (temsilciler ve vatandaş arasındaki ilişi), hem anayasal (hukuki denetim mekanizmaları), hem de sibernetik (geribildirim ve performans denetimi) boyutlarını ele alır. Ayrıca, Yeni Kamu Yönetimi ile birlikte gelen performans ltleri ve denetim yaklaşımlarının mali denetimden performans denetimine kaydığını belirtir. Mashaw (2007) ise hesap verebilirlik tasarımlarının kim kime, ne için, nasıl ve hangi araçlarla hesap verecek? soruları çerçevesinde yapılandırılması gerektiğini savunur.

Power (1997), bu süreci “denetim toplumu” olarak adlandırır. Ona göre denetim ve performans göstergeleri, sadece tarafsız araçlar değil, değer yüklü ve ritüelleşmiş pratiklerdir. Denetimin meşruluk yaratma işlevi, gerçek iyileştirmeden ziyade mevcudun sürdürülmesine hizmet edebilir; aşırı denetim ise kurumların kaynaklarını tketerек verimsizlik yaratabilir. Power, denetim süreçlerinin arkasındaki değer sistemlerinin sorgulanması gerektiğini ve hesap verebilirliğin ritüel haline gelmesinin toplumsal güveni azaltabileceğini belirtir.

Türkiye’de 1980 sonrası neo-liberal dönüşüm, kent yönetiminde önemli değişimlere yol açmıştır. Yerel yönetimlerin yetkileri artırılmış, büyükşehir belediyeleri kurulmuş ve merkezi idare ile yerel yönetimler arasında görev ve kaynak paylaşımı yeniden yapılandırılmıştır. 5018 ve 5302 sayılı yasalar, kamu idarelerine stratejik planlama yükümlülüğü getirirken, planların

hazırlanması ve uygulanmasının usul ve esasları İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından çıkarılan yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Söz konusu yönetmelikler, stratejik planlamayı katılımcı, kaynak-temelli ve performans odaklı bir süreç olarak tanımlar; paydaş analizi, GZFT (güçlü, zayıf yönler, fırsatlar, tehditler) analizi, amaç ve hedeflerin belirlenmesi gibi aşamaları içerir. Planlar, belediye meclisleri ve il genel meclislerinde onaylanarak hukuki bağlayıcılık kazanır. Sabuncu (2020) stratejik planların hukuki statüsünün belirsizliğinin, yargı organlarının plan hükümlerini dikkate almamasına neden olabildiğini vurgular; yazar, planların kamu yararını somutlaştırması ve idarenin takdir yetkisini sınırlaması açısından bağlayıcı kabul edilmesi gerektiğini savunur.

İmar Kanunu ve ilgili yönetmelikler, yerel yönetimlere imar planlarını hazırlama ve değiştirme yetkisi verir. Ancak plan hiyerarşisi (çevre düzeni planı, nazım imar planı, uygulama imar planı) ile stratejik planlar arasında uyumsuzluk oluştuğunda, hangi planın öncelikli olduğu belirsizleşmektedir. Çevre düzeni planları genellikle iller arası koordinasyonu gerektiren bölgesel planlardır; ancak belediyeler kendi nazım planlarını hazırlarken çevre planlarını göz ardı edebilmektedir. Bu durum, merkezi ve yerel otoriteler arasında yetki çatışmasına, plan revizyonlarının artmasına ve imar rantının politika aracı olarak kullanılmasına yol açmaktadır.

Kentsel Rant ve İmar Kararlarının Politik Ekonomisi

Kentsel rant üretimi, doğal toprağın sınırlı oluşu ile kentsel faaliyetler arasındaki gerilimden beslenir. Ricardo'nun rant kuramı, toprağın sabit arzı nedeniyle en verimli arazilerin sahiplerine ek gelir sağladığını savunur. Marx, rantı kapitalizmin artı değer üretme mekanizmalarından biri olarak görür; toprak sahibi, sermayenin yatırım kararı olmaksızın değer artışına ortak olur. Modern kent çalışmalarında, rant kavramı planlama kararlarıyla ilişkilendirilmiştir. Logan ve Molotch'un (1987) büyüme makinesi

yaklaşımında kent, arazi sahipleri, iş çevreleri ve kamu görevlilerinden oluşan bir koalisyon tarafından sürekli büyüme ve rant artışı doğrultusunda yönetilir. Bu koalisyon, konut projeleri, alışveriş merkezleri ve altyapı yatırımları üzerinden yerel ekonomiyi büyütmeyi hedefler. Fakat büyüme makinesi, sık sık sosyo-mekânsal eşitsizlikleri derinleştirir; zira yatırım çekmek amacıyla yapılan imar değişiklikleri, mevcut mahallelerdeki düşük gelirli kesimlerin yerinden edilmesine ve çevresel kaynakların tahribine yol açabilir.

Türkiye’de 1980 sonrası özelleştirme politikaları, kentsel rant üretimini hızlandırdı. Kamu arazilerinin satışı ve TOKİ aracılığıyla büyük ölçekli konut projeleri, sermayenin kente yönelmesini sağladı. Tayfun Kahraman’ın (2010) analizine göre, kentsel planlama kamu mülklerinin özelleştirilmesinin meşrulaştırılmasında önemli bir araç haline gelmiştir; plan değişiklikleri ile yeni imar hakları verilerek rant üretimi kolaylaştırılmış ve elde edilen rant değerleri siyasi iktidarlar tarafından yeniden dağıtılmıştır. Makale, planlamanın bir “rant üretim mekanizması” olarak kullanılmasını eleştirmekte ve özellikle İstanbul’da plan değişikliklerinin rant değerlerini yükseltmesi sonucunda gizli yolsuzlukların arttığını vurgulamaktadır. Kamu mülklerinin özelleştirilmesi, 2000’li yıllarda artan global sermaye akışlarıyla birlikte ivme kazanmış; uluslararası finansal aktörler kentsel mega projelere yatırım yaparak finansallaşma ve gayrimenkul değerlenmesi süreçlerini tetiklemiştir. Savini ve Aalbers (2016), Milano’daki MIND projesi üzerinden bu sürecin planlama sistemini nasıl bağlamından kopardığını ve finansallaşmanın planlamanın yeniden dağıtımcı işlevini zayıflatıldığını gösterir.

Ökmen ve Yurtsever (2010) ise rant vergilendirmesine odaklanırlar. Onlara göre, kentsel planlama sonucunda toprak değerindeki artış, kamusal zenginlik yaratır; bu zenginliğin belirli kişi ve şirketler tarafından özel kazanç olarak elde edilmesi yerine,

vergi aracılığıyla topluma dağıtılması gerekir. Yazarlar, Türkiye’de değer artışının vergilendirilmesine yönelik hukuki düzenlemelerin yetersiz olduğunu, gayrimenkul değerlerinin tapuda tam ve doğru olarak izlenmemesi nedeniyle vergi kaybı yaşandığını ve rantın adil paylaşımında sorunlar bulunduğunu belirtir. Kent planlama sürecinde kamu otoritelerinin gerçekleştirdiği yeni imar planları, kentsel dönüşüm projeleri ve iyileştirme uygulamalarının kentsel rantı doğurduğu; bu rantın paylaşım sürecinde adaletsizliklerin önüne geçmek için değer artışı vergisi ve kayıt sisteminin güçlendirilmesi gerektiğini savunurlar

İmar kararları, planlama otoritelerine geniş takdir yetkisi tanıdığı için hukuki denetim mekanizmalarının önemini artırır. Dicey’in (1885/1982) İngiliz hukukunda vurguladığı hukukun üstünlüğü ve keyfilik karşıtı ilkeler, planlama süreçlerinde de geçerlidir. İdarenin her türlü işlemi gibi imar planları da yargı denetimine tabidir; Danıştay, planların kamu yararına uygun olup olmadığını ve planlama ilkelerine uyup uymadığını inceler. Döner (2016) ve Tan (2011), idarenin takdir yetkisinin sınırlı olduğunu, yetkinin hukuki sınırlar içinde ve kamu yararına kullanılmadığı durumlarda yargı tarafından iptal edilebileceğini belirtir. Bu bağlamda, imar planlarının kamusal katılım süreçleri ve etki analizleri ile desteklenmesi, yargısal denetimde planların savunulabilirliğini artırır.

Sabuncu (2020), stratejik planların hukuki bağlayıcılığıyla ilgili tartışmalara dikkat çeker. Yazar, stratejik planların belediyelerin bütçe ve faaliyetlerini yönlendiren ana belge olduğu ve imar planı değişikliklerinde stratejik plan hedeflerinin dikkate alınmasının zorunlu olduğu halde, mahkemelerin stratejik planları sadece idari rehber olarak gördüğünü belirtir. Sabuncu, stratejik planların hukuki bağlayıcılığının tanınmasının, imar rantı üretiminde takdir yetkisini sınırlayarak şehircilik ilkeleri ve kamu yararı temelinde karar alınmasını sağlayacağını savunur.

1990'ların sonlarından itibaren küresel finans akımları, gayrimenkul pazarını dünya ölçeğinde birikim mecrası haline getirmiştir. Brenner (2004) ve Savini & Aalbers (2016) finansallaşmanın kentsel planlamayı nasıl dönüştürdüğünü ve bölgesel ölçeklerin önemini vurgular. Finansallaşma, devasa kentsel projelerin uluslararası yatırım fonları tarafından finanse edilmesine, proje değerlerinin finansal enstrümanlara (gayrimenkul yatırım ortaklıkları, menkul kıymetleştirme) dönüştürülmesine yol açar. Harvey (2008), kapitalist krizlerin aşırı sermaye birikimi ve mekânsal düzeyde mekânın birikim stratejisi olarak kentsel projelere yönelme eğiliminden kaynaklandığını, bu yüzden kentsel ranta dayalı projelerin krizden çıkış aracı olarak kullanıldığını savunur (Koçak vd., 2016:41).

Büyüme makineleri, finansallaşmanın sunduğu bu yeni sermaye kaynaklarını kullanarak metropoliten alanlarda kentsel mega projeler üretir. İstanbul'daki üçüncü köprü ve havalimanı, Kanal İstanbul gibi projeler, bölgesel planlarda öngörülmeyen ancak global rekabet ve rant arayışıyla gündeme gelen yatırımlardır. Şengül (2009) ve Tekeli (2010), bu projelerin ekolojik tahribat, sosyal adaletsizlik ve planlama ilkelerinin ihlali gibi sonuçlarına dikkat çeker. Kamu otoriteleri, projeleri “kentsel dönüşüm” ve “kalkınma” söylemleri ile meşrulaştırırken, yerinden edilme ve mülksüzleşme gibi sorunlar ikinci plana atılmaktadır. Yiftachel'in (2009) “gri alan” kavramı, bu süreçte hukuki statüsü belirsiz olan gecekondu bölgelerinin veya göçmen mahallelerinin geçici tolerans ve muğlak yasal statü ile yönetilmesini açıklar. Bu alanlarda yaşayanlar, kentsel yenileme projelerinde en kırılgan grubu oluşturur; belirsizlik, onları hem mülkiyet haklarından hem de karar süreçlerinden dışlar (Duruel ve Arık, 2023:339).

Kentsel rantın kamusal yarara dönüştürülmesi, birçok ülkede rant vergisi ve değer artış payı uygulamalarıyla sağlanmaktadır. Latin Amerika'da “diferansiyel rant” üzerinden alınan emlak

vergileri; İngiltere’de planning gain (planlama kazancı) kapsamında geliştiricilerin altyapı yatırımlarına katkı payı ödemesi; Almanya’da belediyelerin mülkiyet sahibi olarak kâr payı elde etmesi gibi örnekler mevcuttur. Türkiye’de ise İmar Kanunu’nun 18. maddesi uyarınca düzenleme ortaklık payı (DOP) alınarak arazi maliklerinden belirli bir oran kamuya bırakılmakta; ancak bu pay çoğu zaman altyapı hizmetleri dışında etkin kullanılmamaktadır. Ökmen ve Yurtsever (2010) rant vergisinin geliştirilmesini ve tapu kayıtlarının güncellenmesini önerir; böylece emeksiz gelir adil biçimde topluma kazandırılabilir.

Türkiye’de 2016’da yürürlüğe giren “Değer Artış Payı” düzenlemesi, imar planı değişiklikleri sonucu oluşan değer artışının %50’ye kadarını kamuya aktarmayı hedeflemektedir. Fakat uygulamada oranların düşük tutulduğu, değer artışının tespiti için bağımsız ve şeffaf bir mekanizma kurulmadığı için beklenen kamu geliri elde edilememiştir. Ayrıca, plan değişikliklerinin Bakanlık veya Cumhurbaşkanlığı kararlarına bağlı olarak istisnai biçimde artırılması, rantın özel aktörlere transferi riskini güçlendirmektedir. Bu nedenle rant vergisinin etkin uygulanması, planlama süreçlerinin şeffaflığı ve değer artışının nesnel kriterlerle ölçülmesi gerekmektedir (Bulut ve Akın, 2018: 15).

Katılımcı Mekânsal Adalet ve Hak Temelli Planlama

Fainstein (2010) adalet kavramını üç ayağa oturtur: çeşitlilik, demokrasi ve eşitlik. Çeşitlilik, kentin çokkültürlü ve çok kimlikli yapısının tanınmasını; demokrasi, karar süreçlerine katılımı ve temsil yetkisini; eşitlik ise kaynak ve fırsatların adil dağılımını ifade eder. Fainstein’a göre, planlamacıların görevi, bu ilkeler arasında dengeli bir yaklaşım geliştirerek kapitalist piyasa güçlerinin yarattığı eşitsizlikleri hafifletmektir. Özellikle kamu arazisinin özel mülkiyete devri, konut fiyatlarında spekülasyon ve krizlere yol açmaktadır; bu

nedenle kamu sektörünün arazi sahibi olması ve konut arzını düzenlemesi, piyasa dalgalanmalarını dengelemek için önemlidir.

Harvey (2008), “kente hakkı”nın sadece bireysel konut veya hizmet haklarından ibaret olmadığını; kenti yeniden şekillendirme ve kolektif olarak geleceği belirleme hakkı olduğunu vurgular. Ona göre kentler, sermaye birikiminin mekânsal motoru olarak kullanıldığı için, bu sürece dair kolektif mücadele olmaksızın adalet sağlanamaz. Purcell (2002) Lefebvre’nin kente hakkı kavramının “radikal potansiyelini” hatırlatarak, bunun bir çözüm reçetesi değil, yeni bir kent politikası için başlangıç olduğunu belirtir; neoliberal yeniden yapılanma, kent sakinlerini karar süreçlerinden dışlarken kente hakkın bu dışlamaya karşı bir mücadele alanı sunduğunu ifade eder

Yiftachel (2009) “gri alan” metaforuyla, hukuki statüleri belirsiz bırakılan, ne tamamen yasal ne tamamen yasa dışı kabul edilen kentsel mekânları anlatır. Bu alanlardaki nüfuslar (örneğin gecekondlu sakinleri, mülteciler) yönetim süreçlerine dahil edilmediği gibi, planlama kararlarıyla kolayca yerinden edilebilir. Gri alan politikaları, belli grupları kentsel aidiyetten ve hak temelli planlama süreçlerinden dışladığı için mekânsal adaleti zedeler.

Healey’nin (1997) işbirlikçi planlama yaklaşımı, katılım süreçlerinin önemini vurgular ve planlamacıları “kolaylaştırıcı” rol üstlenmeye davet eder. Bu model, planlamanın iletişimsel boyutunu öne çıkarır; aktörlerin ortak bir anlayış geliştirmesi için müzakere süreçleri organize eder ve yerel bilgi ile uzman bilgiyi bir araya getirir. Ancak işbirlikçi planlama uygulamalarında, güç dengesizlikleri ve temsil sorunları sıkça yaşanır. Katılım mekanizmalarına erişim, sınıfsal, etnik ve cinsiyet temelli eşitsizliklerden etkilenir. Yerel topluluklar genellikle teknik dil ve idari süreçlere aşina olmadığından, kararlara gerçek anlamda yön veremezler. Bu nedenle katılım mekanizmasının eşitlikçi ve kapsayıcı tasarlanması büyük önem taşır.

Türkiye’de katılımcı planlama deneyimleri sınırlıdır. Belediye meclisi toplantıları ve planlama süreçleri genellikle teknik uzmanlar ve üst düzey yöneticiler arasında gerçekleştirilir. Yerel halk, plan değişikliklerinden resmi ilanlar yoluyla haberdar olur; itirazlar çoğu zaman hukuki süreçlere taşınır. Gezi Parkı protestoları ve mahalle forumları gibi deneyimler, kentlilerin yaşam alanları üzerinde söz sahibi olma taleplerinin güçlü olduğunu göstermiştir. Ancak idari yapının merkeziyetçi karakteri ve siyasetin kutuplaşmış yapısı, katılımcı mekanizmaların kurumsallaşmasını zorlaştırır.

Hak temelli planlama, kent politikasını insan hakları perspektifinden ele alır; konut hakkı, temiz çevre hakkı ve katılım hakkı gibi temel hakların gerçekleştirilmesini amaçlar. Stone Sweet (2000), Avrupa’da yargının hakların koruyucusu ve politik alanın şekillendiricisi olarak yükselen rolünü inceler; yargısal mekanizmaların demokratik meşruiyet sağlayıcı etkisini vurgular (Akın ve Bulut, 2019: 675). Bu yaklaşım, stratejik planlamada hak temelli parametrelerin yargı tarafından denetlenmesine imkân tanır. Türkiye’de kent hakkının anayasal çerçevesi doğrudan tanımlanmış değildir; ancak Anayasa’nın sosyal devlet ilkesi ve 56. maddede yer alan sağlıklı çevrede yaşama hakkı, planlama süreçlerinde hak temelli bir yorum için temel teşkil eder.

Tiebout (1956) tarafından ortaya atılan yerel tercihler teorisi, bireylerin kamu hizmeti ve vergi seviyelerine göre farklı yerel yönetimler arasında seçim yaparak “oylarıyla ayıklama” (vote with feet) yoluyla en uygun hizmet düzeyini seçtiklerini savunur. Bu teori, rekabetçi yerel yönetimler aracılığıyla verimlilik ve uygunluk sağlanabileceğini öne sürer. Ancak Tiebout’un modeli, toplumsal eşitsizlikleri ve mobil olmayan nüfusları dikkate almadığı için eleştirilir; ayrıca yerel yönetimlerin mali kapasite farkları kentsel adaleti etkiler.

Pierre’in (2011) yönetim modelleri arasında yer alan refahçı model, planlama ve hizmet sunumunda sosyo-ekonomik

eşitliğe öncelik verir; sosyal konut politikaları, kamusal alanların korunması ve kentsel hizmetlerin herkese eşit erişimi bu modelin temelidir. Türkiye’de geçmişte uygulanan sosyal konut projeleri (örn. Emlak Bankası, Gecekondu Önleme Bölgeleri) bu ilkeyi taşısa da, son yıllarda kamu arazilerinin satışı ve büyük ölçekli lüks projeler sosyal konut politikasını geri plana itmiştir.

Metropolitan Alanlarda Stratejik Yönetişim: Eleştirel Bir Değerlendirme

Stratejik planlar, kamu idarelerinin vizyon ve misyonlarını ortaya koyan belgeler olsa da, uygulamada siyasal iktidarın ideolojisiyle ve piyasa aktörlerinin çıkarlarıyla şekillenebilir. Türkiye’de büyükşehir belediyelerinin hazırladığı stratejik planlar genellikle kalkınma söylemi etrafında kurgulanmış; imar rantının yönetimine ilişkin ayrıntılar belirsiz bırakılmıştır. Planlarda yer alan katılım toplantıları çoğu zaman formalite olarak gerçekleştirilmekte; gerçek paydaş analizi yapılmadan belirlenen hedefler, plan revizyon sürecinde kolaylıkla değiştirilebilmektedir. Bu durum, planların şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkesinden uzaklaştığına işaret eder. Power’ın (1997) ifade ettiği gibi, denetim ve performans göstergeleri ritüel birer uygulamaya dönüşerek gerçek içerikten kopabilir; bu nedenle planlama dokümanlarının izlenmesi ve değerlendirilmesi kamu denetim organları ve sivil toplum tarafından yapılmalıdır.

Hood ve Dixon (2015) tarafından incelenen Birleşik Krallık deneyimi, performans yönetimi ve hedef odaklı yönetim anlayışının idari maliyetleri düşürmeyebileceğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, Türkiye’de performans esaslı yönetimin tüm sorunları çözeceği varsayımını sorgulamaya davet eder. Ulusoy (2018) ise performans esaslı yönetim anlayışının idari işlemler üzerindeki etkisini inceleyerek, performans kriterlerinin yargısal denetimi ve yönetim süreçleri üzerinde karmaşık etkiler yaratabileceğini savunmaktadır. Performans göstergelerinin hedef sapmasına neden olması, planlama

süreçlerinde kısa vadeli sonuçların uzun vadeli kamu yararının önüne geçmesine yol açabilir.

Çevre düzeni planları (1/100000 ölçek) iller arası çevresel dengeleri ve makro kullanımı belirler; nazım imar planları (1/25000–1/5000) kentin gelişme yönünü ve arazi kullanım kararlarını ortaya koyar; uygulama imar planları (1/1000) ise parsel kadar detaylı hükümler içerir. Bu hiyerarşi, stratejik planlarla birleştğinde çok katmanlı bir planlama düzeni oluşturur. Ancak farklı ölçeklerdeki planlar arasında zaman ve içerik uyumu sağlanamadığında, plan revizyonları ve istisnai kararlar artar. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı raporunda, il çevre düzeni planlarının belediyeler ile koordineli hazırlanmaması ve plan onay süreçlerinin uzun sürmesi nedeniyle planların “kağıt üzerinde kaldığı” belirtilir. Bu da imar kararlarının esnekleşmesine ve rant üretimine zemin hazırlar.

Kurumsal yapılar da parçalıdır. Büyükşehir belediyeleri, ilçe belediyeleri, il özel idareleri ve bakanlıklar arasında yetki paylaşımı net değildir. Özellikle kentsel dönüşüm ve mega projeler söz konusu olduğunda, Cumhurbaşkanlığı kararnameleri ve Bakanlık yetkileri kullanarak belediyelerin yetkileri bypass edilebilmektedir. Bu durum, yerel demokrasinin zayıflamasına ve planlama süreçlerinin merkezi irade tarafından yönlendirilmesine yol açar. Demokratik hesap verebilirliğin sağlanabilmesi için, her düzeydeki kurumun görev tanımının açık olması, karar süreçlerinin belgelendirilmesi ve kamuoyuna açıklanması gerekir.

Kentsel rantın vergilendirilmesi ve yeniden dağıtılması, stratejik planlama ve imar kararlarının sosyal adaletle uyumlu hale getirilmesinin temel araçlarından. Ökmen ve Yurtsever (2010), planlama süreçlerinde ortaya çıkan değer artışlarının vergilendirilmesi gerektiğini savunurken, kamu otoritelerinin bu gelirleri altyapı, sosyal konut ve yeşil alan gibi kamusal yarar projelerine aktarmasını önerir. Bu tür bir vergi politikası, Fainstein’in (2010) eşitlik boyutunu güçlendirir. Ancak

vergilendirme tek başına yeterli değildir; planlama sürecinin şeffaflığı ve katılım mekanizmaları da belirleyicidir.

Şengül (2009), neoliberal kent politikalarının sınıfsal ayrışmayı derinleştirdiğini ve kentsel çatışmaların arttığını belirtir. Buna göre, kentsel dönüşüm projeleri yerinden edilme ve mülksüzleşmeye yol açarken, kamu otoriteleri “katılım” söylemini sembolik düzeyde kullanmaktadır. Tekeli (2010) kentli haklarının, barınma, ulaşım ve kültürel hizmetlere erişimin yanı sıra karar süreçlerine katılma hakkını da içerdiğini vurgular. Bu perspektiften bakıldığında, stratejik planların hazırlanması ve imar kararlarının alınması aşamalarında farklı toplumsal grupların görüşlerinin alınması, eşitsizliklerin azaltılması açısından önemlidir. Fainstein’in çeşitlilik ve demokrasi ilkeleri, planlama sürecinde dezavantajlı grupların güçlendirilmesini ve temsilini gerektirir; böylece rant gelirlerinin sadece sermaye sahiplerine değil, toplumun tüm kesimlerine fayda sağlaması mümkün olur.

Metropoliten alanlarda stratejik yönetim, sadece teknik bir planlama meselesi değildir; aynı zamanda siyasi iktidar ilişkilerinin ve ekonomik çıkarların kesiştiği bir alandır. Stratejik planlar ve imar kararları, kentsel rantı üretme ve bölüştürme araçları olarak kullanılabilir; bu nedenle hukuki çerçeve, hesap verebilirlik mekanizmaları ve katılımcı modeller büyük önem taşır. Aşağıda, adil, şeffaf ve katılımcı bir kent yönetişimi için bazı öneriler sunulmuştur:

1. Plan Hiyerarşisinin Netleştirilmesi: Çevre düzeni planı, nazım imar planı ve uygulama imar planı arasında hiyerarşik bir bütünlük kurulmalı; stratejik planların ana hedefleri alt ölçeklerde bağlayıcı olmalıdır. Planlama sürecinde merkezi ve yerel otoriteler arasında eşgüdüm artırılmalı ve plan onay süreçleri şeffaflandırılmalıdır.

2. Rant Vergisi ve Değer Artış Payının Güçlendirilmesi: İmar planı değişiklikleri sonucu oluşan değer artışı, bağımsız bir komisyon tarafından şeffaf kriterlerle hesaplanmalı; rant vergisi gelirleri sosyal konut, ulaşım ve çevre projelerine yönlendirilmelidir. Böylece kentsel rantın adil paylaşımına katkısı artırılabilir.

3. Katılımcı Mekanizmaların Kurumsallaştırılması: Stratejik planlama ve imar kararlarında mahalle forumları, tematik çalışma grupları ve dijital platformlar aracılığıyla halkın gerçek katılımı sağlanmalıdır. Katılımcı süreçler tasarlanırken dezavantajlı grupların erişimini kolaylaştıracak destek mekanizmaları (çocuk bakımı, ulaşım desteği) oluşturulmalıdır.

4. Şeffaflık ve Hesap Verebilirlik: Planlama belgeleri, imar değişiklikleri ve rant hesaplamaları kamuoyuna açık tutulmalı; denetim raporları, performans göstergeleri ve ihale süreçleri düzenli olarak yayınlanmalıdır. Bovens'in (2007) tanımında olduğu gibi, aktör ile forum arasındaki hesap verme ilişkisi güçlendirilmelidir.

5. Hak Temelli Yaklaşımın Benimsenmesi: Stratejik planlama, konut hakkı, çevre hakkı ve katılım hakkı gibi temel hakları somut göstergelerle izlemeli; plan hükümleri ihlal edildiğinde yargı yolunun etkinliği sağlanmalıdır. Mahkeme kararları ve ombudsman kurumları, hak temelli planlamanın uygulanmasında kritik rol üstlenmelidir.

6. Finansallaşmaya Karşı Toplumsal Kontrol: Finansal aktörlerin kentsel projelerdeki etkisi düzenlenmeli; kamu-özel ortaklıklarının şartları şeffaf ve hesap verebilir hale getirilmeli; finansallaşmanın planlama üzerindeki etkilerini izlemek için bağımsız denetim mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Sonuç

Metropolitan alanlarda stratejik kent yönetişimi, imar kararları aracılığıyla kentsel rant üretimini ve paylaşımını yöneten

karmaşık bir süreçtir. Bu süreçte hukuk, ekonomi, siyaset ve toplum arasındaki ilişkiler iç içe geçer. Türkiye’de stratejik planlama yükümlülüğünün getirilmesi, plan hiyerarşisi ve katılım mekanizmaları açısından önemli bir dönüşüm yaratmıştır; ancak planların siyasallaşması, kurumlar arası yetki çatışmaları ve finansallaşmanın etkisi, kentsel rantın adil paylaşımını zorlaştırmaktadır.

Makale, kentsel rantın ekonomik bir gerçek olduğu gerçeğini kabul ederken, rantın kamusal çıkar için nasıl kullanılabileceğini tartışmıştır. Rant vergisi ve değer artış payı gibi araçlar, rantın toplumsal projelere yönlendirilmesine yardımcı olabilir; ancak bu araçların etkinliği şeffaflık, hesap verebilirlik ve katılımcılık ile yakından ilgilidir. Katılımcı mekânsal adalet perspektifi, planlama süreçlerinde farklı toplumsal grupların sesine yer vermeyi, kentsel mekânın sadece ekonomik değil, sosyal ve kültürel bir ortak alan olduğunu hatırlatır.

Sonuç olarak, metropoliten alanlarda stratejik kent yönetişimi, kentsel rantın yönetimi ve katılımcı adaletin sağlanması için entegre bir yaklaşım gerektirir. Hukuki çerçevenin güçlendirilmesi, planlama süreçlerinin demokratikleştirilmesi ve rant politikalarının sosyal adalet perspektifiyle yeniden tasarlanması, daha yaşanabilir ve adil kentlerin inşası için kritik öneme sahiptir.

Kaynakça

Akın, S., & Bulut, Y. (2019). European Populism and Its Ties with Localism. *Kent Akademisi*, 12(4), 670-681.

Akın, S. (2025). Der Verfassungsbeschwerdemechanismus in der Bundesrepublik Deutschland: Eine vergleichende Analyse mit den türkischen und EU-Rechtssystemen. *Türk-Alman Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 298-347.

Behn, R. D. (2001). *Rethinking democratic accountability*. Brookings Institution Press.

Bovens, M. (2007). Analysing and assessing accountability: A conceptual framework. *European Law Journal*, 13(4), 447-468.

Brenner, N. (2004). *New state spaces: Urban governance and the rescaling of statehood*. Oxford University Press.

Bulut, Y., & Akın, S. (2018). An evaluation on new governmental system discussions and system proposals in Turkey. *Strategic Public Management Journal*, 4(7), 13-26.

Campbell, S., & Fainstein, S. S. (Eds.). (2012). *Readings in planning theory* (3rd ed.). Wiley-Blackwell.

Craig, P. (2012). *Administrative law* (7th ed.). Sweet & Maxwell.

Dicey, A. V. (1982). *Introduction to the study of the law of the constitution* (10th ed.). Macmillan. (Orijinal eser 1885).

Döner, A. (2016). İdarenin takdir yetkisi ve yargısal denetimi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(2), 355-392.

Duruel, M. (2017). Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Suriyeli Yetim Yaşam Merkezleri: Hatay İli Örneği. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 150-160.

Duruel, M., & Arık, I. A. (2023). Kırılganlık, Yaşlılık Ve Afet: Hak Temelli Yaklaşım Etrafında Bir Tartışma. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 334-352.

Eren, V. (2006). Personel Rejiminde Bürokratik Modelden İşletmeci Anlayışa Geçiş. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 130-154.

Eren, V., & Çakran, Ş. (2017). Mülteci Politikası: Avrupa Birliği Ve Türkiye Karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 1-30.

Fainstein, S. S. (2010). *The just city*. Cornell University Press.

Harvey, D. (1989). *The urban experience*. Johns Hopkins University Press.

Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*, 53, 23-40.

Healey, P. (1997). Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies. Macmillan.

Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration*, 69(1), 3-19.

Hood, C., & Dixon, R. (2015). A government that worked better and cost less? Evaluating three decades of reform and change in UK central government. Oxford University Press.

Kahraman, T. (2010). İmar uygulamalarında gizli yolsuzluk: Ayrıcalıklı özelleştirmeler ve kentsel rant. *İş Ahlakı Dergisi*, 3(6), 61-80.

Koçak, O., Duruel, M., Arslan, H., & İşyar, G. (2016). Vasıf Gerektiren Meslekleri Yapanların İş Tatmini: İstanbul Örneği. *Kent Akademisi*, 9(26), 40-55.

Lefebvre, H. (1996). *Writings on cities* (E. Kofman & E. Lebas, Eds. & Trans.). Blackwell. (Orijinal eser 1968).

Logan, J. R., & Molotch, H. L. (1987). *Urban fortunes: The political economy of place*. University of California Press.

Mashaw, J. L. (2007). Accountability and institutional design: Some thoughts on the grammar of governance. *Yale Law School*.

Ökmen, M., & Yurtsever, H. (2010). Kentsel planlama sürecinde oluşan kamusal rantın vergilendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 158, 58–91.

Örücü, E. (2013). *İdare hukuku* (gözden geçirilmiş baskı). Yetkin Yayınları.

Pierre, J. (2011). *The politics of urban governance*. Palgrave Macmillan.

Power, M. (1997). *The audit society: Rituals of verification*. Oxford University Press.

Purcell, M. (2002). Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant. *GeoJournal*, 58(2–3), 99–108.

Rosenbloom, D. H. (2000). The hollow state: Steering rather than rowing. *Public Administration Review*, 60(1), 60–66.

Sabuncu, Y. (2020). İdarenin stratejik planlama yükümlülüğü ve hukuki bağlayıcılığı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 24(3), 1–38.

Savini, F., & Aalbers, M. B. (2016). The de-contextualisation of land use planning through financialisation: Urban redevelopment in Milan. *European Urban and Regional Studies*, 23(4), 878–894.

Şengül, H. T. (2009). Kentsel çelişki ve siyaset: Kapitalist kentleşme süreçleri üzerine yazılar. İmge Kitabevi.

Stone Sweet, A. (2000). Governing with judges: Constitutional politics in Europe. Oxford University Press.

Tan, T. (2011). *İdare hukuku* (cilt I). Turhan Kitabevi.

Tekeli, İ. (2010). Kent, kentli hakları, kentleşme ve kentsel dönüşüm. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tiebout, C. M. (1956). A pure theory of local expenditures. *Journal of Political Economy*, 64(5), 416–424.

Ulusoy, A. (2018). Performans esaslı yönetim anlayışının idari işlem ve yargısal denetime etkisi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 76(1), 215–248.

Yiftachel, O. (2009). Critical theory and “gray space”: Mobilization of the colonized. *City*, 13(2–3), 246–263.

Yıldırım, U., Gül, Z., & Akın, S. (2015). İl mülki sınırı büyükşehir belediye modelinin getirdiği yenilikler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(2), 205-230.

BÖLÜM 2

DİJİTAL KIRSALDA YENİLEYİCİ TURİZM: KANDIRA ÖRNEĞİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA İÇİN YENİ BİR PARADİGMA

Barış AKSU¹

ÖZET

Kırsal alanlar, 21. yüzyılda küresel ölçekte demografik, ekonomik ve sosyal dönüşümlerin baskısı altında alternatif kalkınma paradigmaları arayışındadır (OECD, 2020; Lane & Kastenholtz, 2015). Bu çalışma, bu arayışa yanıt olarak, bilgi ve iletişim teknolojilerinin (BİT) kırsal kalkınma süreçlerine entegrasyonunu ifade eden "dijital kırsal" (Salemink, Strijker & Bosworth, 2017) ile turizmin ötesine geçerek "net pozitif" ekolojik ve sosyal etki hedefleyen "yenileyici turizm" (Bellato vd, 2023; Ateljevic, 2020) kavramlarını birleştiren bütünlük bir model önermektedir. Model, Kocaeli'nin Karadeniz kıyısındaki ilçesi Kandıra özelinde test edilmekte olup, ilçenin mevcut sosyo-ekonomik yapısı, doğal varlıkları ve karşılaştığı zorluklar derinlemesine analiz edilmiştir. Nitel araştırma

¹ Dr.Öğr.Üyesi, Kocaeli Üniversitesi, Kandıra Meslek Yüksekokulu, Orcid: 0000-0003-0660-0368

yöntemleri ve durum çalışması deseni kullanılan bu araştırma (Yin, 2018), dijital altyapının (yüksek hızlı internet, IoT, CBS) yenileyici turizm prensipleri (ekolojik canlılık, sosyo-kültürel adalet, bireysel dönüşüm) ile kesişiminin, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada nasıl bir katalizör işlevi görebileceğini ortaya koymaktadır. Bulgular, dört temel bileşen (akıllı doğa tabanlı turizm, kültürel canlanma tabanlı turizm, adil değer zinciri tabanlı turizm, dönüşümsel deneyim tasarımı) ve bir dijital omurgadan oluşan modelin, Kandıra'nın genç nüfus göçü, ekonomik kırılganlık ve çevresel riskler gibi sorunlarına yönelik uygulanabilir bir çerçeve sunduğunu göstermektedir. Çalışma, politika yapıcılar ve yerel aktörler için beş aşamalı bir yol haritası ile sonlanmakta ve bu paradigmanın benzer kırsal-kıyı bölgeler için örnek teşkil edebileceğini öne sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dijital kırsal, yenileyici turizm, sürdürülebilir kalkınma, kırsal dönüşüm, akıllı köyler, Kandıra, Karadeniz kıyı turizmi, dijital dönüşüm, sosyo-ekolojik sistemler.

GİRİŞ: KIRSAL KALKINMANIN YENİ ARAYIŞLARI VE KANDIRA ÖRNEĞİ

Kırsal alanlar, tarihsel bir dönüm noktasındadır. Bir yandan küreselleşme, dijitalleşme ve iklim değişikliği gibi makro dinamiklerin etkisi altında kalmakta, diğer yandan demografik yaşlanma, genç nüfus göçü ve geleneksel geçim kaynaklarının dönüşümü gibi yapısal sorunlarla mücadele etmektedirler (OECD, 2020; Woods, 2011). Türkiye'de de bu süreçler belirgin bir şekilde gözlemlenmekte olup, kırsal nüfus oranı sürekli bir düşüş eğilimindedir (TÜİK, 2023). COVID-19 pandemisi sonrasında kentlilerin doğal alanlara, sakinliğe ve otantik deneyimlere yönelik artan ilgisi (Gössling, Scott &

Hall, 2020), kırsal turizmi yeniden önemli bir kalkınma aracı haline getirmiştir. Ancak, geleneksel kırsal turizm modelleri, genellikle mevsimselliğe bağımlı, düşük katma değerli ve çevresel etkileri yeterince dikkate almayan bir yapıdadır (Lane & Kastenholz, 2015).

Bu bağlamda, "sürdürülebilir turizm" kavramı uzun süredir tartışılrsa da, çoğu uygulama "zararı azaltma" ile sınırlı kalmıştır (Butler, 1999). Daha iddialı bir yaklaşım olan "yenileyici turizm" ise, turizmin ziyaret edilen yerin ekolojik ve sosyal sistemlerinde aktif bir iyileştirme ve onarım (restorasyon) aracı olarak konumlandırılmasını savunur (Bellato vd., 2023; Pollock, 2019). Bu yaklaşım, özellikle hassas kırsal-kıyı ekosistemleri için kritik öneme sahiptir.

Bu çalışmanın odak noktası olan Kandıra ilçesi, tipik bir kırsal-kıyı yerleşimi olarak bu ikilemin somut bir örneğini teşkil etmektedir. İstanbul ve Kocaeli gibi iki büyük metropolün yakın çeperinde yer almasına rağmen, kendine özgü kırsal kimliğini korumakta ve kalkınma fırsatlarını çeşitlendirme arayışı içindedir. İlçenin uzun Karadeniz kıyı şeridi (Kerpe, Kefken), zengin orman varlıkları, Kandıra bezi, taşı, hindisi, yoğurdu zengin tarihi ve folklorik değerleri gibi somut ve somut olmayan kültürel mirası, önemli bir turizm potansiyeli barındırmaktadır. Ancak, mevcut turizm faaliyetleri genellikle mevsimsel, yüksek yoğunluklu ve çevresel etkileri yeterince düşünülmeyen bir yapıdadır. (Aksu, 2018; Kandıra Belediyesi, 2022)

Bu nedenle, bu araştırmanın temel amacı, Kandıra için, turizmi geleneksel anlayışın ötesine taşıyan, dijital teknolojilerle desteklenen ve sosyo-ekolojik sistemleri iyileştirmeyi hedefleyen sürdürülebilir bir kalkınma paradigması geliştirmektir. Çalışma şu sorulara yanıt aramaktadır:

1. Dijital kırsal ve yenileyici turizm kavramları, Kandıra'nın mevcut durum analizi ışığında nasıl bir sentez oluşturabilir?
2. Bu senteze dayalı olarak tasarlanacak bir model, ilçenin sosyal, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirliğine nasıl katkı sağlayabilir?
3. Modelin uygulanabilirliğini garanti altına almak için gerekli politika önerileri ve uygulama adımları nelerdir?

KURAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR DEĞERLENDİRMESİ

Dijital Kırsal ve Akıllı Köyler: Teknolojinin Kırsal Mekândaki Dönüştürücü Rolü

"Dijital kırsal" kavramı, kırsal alanların coğrafi izolasyon ve merkezilikten kaynaklanan dezavantajlarını, dijital teknolojiler aracılığıyla azaltmayı veya ortadan kaldırmayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Salemin, Strijker ve Bosworth (2017) bu süreci, BİT'nin (bilgi ve iletişim teknolojileri) kırsal alanlarda "mevcudiyeti (availability)", "benimsenmesi (adoption)" ve "kullanımı (use)" üzerine sistematik bir literatür taramasıyla incelemiş ve dijital uçurumun kapatılmasının kırsal kalkınma için kritik önemini vurgulamıştır. Avrupa Birliği ise bu yaklaşımı "Akıllı Köyler (Smart Villages)" girişimiyle politika düzeyine taşımıştır (EU Action for Smart Villages, 2021). Akıllı köyler, dijital ve telekomünikasyon teknolojilerini, yenilenebilir enerjiyi ve yenilikçi fikirleri kullanarak yaşam kalitesini artırmayı ve kırsal hizmetleri iyileştirmeyi hedefler (Visvizi, Lytras & Mudri, 2019). Türkiye'de de bu yönde çalışmalar başlamış olup, akıllı köy uygulamalarının kırsal kalkınma için fırsatlar barındırdığı belirtilmektedir (Kurnaz & Doğan, 2021; Özdemir & Çelik, 2018). Bu çerçevede dijital kırsal; yüksek hızlı geniş bant altyapısı, dijital okuryazarlık, e-hizmetler, IoT

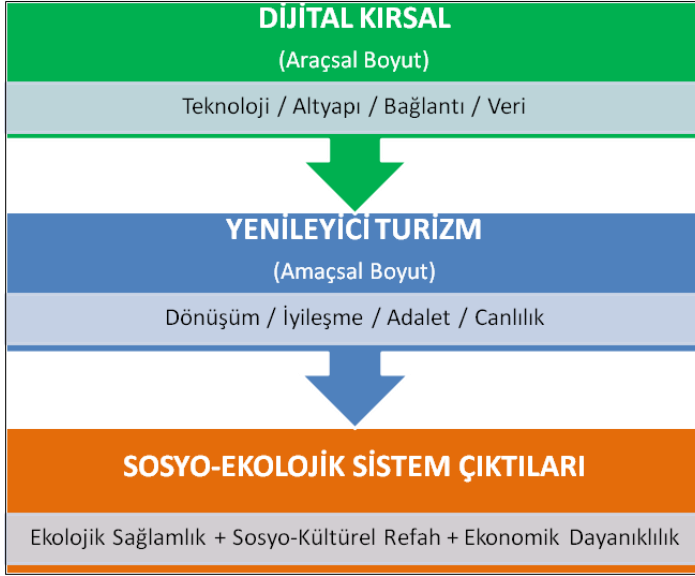
(Nesnelerin İnterneti) ve dijital girişimciliği içeren çok boyutlu bir dönüşüm sürecidir (Buhalis & Sinarta, 2019).

Yenileyici Turizm: Sürdürülebilirliğin Ötesinde Bir Yaklaşım

"Sürdürülebilir turizm" kavramı, uzun süredir çevresel ve sosyal kaygıları turizm faaliyetlerine entegre etmeye çalışmıştır (Butler, 1999). Ancak, bu yaklaşım çoğunlukla "zararı en aza indirmek" ile sınırlı kalmıştır. "Yenileyici turizm" ise daha iddialı bir hedef ortaya koyar: turizmin, ziyaret edilen yerin ekolojik ve sosyal sistemleri üzerinde aktif olarak iyileştirici ve onarıcı (restoratif) bir etki yaratması (Bellato vd., 2023; Pollock, 2019). Bu yaklaşım, sadece korumayı değil, aynı zamanda biyoçeşitliliği artırmayı, ekosistem hizmetlerini güçlendirmeyi, kültürel mirası canlandırmayı ve yerel toplulukların refahını ve özsaygısını yükseltmeyi amaçlar (Higgins-Desbiolles, 2020). Yenileyici turizm, ziyaretçiyi pasif bir tüketici konumundan çıkararak, öğrenen, katkıda bulunan ve dönüşen bir "misafir-özne" haline getirir (Ateljevic, 2020). Bu, turizmin sosyal ve ekolojik adalet boyutunu da merkeze alan bir paradigma kaymasını temsil eder (Duxbury & Richards, 2019).

Şekil 1, dijital kırsalın araçsal, yenileyici turizmin ise amaçsal boyutunu temsil etmekte ve iki kavramın sosyo-ekolojik sistem çıktılarına yönelik sinerjik ilişkisini göstermektedir. Bu kesişim, karmaşıklık teorisi (complexity theory) perspektifinden, sistemlerin adaptif kapasitesini artırmayı hedefler (Farrell & Twining-Ward, 2004).

Şekil 1. Dijital Kırsal Tabanlı Yenileyici Turizm için Kavramsal Model



Kaynak: Bellato vd. (2023) ve Saleminck vd. (2017) modellerinden uyarlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil 1’de sunulan kavramsal model, kırsal kalkınmayı dijitalleşme, yenileyici turizm ve sosyo-ekolojik sistemler arasındaki çok katmanlı ve geri beslemeli ilişkiler üzerinden açıklamaktadır. Model, kalkınma literatüründe yaygın olarak kullanılan doğrusal büyüme yaklaşımlarının ötesine geçerek, araçsal (means), amaçsal (ends) ve sistemsel çıktılar (outcomes) arasında kurulan ilişkileri bütüncül bir çerçevede ele almaktadır (Ostrom, 2009).

Modelin ilk katmanı olan dijital kırsal, yenileyici turizmin ortaya çıkmasını mümkün kılan araçsal boyutu temsil etmektedir. Dijital kırsal; teknoloji, altyapı, bağlantı ve veri bileşenlerinden oluşan bir sosyo-teknik sistem olarak kavramsallaştırılmaktadır. Kırsal alanlarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, yalnızca erişim meselesi değil; yönetim, katılım ve yerel değer zincirlerinin yeniden

örgütlenmesiyle doğrudan ilişkilidir (Salemink, Strijker & Bosworth, 2017). Akıllı turizm ve veri temelli karar alma mekanizmaları, bu bağlamda kırsal alanların turizm ağlarına eşitlikçi biçimde eklenmesini sağlamaktadır (Gretzel vd., 2015).

Modelin ikinci katmanını oluşturan yenileyici turizm, dijital kırsal altyapı üzerinde yükselen amaçsal boyutu ifade etmektedir. Yenileyici turizm yaklaşımı, sürdürülebilir turizmin “etkiyi azaltma” paradigmasını yetersiz bularak, ekosistemlerin ve toplulukların aktif olarak iyileştirilmesini ve yeniden canlandırılmasını hedeflemektedir (Bellato vd., 2023). Bu yaklaşımda turizm; dönüşüm, iyileşme, adalet ve canlılık ilkeleri doğrultusunda, yerel toplulukların özne olduğu bir kalkınma pratiği olarak ele alınmaktadır (Mang & Reed, 2012).

Şekil 1’de modelin üçüncü katmanında yer alan sosyo-ekolojik sistem çıktıları, dijital kırsal ile yenileyici turizmin etkileşimi sonucunda ortaya çıkan bütüncül sonuçları temsil etmektedir. Bu çıktılar, literatürde sosyal ve ekolojik sistemlerin ayrılmazlığına vurgu yapan sosyo-ekolojik sistemler yaklaşımıyla uyumludur (Berkes & Folke, 1998). Ekolojik sağlık, sosyo-kültürel refah ve ekonomik dayanıklılık; kalkınmanın birbirini tamamlayan ve karşılıklı olarak güçlendiren üç temel boyutu olarak ele alınmaktadır (Folke vd., 2010).

Model, doğrusal bir nedensellik yerine döngüsel ve uyarlanabilir bir yapı önermektedir. Sosyo-ekolojik sistemlerde elde edilen olumlu çıktılar, dijital altyapının daha etkin kullanımını teşvik etmekte; bu durum yenileyici turizm uygulamalarının derinleşmesine olanak sağlamaktadır. Böylece model, kırsal alanlar için uzun vadeli dirençlilik ve adalet temelli bir kalkınma paradigması sunmaktadır (Biggs vd., 2015).

Karmaşıklık Teorisi ve Sosyo-Ekolojik Sistemler Lensinden Bir Bakış

Kandıra'yı bir "sosyo-ekolojik sistem" olarak ele almak, önerilen modelin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır (Folke, 2006). Bu sistemler, insan (sosyal, ekonomik) ve doğal (ekolojik) alt sistemlerin birbiriyle dinamik, karmaşık ve adaptif etkileşimleri ile karakterizedir. Turizm, bu sistemler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz geri bildirim döngüleri yaratabilen güçlü bir dışsal etkidir (Hall, 2019). Dijital teknolojiler, bu etkileşimleri izlemek, modellemek ve yönetmek için güçlü bir araç seti sunar (örneğin, CBS ile arazi kullanım değişiminin modellenmesi) (Li, Xu & Li, 2020). Yenileyici turizm ise, bu sistemdeki bozulmaları (degradasyon) onarmaya ve sistemin direncini (resilience) artırmaya yönelik bir müdahale stratejisi olarak görülebilir (Holling, 2001).

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE METODOLOJİ

Bu çalışma, dijital teknolojiler ve yenileyici turizm prensipleriyle desteklenmiş bütünlüklü bir kırsal kalkınma modeli önermekte ve bu modelin Kandıra ilçesi özelinde kavramsal ve operasyonel bir çerçevesini sunmaktadır. Çalışma, temelde nitel araştırma paradigması içinde şekillenmekle birlikte, kavramsal bir modelin tasarımını ve geliştirilmesini merkeze aldığı için tasarım-temelli araştırma (design-based research - DBR) yaklaşımının ilkelerinden de faydalanmıştır (Collins, Joseph & Bielaczyc, 2004). Araştırma stratejisi olarak, çağdaş bir olgunun (dijital kırsalda yenileyici turizm) kendi gerçek yaşam bağlamında derinlemesine incelenmesine olanak tanıyan tek durum çalışması (single case study) deseni benimsenmiştir (Yin, 2018). Durum çalışmasının odağı, Kocaeli ili Kandıra ilçesidir.

Araştırma süreci, birbirini besleyen üç temel aşamada yürütülmüştür: 1) Mevcut Durumun ve Literatürün Analizi, 2) Kavramsal Model Geliştirme, 3) Modelin Operasyonelleştirilmesi ve Doğrulaması.

Araştırma Deseni ve Süreci

Birinci Aşama: Mevcut Durum ve Literatür Analizi

Bu aşamanın amacı, araştırma problemini anlamak, kuramsal temelleri oluşturmak ve Kandıra'nın sosyo-ekonomik-ekolojik profilini çıkarmaktır.

- **Sistemik Literatür Taraması:** Araştırmanın kuramsal çerçevesini oluşturmak için "dijital kırsal", "akıllı köyler", "yenileyici turizm", "sürdürülebilir kalkınma", "sosyo-ekolojik sistemler" ve "Kandıra" anahtar kelimeleri kullanılarak Scopus, Web of Science ve Google Scholar veri tabanlarında 2010-2025 yılları arası için sistematik bir literatür taraması yapılmıştır. Öne çıkan kuramsal modeller (örn., Salemin vd., 2017; Bellato vd., 2023) ve politika belgeleri (örn., EU Action for Smart Villages, 2021) derinlemesine incelenmiştir.
- **İkincil Veri Analizi:** Kandıra'nın mevcut durumunu nicel ve nitel verilerle ortaya koymak için TÜİK (2023) istatistikleri, Kocaeli Valiliği ve Kandıra Belediyesi (2022) faaliyet ve strateji raporları, bölgeye ait akademik tezler ve basılı/çevrimiçi yerel yayınlar titizlikle taranmıştır. Bu veriler demografi, istihdam, ekonomik yapı, turizm hareketliliği, altyapı durumu ve çevresel göstergeler bağlamında analiz edilmiştir.
- **Bağlamsal SWOT Analizi:** Elde edilen tüm ikincil veriler ve literatür bulguları ışığında, araştırmacı tarafından Kandıra'nın dijital kırsalda yenileyici turizm potansiyelini

değerlendirmek amacıyla kapsamlı bir SWOT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler) analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analiz, modelin ihtiyaç temelli ve bağlama duyarlı olarak tasarlanmasına temel oluşturmuştur.

İkinci Aşama: Kavramsal Model Geliştirme

Bu aşamada, birinci aşamadan elde edilen bulgular sentezlenerek Kandıra'ya özgü bir kavramsal model taslağı geliştirilmiştir.

- **Tasarım-Temelli Araştırma İlkeleri:** Model geliştirme sürecinde, teori ve pratik arasında köprü kuran, yinelemeli (iterative) ve bağlamsal bir yaklaşım olan tasarım-temelli araştırma metodolojisinden ilham alınmıştır. Bu kapsamda, literatürdeki mevcut modeller analiz edilmiş, bunların Kandıra bağlamındaki eksiklikleri ve uyum potansiyelleri değerlendirilmiş ve yeni bir sentez oluşturulmuştur.
- **Sistem Dinamiği Perspektifi:** Model, doğrusal nedensellikten ziyade geri besleme döngüleri ve sinerjik etkileşimler içeren dinamik bir sistem olarak kurgulanmıştır. Bu kurgu, karmaşıklık teorisi ve sosyo-ekolojik sistemler yaklaşımından beslenmiştir (Folke, 2006; Farrell & Twining-Ward, 2004).
- **Uzman Görüşü (Ön Değerlendirme):** Geliştirilen model taslağının mantıksal tutarlılığı ve uygulanabilirliğine dair ön bir değerlendirme yapmak üzere, kırsal kalkınma ve turizm alanlarında çalışan iki akademisyenden ve Kandıra'da yerel kalkınma projelerinde deneyimli bir sivil toplum temsilcisinden yazılı görüş alınmıştır. Bu görüşler doğrultusunda modelde küçük düzenlemeler yapılmıştır.

Üçüncü Aşama: Modelin Operasyonelleştirilmesi ve Geçerlilik Çalışması

Bu aşamada, soyut kavramsal model somut bileşenlere, araçlara ve faaliyetlere dönüştürülmüş ve geçerliliği test edilmiştir.

- **Bileşenlerin ve Dijital Omurganın Detaylandırılması:** Modelin dört temel bileşeni (Akıllı Doğa, Kültürel Canlanma, Adil Değer Zinciri, Dönüşümsel Deneyim) ve Dijital Omurgası, her biri için spesifik dijital teknolojiler (IoT, CBS, AR, blokzincir, dijital platformlar), uygulama örnekleri ve beklenen çıktılarla detaylandırılmıştır.
- **Uygulama Yol Haritasının Tasarlanması:** Modelin sahada hayata geçirilmesi için aşamalı, ölçülebilir ve katılımcı bir yol haritası (Tablo 2) geliştirilmiştir. Bu tasarım, Avrupa Birliği Akıllı Köyler Eylem Planı (2021) ve adaptif yönetim literatürü (Folke, 2006) referans alınarak yapılmıştır.
- **Model Geçerliliğinin Kontrolü (Triangulation):** Geliştirilen modelin ve yol haritasının geçerliliğini güçlendirmek için **veri üçgenlemesi (triangulation)** yöntemi kullanılmıştır (Yin, 2018). Bu kapsamda:
 - Modelin her bir bileşeni, ilgili akademik literatürdeki (örn., Bellato vd., 2023; Buhalis & Amaranggana, 2015) en iyi uygulama prensipleri ve kuramsal çerçevelerle karşılaştırmalı olarak kontrol edilmiştir.
 - Önerilen dijital araçlar ve faaliyetler, Türkiye ve yurtdışındaki benzer kırsal turizm veya akıllı köy projelerinin (örneğin, literatürde bahsedilen çeşitli pilot uygulamalar) deneyimleri ışığında değerlendirilmiş ve uygunluğu sorgulanmıştır.
 - Modelin bütüncül yapısı, sürdürülebilir kalkınma amaçları ve sosyo-ekolojik sistemlerin dirençlilik ilkeleriyle uyumlu olup olmadığı test edilmiştir.

Veri Analizi

Çalışmanın birincil analiz yöntemi, ikincil verilerin ve literatür bulgularının sistematik bir şekilde yorumlanmasına dayalı tematik analizdir (thematic analysis) (Braun & Clarke, 2006). Toplanan tüm nitel veriler (raporlar, literatür, uzman görüşleri) tekrar tekrar okunmuş, kodlanmış ve “dijital altyapı eksikliği”, “kültürel mirasın potansiyeli”, “genç nüfus göçü”, “eko-turizm talebi” gibi tekrar eden temalar altında örgütlenmiştir. Bu temalar, SWOT analizinin kategorilerini ve nihayetinde modelin bileşenlerini şekillendirmiştir. Nicel ikincil veriler (nüfus, istihdam oranları vb.) ise durumun nicel boyutunu ortaya koymak için betimsel istatistiklerle destekleyici olarak sunulmuştur.

Araştırmanın Sınırlılıkları ve Etik Hususlar

Bu çalışmanın en temel sınırlılığı, önerilen modelin henüz sahada uygulanmamış ve etkisinin ampirik olarak ölçülmemiş olmasıdır. Çalışma, bir model önerisi ve kavramsal bir çerçeve sunmakta olup, pilot uygulama sonrasındaki gerçek etki değerlendirmesi gelecek araştırmalara bırakılmıştır. Ayrıca, ikincil verilere dayalı olması nedeniyle, yerel paydaşların (halk, işletmeciler, ziyaretçiler) derinlemesine görüşlerini yansıtmakta sınırlı kalmaktadır.

Araştırma sürecinde, kullanılan tüm ikincil kaynaklar akademik etik kurallar çerçevesinde kaynak gösterilmiştir. Herhangi bir birincil veri (anket, mülakat) toplanmadığından, katılımcı onayı veya gizlilik gibi etik prosedürler bu aşamada devreye girmemiştir. Ancak, önerilen modelin uygulama aşamasında yerel toplulukların bilgilendirilmiş onayı (informed consent), katılımcılığı ve veri güvenliği en üst düzeyde dikkate alınması gereken hususlar olarak vurgulanmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Kandıra'nın Mevcut Durum Analizi: Bir SWOT Değerlendirmesi

Kandıra'nın dijital kırsalda yenileyici turizm potansiyelini anlamak için yapılan SWOT analizi, ilçenin içsel ve dışsal faktörlerini sistematik bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 1, Kandıra'nın yenileyici turizm modelini besleyecek güçlü yönler (doğal varlıklar, kültürel miras) ile bu modelin önündeki en büyük engellerden biri olan dijital altyapı ve beceri eksikliğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu tablo, aynı zamanda dışsal fırsatların (dijital nomadlık, sürdürülebilir tüketim) içsel zayıflıkların (genç göçü) dengelemek için nasıl kullanılabileceğine dair stratejik bir bakış sunmaktadır.

Tablo 1: Kandıra İlçesi Dijital Kırsalda Yenileyici Turizm Potansiyeli SWOT Analizi

İÇSEL FAKTÖRLER	Güçlü Yönler (Strengths)	Zayıf Yönler (Weaknesses)
Doğal & Kültürel Sermaye	• Uzun, nispeten bakir Karadeniz kıyı şeridi ve doğal koylar (Kerpe, Kefken). • Zengin orman örtüsü ve biyolojik çeşitlilik (Kandıra ormanları). • Geleneksel Kandıra bezi dokumacılığı (somut olmayan kültürel miras) ve yöresel mutfak (Kandıra yoğurdu).	• Kıyı erozyonu ve plansız yapılaşma riski. • Kültürel mirasın pazarlanabilir ürüne ve deneyime dönüşümündeki sınırlı kapasite. • Doğal alanlarda yorumlama (interpretation) ve yönetim altyapısı eksikliği.
Sosyo-Ekonomik Yapı	• Büyük metropollere (İstanbul, Kocaeli) yakınlık (~1.5 saat) ile ulaşılabilirlik. • Yerleşik tarım ve hayvancılık bilgisi (çilek, mısır). • Düşük nüfus yoğunluğuna bağlı sakin yaşam kalitesi.	• Eğitimli genç nüfus göçü (brain drain). • Ekonomik faaliyetlerin düşük katma değerli ve mevsimsel olması. • Nitelikli konaklama (butik otel, eko-lodge) ve turizm

		hizmet çeşitliliğinin azlığı.
Altyapı & Kurumsal Kapasite	▪ Ana karayolu ağına (D-100, TEM) bağlantı. • Yerel yönetimlerde kırsal kalkınmaya yönelik artan farkındalık.	▪ Kırsal mahallelerde yüksek hızlı internet (fiber) altyapısının yetersizliği (dijital uçurum). • Turizm ve tarım sektörlerini entegre eden kapsamlı bir master plan eksikliği. • Dijital dönüşüm ve yenileyici turizm konusunda teknik kapasite sınırlılığı.
DIŞSAL FAKTÖRLER	Fırsatlar (Opportunities)	Tehditler (Threats)
Pazar & Trendler	• Kentlilerde doğa temelli, yavaş (slow travel) ve otantik deneyim talebinin artması (Gössling vd., 2020). • Dijital nomadlık ve uzaktan çalışma trendinin kırsal yaşama ilgiyi artırması (Thompson, 2019). • Sürdürülebilir ve etik tüketim pazarının (fair trade) büyümesi.	• İklim değişikliğinin tarımsal verimlilik ve kıyı alanları üzerindeki olumsuz etkileri (deniz seviyesi yükselmesi, erozyon). • Yakın çevredeki alternatif turizm destinasyonları ile rekabet. • Ekonomik dalgalanmaların turizm harcamalarını kısması.
Teknolojik & Politik Çevre	• 5G, IoT ve bulut bilişim maliyetlerinin düşmesi ve yaygınlaşması (Novera vd., 2022). • AB ve ulusal düzeydeki "akıllı köy", "yeşil mutabakat" ve "dijital dönüşüm" destek programları (EU, 2021). • Kocaeli Büyükşehir Belediyesi'nin "akıllı şehir" stratejisinin kırsala yansıma potansiyeli.	• Dijital eşitsizliğin (digital divide) derinleşme riski (Warschauer, 2004). • Merkezi politikaların kırsal alanlara yeterli kaynak ve önceliği vermemesi. • Çevreye duyarlı yatırım projelerinin baskısı.

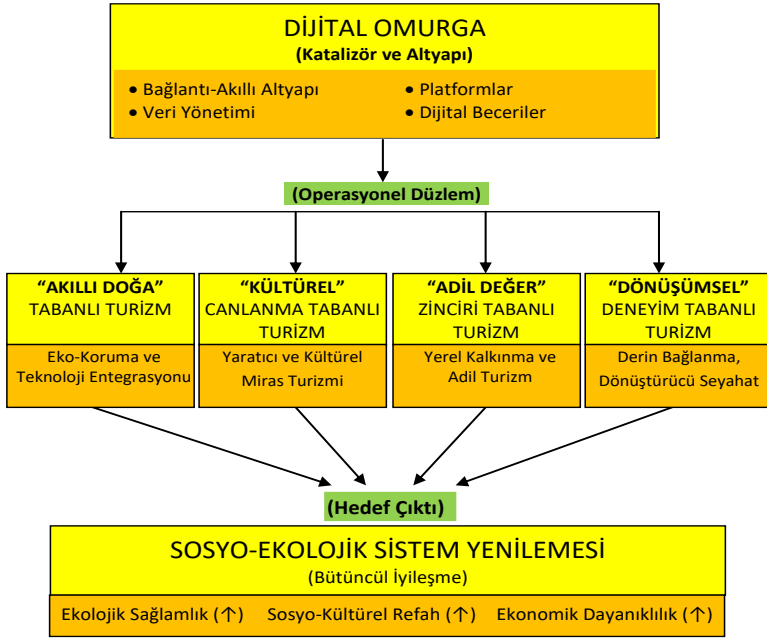
Kaynak: TÜİK (2023), Kandıra Belediyesi (2022) verileri, UNWTO (2022) trend raporları ve yazar değerlendirmelerine dayanılarak oluşturulmuştur.

Önerilen Model: Dijital Omurgalı, Yenileyici Turizm Bileşenleri

Analizler ışığında, Kandıra için dört temel turizm bileşeni ve bir dijital omurgadan oluşan bir model geliştirilmiştir. Bu model, "planlama, uygulama, izleme ve adaptasyon" döngüsüne dayalı adaptif bir yönetim çerçevesi öngörmektedir (Folke, 2006).

Şekil 2, modelin yapısını ve bileşenler arasındaki sinerjik ilişkiyi göstermektedir. Dijital omurga, dört temel turizm bileşenini besleyen ve bu bileşenlerden beslenen sinir sistemi işlevi görür. Her bir bileşen, nihai olarak sosyo-ekolojik sistemin yenilenmesine (regeneration) katkıda bulunur. Model, doğrusal olmayan, dinamik bir sistem olarak kurgulanmıştır.

Şekil 2: Kandıra için Önerilen Dijital Kırsalda Yenileyici Turizm Modeli



Kaynak: Yenileyici turizm (Bellato vd., 2023), akıllı destinasyonlar (Buhalis & Amaranggana, 2015) ve sosyo-ekolojik sistem (Folke, 2006) literatüründen sentezlenerek yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tüm bu süreçlerin nihai çıktısı, sürdürülebilirliğin ötesine geçen bir Sosyo-Ekolojik Sistem Yenilenmesi'dir. Yenileyici (regenerative) yaklaşım, sadece mevcut durumu korumayı değil, ekosistemi ve toplumsal refahı aktif olarak iyileştirmeyi amaçlar (Dredge, 2022). Bu sayede Kandıra, hem ekolojik olarak daha sağlam hem de ekonomik olarak krizlere karşı daha dayanıklı bir yapıya kavuşur.

Dijital Omurga: Modelin Sinir Sistemi

Kandıra'nın kırsal kalkınma dinamiklerini temel alan bu model, teknolojiyi bir amaçtan ziyade, bölgenin ekosistemini ve toplumsal yapısını iyileştirmek için bir araç (Dijital Omurga) olarak konumlandırır. Modelin en üst

katmanında yer alan bu omurga; hızlı internet erişimi, nesnelerin interneti (IoT) destekli akıllı altyapılar ve veri analitiği aracılığıyla turizm faaliyetlerinin izlenebilir ve yönetilebilir olmasını sağlar (Roberts & Townsend, 2016). Dijital becerilerin yerel halka kazandırılması, kırsal topluluğun dijital ekonomiye entegrasyonunu sağlayarak dışa bağımlılığı azaltır. Modelin merkezinde, aşağıdaki unsurlardan oluşan bir dijital omurga bulunur (Visvizi vd., 2019):

- **Fiziksel Bağlantı:** Kırsal mahallelere fiber internet ve 5G erişiminin yaygınlaştırılması (Salemink vd., 2017'de vurgulandığı üzere temel ön koşul).
- **Veri Toplama ve İzleme Ağı (IoT & CBS):** Kıyı şeridi, ormanlık alanlar ve tarım arazilerine yerleştirilecek IoT sensörleri ile çevresel verilerin (erozyon, su kalitesi, ziyaretçi yoğunluğu) toplanması (Novera vd., 2022). CBS ile bu verilerin mekânsal analizi.
- **Entegre Veri Platformu (Kandıra Dijital Dashboard):** Toplanan tüm verilerin görselleştirildiği, analiz edildiği ve karar destek mekanizması olarak kullanıldığı merkezi bir platform. Bu platform, açık veri (open data) prensibiyle şeffaflığı artırabilir (Janssen, Charalabidis & Zuiderwijk, 2012).
- **Dijital Beceri Geliştirme:** Yerel halka yönelik dijital okuryazarlık, sosyal medya pazarlaması, e-ticaret ve veri analizi eğitimleri. Bu, insan sermayesinin geliştirilmesi için elzemdir (Warschauer, 2004).

Operasyonel Düzlem

Modelin operasyonel düzlemi dört temel sütun üzerine inşa edilmiştir. Akıllı Doğa Tabanlı Turizm, Kandıra'nın kıyı ve orman varlıklarını korurken, dijital araçlarla ziyaretçi yükünü yönetmeyi hedefler. Kültürel Canlanma, bölgenin

unutulmaya yüz tutmuş yerel miraslarını "yaratıcı turizm" perspektifiyle yeniden canlandırarak turistlere otantik hikayeler sunar (Richards, 2020). Adil Değer Zinciri, turizm gelirinin doğrudan yerel üreticiye ve esnafa akmasını sağlayan dijital pazaryerleri ve kooperatif modellerini kapsarken; Dönüşümsel Deneyim ise turistin bölgeden sadece "tüketerek" değil, bilgilenmiş ve çevreye duyarlılığı artmış bir birey olarak ayrılmasını sağlar (Bellato vd., 2023).

Bileşen 1: Akıllı Doğa Tabanlı Turizm

Bu bileşen, IoT ve CBS kullanılarak doğal varlıkların korunması ve ziyaretçi yönetiminin optimize edilmesini sağlar. Örneğin, Kandıra Doğa Dashboard'u, Kefken Sahili'ndeki gerçek zamanlı ziyaretçi yoğunluğunu göstererek, aşırı kullanımı (overtourism) önlemek için alternatif rotalara yönlendirme yapılmasına olanak tanır (Buhalis & Amaranggana, 2015). Bu, yenileyici turizmin "ekolojik canlılık" ilkesine doğrudan hizmet eder (Bellato vd., 2023). Ayrıca, AR (Artırılmış Gerçeklik) destekli bir mobil uygulama (örneğin, "Kandıra Jeopark AR"), kıyıdaki jeolojik oluşumların veya ormandaki endemik bitkilerin hikayelerini anlatarak, ziyaretçi deneyimini zenginleştirir ve çevresel farkındalık (interpretation) yaratır (Tussyadiah, 2020). Bu tür dijital yorumlama araçları, doğa koruma bilincini güçlendirmede etkilidir (Ballantyne & Packer, 2011).

Bileşen 2: Kültürel Canlanma Tabanlı Turizm

Bu bileşen, dijital arşivleme ve yeni medya araçları ile somut olmayan kültürel mirasın korunmasını ve aktarılmasını hedefler (Richards, 2020). Kandıra bezi desenlerinin ve dokuma tekniklerinin 3D tarama ile dijitalleştirilmesi ve çevrimiçi bir müzeye dönüştürülmesi, mirasın kalıcılığını sağlar. Dijital hikaye anlatımı (podcast'ler, kısa belgeseller)

aracılığıyla bu miras global bir izleyiciye ulaştırılabilir (Duxbury & Richards, 2019). Ayrıca, "katılımcı kültür" (participatory culture) anlayışıyla (Jenkins, 2006), ziyaretçilerin kendi Kandıra bezi desenlerini dijital bir platformda tasarlayabilmesi ve yerel bir ustaya dokutabilmesi sağlanabilir. Bu uygulamalar, yenileyici turizmin "sosyo-kültürel refah ve adalet" boyutunu, yerel kültürün değerini artırarak, aktarımını sağlayarak ve yaratıcı ekonomiye katkıda bulunarak destekler.

Bileşen 3: Adil Değer Zinciri Tabanlı Turizm

Bu bileşen, blokzincir ve akıllı sözleşme teknolojilerini kullanarak şeffaflığı ve adil gelir paylaşımını garanti altına alır (Tyan, Yagüe & Guevara-Plaza, 2020). Yerel bir bal üreticisi, ürününü blokzincir tabanlı bir platforma kaydettiğinde, tüketici (veya turist) QR kod ile ürünün menşei, üretim süreci ve çiftçiye ödenen fiyatı görebilir. Bu, güven inşa eder ve "adil ticaret" ilkesini somutlaştırır (Nicholls & Opal, 2005). Aynı zamanda, yerel üreticiler için doğrudan pazarlama kanalları (dijital köy pazarı) oluşturarak aracıları azaltır ve ekonomik değerin daha fazlasının köyde kalmasını sağlar. Bu, kırsal girişimciliği ve ekonomik dayanıklılığı (economic resilience) teşvik eder (Hall & Gössling, 2020). Ayrıca, tarım turizmi (agritourism) deneyimleri, bu değer zincirini somutlaştırarak ziyaretçi-üretici bağına güçlendirir (Kline, Barbieri & LaPan, 2016).

Bileşen 4: Dönüşümsel Deneyim Tasarımı

Bu bileşen, kişiselleştirilmiş dijital araçlarla ziyaretçinin derin öğrenme ve içsel dönüşüm sürecini yönetir (Pine & Gilmore, 1999; Stankov, Filimonau & Vujičić, 2020). Seyahat öncesinde ilgi alanlarına göre kişiselleştirilmiş bir dijital yol arkadaşı (mobil app) hazırlanır. Seyahat sırasında,

katılımlı etkinlikler (bir ağaç dikme projesi, bir plaj temizliği etkinliği) uygulama üzerinden takip edilir ve "pozitif etki puanı" kazanılır. Bu, "vatandaş bilimi" (citizen science) ve "gönüllü turizm" (volunteer tourism) unsurlarını içerir (Wearing & McGehee, 2013). Seyahat sonrasında ise ziyaretçi, "Kandıra Dostları" gibi çevrimiçi bir topluluğa dahil edilerek bağ sürdürülür. Bu süreç, yenileyici turizmin "bireysel ve kolektif dönüşüm" hedefine hizmet eder ve ziyaretçide kalıcı bir sorumluluk bilinci oluşturmayı amaçlar (Filep & Laing, 2019).

UYGULAMA ÖNERİLERİ VE POLİTİKA ÇIKARIMLARI

Modelin teorik çerçevesinin pratiğe aktarılması için aşamalı, katılımcı ve adaptif bir yol haritası gereklidir (Folke, 2006). Tablo 2, modelin hayata geçirilmesi için gereken uzun soluklu, aşamalı ve ölçülebilir bir süreci özetlemektedir. Her aşamanın başarısı, bir sonraki aşama için zemin hazırlamakta ve adaptif yönetim anlayışıyla sürekli geri bildirim ve iyileştirme öngörülmektedir. Her aşamada belirtilen süreler kısa-orta-uzun vadeli periyotların zamanlamasının anlaşılması için tahmini olarak verilmiştir.

Tablo 2: Kandıra Dijital Kırsalda Yenileyici Turizm Modeli Uygulama Aşamaları ve Stratejik Eylemler

Aşama & Süre	Stratejik Amaç	Kritik Eylemler	Ölçülebilir Göstergeler (KPI'lar)
1. Hazırlık ve Koalisyon (0-12 Ay)	Paydaş katılımını sağlamak ve ortak vizyon oluşturmak.	- Dijital altyapı envanteri ve ihtiyaç analizi. "Kandıra Yenileyici Turizm Platformu"nun kurulması (belediye, STK'lar,	- Platforma katılan aktif paydaş sayısı. - Hazırlanan ortak vizyon belgesi. - Pilot köy seçim kriterlerinin oluşturulması.

		kooperatifler, özel sektör). • Pilot köy/köylerin katılımcı yöntemlerle seçimi.	
2. Pilot Uygulama ve Kapasite Geliştirme (12-30 Ay)	Model bileşenlerini test etmek ve yerel kapasiteyi inşa etmek.	• Pilot bölgede fiber internet altyapısının güçlendirilmesi. • "Dijital Kandıra Bezi Müzesi" ve "Doğa Dashboard" prototiplerinin geliştirilmesi. • Yerel girişimciler ve gençler için dijital beceri eğitimleri (dijital okuryazarlık, sosyal medya pazarlaması). • İlk yenileyici turizm paketlerinin tasarlanması.	• Pilot köydeki hanelerin fiber internet erişim yüzdesi. • Prototiplere erişim ve kullanım sayıları. • Eğitim alan kişi sayısı ve memnuniyet anketi sonuçları. • Tasarlanan tur paketi sayısı ve ön satışlar.
3. Ölçeklendirme ve Kurumsallaşma (30-48 Ay)	Başarılı uygulamaları yaygınlaştırmak ve sürdürülebilir bir yapı kurmak.	• Başarılı pilot uygulamaların diğer köylere yaygınlaştırılması. • "Kandıra Adil Değer Zinciri Standardı"nın ve dijital sertifikasyon sisteminin oluşturulması. • Yenileyici turizm paketlerinin ulusal/uluslararası pazarlarda (ör. Airbnb Experiences, özel seyahat acenteleri) konumlandırılması	• Modelin uygulandığı köy sayısındaki artış. • Standardı alan işletme sayısı. • Uluslararası platformlardaki liste sayısı ve rezervasyon oranları. • Fon büyüklüğü ve finanse edilen proje sayısı.

		• "Kandıra Yenileyici Turizm Fonu"nın oluşturulması (turizm gelirlerinden bir pay, hibeler, sosyal etki yatırımları).	
4. Sürdürülebilirlik ve İnovasyon (48+ Ay)	Modeli geliştirmek, yeni teknolojileri entegre etmek ve dirençliliği artırmak.	• Modelin diğer sektörlerle (eğitim-uzaktan eğitim, sağlık-tele-sağlık) entegrasyonu. • Yapay zeka destekli kişiselleştirme ve tahmine dayalı analitik araçların entegrasyonu. • Döngüsel ekonomi (circular economy) prensiplerinin turizm değer zincirine dahil edilmesi. • Modelin ve sonuçlarının akademik yayınlarla paylaşılması ve diğer bölgelere aktarımı.	• Sektörler arası işbirliği protokolü sayısı. • Yeni teknoloji entegrasyonu sayısı ve verimlilik artışı. • Atık azaltım oranı ve kaynak geri kazanımı • Yayınlanan akademik makale/bildiri sayısı ve modeli benimseyen diğer bölge sayısı.

Kaynak: EU Action for Smart Villages (2021), adaptif yönetim (Folke, 2006) ve topluluk temelli turizm planlaması (Telfer & Sharpley, 2016) literatüründen esinlenerek yazar tarafından geliştirilmiştir.

Politika Çıkarımları ve Öneriler:

- **Ulusal ve Bölgesel Düzeyde:** "Türkiye Akıllı Köyler Stratejisi ve Eylem Planı"nın acilen hazırlanması ve Kandıra gibi pilot bölgelerin bu strateji kapsamında desteklenmesi. Kırsal altyapı yatırımlarında (köy yolları,

su, enerji) "dijital bileşen" (fiber kanal, IoT altyapısı) zorunluluğunun getirilmesi. Kırsal turizm girişimlerine yönelik vergi indirimi, düşük faizli kredi ve hibe programlarının "yenileyici" ve "dijital" kriterlere öncelik verecek şekilde revize edilmesi (Çetinkaya & Öter, 2016).

- **Yerel Düzeyde (Kocaeli Büyükşehir ve Kandıra Belediyesi):** "Dijital Kırsal ve Yenileyici Turizm Koordinasyon Birimi" kurulması. Yerel imar planlarında, yenileyici turizm işletmeleri (eko-lodge, çiftlik konukevleri) için kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılması. Yerel ürünlerin (Kandıra bezi, yoğurdu) coğrafi işaret (GI) tescillerinin tamamlanması ve dijital pazarlamasının desteklenmesi. Dijital beceri eğitimlerinin İŞKUR ve Halk Eğitim Merkezleri işbirliğiyle sürekli hale getirilmesi.
- **Topluluk ve Sivil Toplum Düzeyinde:** Köy tüzel kişilikleri ve kooperatiflerin (tarım, turizm) dijital dönüşüm projeleri için kapasitelerinin güçlendirilmesi. Geleneksel bilgi ile dijital becerileri buluşturan kuşaklar arası mentorluk programlarının başlatılması. "Kandıra Doğa ve Kültür Gönüllüleri" ağının oluşturulması ve dijital platformlarla yönetilmesi.

SONUÇ

Bu çalışma, kırsal alanların karşılaştığı derinleşen sosyo-ekolojik sorunlara yanıt olarak, dijital teknoloji ve etik bir turizm anlayışını bütünleştiren yeni bir paradigma önermiştir. "Dijital kırsalda yenileyici turizm" olarak adlandırılan bu paradigma, Kandıra ilçesi özelinde somutlaştırılmış ve dört temel bileşen (akıllı doğa, kültürel canlanma, adil değer zinciri, dönüşümsel deneyim) ile bir dijital omurgadan oluşan kapsamlı bir model olarak tasarlanmıştır.

Modelin temel argümanı, turizmin Kandıra için nihai bir amaç değil, bölgenin ekolojik, sosyal ve ekonomik sermayesini onaran, güçlendiren ve gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan bir araç olarak kurgulanması gerektiğidir (Bellato vd., 2023). Dijital teknolojiler ise bu kurgunun gerçekleşmesini mümkün kılan, şeffaflığı, katılımı, verimliliği, izlenebilirliği ve adaptif yönetimi sağlayan kritik bir kolaylaştırıcıdır (Buhalis & Sinarta, 2019; Visvizi vd., 2019).

Çalışmanın en önemli sınırlılığı, önerilen modelin henüz sahada uygulanmamış olması ve etkisinin ampirik olarak ölçülmemiş olmasıdır. Gelecek araştırmalar, pilot uygulama sonuçlarını karma yöntemlerle (mixed methods) değerlendirmeli, modelin farklı kırsal bağlamlardaki (dağ, ova, ada) uyarlanabilirliğini test etmelidir. Ayrıca, dijital teknolojilerin kırsal topluluklar üzerindeki sosyo-kültürel etkileri (ör. dijital asimilasyon riski), veri güvenliği, mahremiyet ve etik ikilemleri derinlemesine incelenmelidir (Warschauer, 2004).

Sonuç olarak, Kandıra özelinde geliştirilen bu model, sadece bir ilçenin kalkınma vizyonundan ibaret değildir. Dijitalleşme, iklim krizi ve sosyal adalet ekseninde şekillenen yeni dünya düzeninde, benzer özelliklere sahip kırsal-kıyı alanları için ilham verici, uyarlanabilir ve sistemsal bir çerçeve sunmaktadır. Başarının anahtarı, teknolojik altyapı yatırımlarının ötesinde, yerel toplulukların bu dönüşümün gerçek öznesi ve sahibi haline getirilmesi, karar alma süreçlerine tam ve anlamlı katılımlarının sağlanması ve elde edilen ekonomik değerın adil bir şekilde paylaşılmasındadır (Higgins-Desbiolles, 2020; Telfer & Sharpley, 2016). Bu yaklaşım, kırsalı "kalkınmaya muhtaç" bir alan olmaktan çıkarıp, "sürdürülebilir geleceğin laboratuvarı" haline getirme potansiyelini taşımaktadır.

Modelin Kuramsal Katkıları ve Pratik Yansımaları

Bu çalışmanın önerdiği "Dijital Kırsalda Yenileyici Turizm" modeli, hem kuramsal hem de pratik düzeyde önemli katkılar sunmaktadır. Kuramsal olarak, model üç ana literatürü bir araya getirmektedir: kırsal kalkınma (Lane & Kastenholz, 2015), dijital dönüşüm (Salemink vd., 2017) ve yenileyici turizm (Bellato vd., 2023). Bu sentez, turizmin kırsal alanlardaki rolünü yeniden tanımlayarak, onu "çevresel ve sosyal sorunların bir parçası" olmaktan çıkarıp "sistemik çözümün bir bileşeni" haline getirme potansiyeli taşımaktadır. Model, özellikle "dirençlilik (resilience)" (Folke, 2006) ve "adaptif yönetim" kavramlarını kırsal turizm bağlamında operasyonelleştirerek literatüre katkı sağlamaktadır.

Pratikte ise model, Kandıra gibi kırsal-kıyı bölgeleri için somut bir yol haritası sunmaktadır. Dijital altyapı yatırımlarının turizm gelişiminden bağımsız değil, onunla entegre bir şekilde planlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu yaklaşım, sınırlı kaynakların verimli kullanımını sağlayacak ve diğer kamu hizmetlerine (e-sağlık, e-egitim) de olumlu yansımaları olacaktır. Ayrıca, modelin yerel toplulukları sürecin merkezine alan katılımcı yapısı, kalkınma projelerinin sürdürülebilirliği ve toplumsal kabullenilirliği açısından kritik öneme sahiptir (Telfer & Sharpley, 2016).

Modelin Uygulanmasındaki Olası Zorluklar ve Çözüm Önerileri

Modelin başarılı bir şekilde uygulanması önünde çeşitli engeller bulunmaktadır. Bu engeller ve olası çözüm önerileri şunlardır:

- **Dijital Beceri ve Direnç:** Kırsalda yaşayan ve geleneksel üretim yöntemlerine alışkın bireylerde dijital araçlara yönelik direnç veya güvensizlik oluşabilir. **Çözüm:**

Teknolojiyi "öcü" gibi göstermekten ziyade, onun hayatı nasıl kolaylaştırdığını (örneğin, tele-sağlık randevusu almak, çocuklara uzaktan eğitim imkanı sunmak) gösteren somut, basit ve yerel ihtiyaçlara odaklı pilot uygulamalarla başlamak. "Dijital Elçi" programları ile toplum içinde güvenilir bireyleri eğitmek ve yaygınlaştırıcı olarak kullanmak (Warschauer, 2004).

- **Kurumsal Koordinasyon Eksikliği:** Belediye, kaymakamlık, ilgili bakanlıklar, STK'lar ve özel sektör arasında eşgüdüm sorunları yaşanabilir. **Çözüm:** "Kandıra Yenileyici Turizm Platformu"nu yasal bir statüye (örneğin, bir dernek veya kooperatif) kavuşturmak ve bu yapının yönetiminde tüm paydaşlara eşit söz hakkı tanımak. Düzenli toplantılar ve şeffaf iletişim kanalları oluşturmak.
- **Finansmanın Sürekliliği:** Pilot projeler için başlangıç finansmanı bulunsa bile, modelin ölçeklendirilmesi ve sürdürülebilir kılınması için uzun vadeli finansman kaynakları gereklidir. **Çözüm:** Geleneksel hibelerin yanı sıra, "Sosyal Etki Tahvili (Social Impact Bond)" gibi yeni nesil finansman modellerini araştırmak (Nicholls & Opal, 2005). Yenileyici turizm paketlerinden elde edilen gelirin bir kısmını "Kandıra Yenileyici Kalkınma Fonu"na aktarılmasını zorunlu kılmak. Kitle fonlaması (crowdfunding) kampanyaları ile hem finansman hem de farkındalık sağlamak.
- **Veri Güvenliği ve Etik Kaygılar:** Toplanan kişisel ve çevresel verilerin kötüye kullanılması, gizliliğin ihlali veya büyük teknoloji şirketlerinin elinde toplanması riski vardır. **Çözüm:** Veri yönetimi için açık kaynak kodlu, şeffaf ve yerel olarak yönetilebilir platformları tercih etmek. "Veri Kooperatifleri" kurarak veri mülkiyetinin ve kontrolünün yerel toplulukta kalmasını sağlamak (Janssen

vd., 2012). Katı veri koruma protokolleri geliştirmek ve bunları şeffaf bir şekilde paylaşmak.

- **Yeşil Aklama (Greenwashing) ve Otantisite Kaybı Riski:** Bazı şişletmeler, sadece pazarlama amaçlı olarak kendilerini "yenileyici" olarak lanse edebilir veya dijitalleşme, yerel kùltürün otantisitesini zedeleyebilir. **Çözüm:** Bağımsız, şeffaf ve katı kriterlere dayanan bir "Kandıra Yenileyici Turizm Sertifikasyonu" geliştirmek. Bu sertifikayı almak için yalnızca çevresel değil, sosyal ve ekonomik kriterleri de (örneğin, yerel istihdam oranı, adil gelir paylaşımı) karşılamak řart olmalıdır. Dijital uygulamaların tasarım süreçlerine kùltür taşıyıcıları (yaşlılar, zanaatkarlar) dahil edilmelidir.

Gelecek Araştırmalar için Yönelimler

Bu çalışma, gelecekteki araştırmalar için bir dizi yol haritası çizmektedir:

- **Nicel ve Nitel Karışık Yöntem Çalışmaları:** Modelin pilot uygulamasından sonra, etkisini ölçmek için karma yöntemler kullanılmalıdır. Anketlerle turist ve yerel halk memnuniyeti, ekonomik göstergelerdeki değişim (GSYH, istihdam) ölçülürken, derinlemesine görüşmeler ve etnografik gözlemlerle sosyal ve kùltürel dönüşümler anlaşılmaya çalışılmalıdır (Yin, 2018).
- **Karşılaştırılmal Vaka Analizleri:** Kandıra modeli, Türkiye'nin farklı coğrafyalarındaki (örneğin, Doęu Karadeniz yaylaları, Ege köyleri, Güneydoęu Anadolu kırsalı) benzer projelerle karşılaştırılmalıdır. Bu, modelin hangi bağlamsal faktörlere (kùltürel yapı, iklim, idari kapasite) daha duyarlı olduğunu ortaya çıkaracaktır.
- **Teknoloji Kabulü ve Dijital Davranış Araştırmaları:** Kırsaldaki farklı demografik grupların (gençler, kadınlar,

çiftçiler, esnaf) dijital turizm araçlarını benimseme süreçleri, motivasyonları ve engelleri üzerine odaklanan çalışmalara ihtiyaç vardır.

- **Politika Transferi ve Ölçeklendirme Çalışmaları:** Modelin ulusal politika belgelerine nasıl entegre edilebileceği, hangi mevzuat değişikliklerinin gerektiği ve farklı ölçeklerde (köy, ilçe, bölge) uygulanırken nasıl bir yönetim modeli benimsenmesi gerektiği araştırılmalıdır.

Nihai Değerlendirme: Kırsalın Geleceğine Dair Bir Manifesto

Dijital Kırsalda Yenileyici Turizm paradigması, sadece bir kalkınma modeli değil, aynı zamanda kırsal alanlara dair bir gelecek vizyonudur. Bu vizyon, kırsalı;

- Bir kaçış değil, bir tercih mekanı,
- Bir tüketim nesnesi değil, bir üretim ve onarım odağı,
- Geçmişin müzesi değil, geleceğin laboratuvarı,
- Merkeze bağımlı bir çevre değil, kendi kendine yeten bir merkez

olarak yeniden konumlandırmayı hedefler.

Kandıra, bu vizyonun Türkiye'deki önemli bir test sahasıdır. Başarı, sadece ekonomik göstergelerdeki iyileşmeyle değil, Kerpe kıyılarında artan kumul bitki örtüsüyle, Kandıra bezinin global bir tasarım nesnesine dönüşmesiyle, gençlerin "İstanbul'da iş aramak" yerine "Kandıra'da girişim kurmak" istemesiyle ve bir turistin "tatilini geçirdiği" değil, "bir parçası olduğu" hissiyle ayrılmasıyla ölçülecektir.

Bu dönüşüm kolay olmayacak, sabır, diyalog, esneklik ve kararlılık gerektirecektir. Ancak, iklim krizi, sosyal eşitsizlikler ve anlam arayışının kesiştiği bu çağda, kırsal

alanlar insanlık için yeni bir başlangıcın potansiyelini taşımaktadır. Dijital Kırsalda Yenileyici Turizm, bu potansiyeli harekete geçirmek için atılmış teorik ve pratik bir adımdır. Adımın atılma zamanıdır.

KAYNAKÇA

- Aksu, B. (2018). Kandıra ilçesi marka varlıklarının tüketici algısında oluşan değeri. 5. *Uluslararası Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Sempozyumu*, 25–27 Ekim 2018, İstanbul, 664-679
- Ateljevic, I. (2020). Transforming the (tourism) world for good and (re)generating the potential ‘new normal’. *Tourism Geographies*, 22(3), 467-475. Doi: <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1759134>
- Ballantyne, R., & Packer, J. (2011). Using tourism free-choice learning experiences to promote environmentally sustainable behaviour: The role of post-visit “action resources”. *Environmental Education Research*, 17(2), 201-215. Doi: <https://doi.org/10.1080/13504622.2010.542282>
- Bellato, L., Frantzeskaki, N., & Nygaard, C. A. (2023). Regenerative tourism: a conceptual framework leveraging theory and practice. *Tourism Geographies*, 25(4), 1026–1046. Doi: <https://doi.org/10.1080/14616688.2022.2044376>
- Berkes, F., & Folke, C. (1998). Linking social and ecological systems for resilience and sustainability. In F. Berkes & C. Folke (Eds.), *Linking social and ecological systems* (pp. 1-25). Cambridge University Press. Doi: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511541957>
- Biggs, R., Schlüter, M., & Schoon, M. L. (2015). An introduction to the resilience approach and principles to sustain ecosystem services. *Ecology and Society*, 20(2), 11. Doi: <https://doi.org/10.5751/ES-07232-200211>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. Doi: <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

- Buhalis, D., & Amaranggana, A. (2015). Smart tourism destinations: Enhancing tourism experience through personalisation of services. In *Information and Communication Technologies in Tourism 2015* (pp. 377-389). Springer, Cham. Doi: https://doi.org/10.1007/978-3-319-14343-9_27
- Buhalis, D., & Sinarta, Y. (2019). Real-time co-creation and oneness service: Lessons from tourism and hospitality. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 36(5), 563-582. Doi: <https://doi.org/10.1080/10548408.2019.1592051>
- Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. *Tourism Geographies*, 1(1), 7-25. Doi: <https://doi.org/10.1080/14616689908721291>
- Collins, A., Joseph, D., & Bielaczyc, K. (2004). Design research: Theoretical and methodological issues. *Journal of the Learning Sciences*, 13(1), 15-42. Doi: https://doi.org/10.1207/s15327809jls1301_2
- Çetinkaya, G., & Öter, Z. (2016). Türkiye’de kırsal turizm potansiyeli ve kırsal kalkınma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 4(3), 46-65. Doi: <https://doi.org/10.21325/jotags.2016.32>
- Dredge, D. (2022). Regenerative tourism: transforming mindsets, systems and practices. *Journal of Tourism Futures*, 8(3), 269-281, Doi: <https://doi.org/10.1108/JTF-01-2022-0015>
- Duxbury, N., & Richards, G. (2019). *A research agenda for creative tourism*. Edward Elgar Publishing.
- EU Action for Smart Villages. (2021). *Bringing smart villages to life: A practical guide for local actors*. European Commission, Directorate-General for Agriculture and Rural Development.
- Farrell, B. H., & Twining-Ward, L. (2004). Reconceptualizing tourism. *Annals of Tourism Research*, 31(2), 274-295. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2003.12.002>

- Filep, S., & Laing, J. (2019). Trends and directions in tourism and positive psychology. *Journal of Travel Research*, 58(3), 343-354. Doi: <https://doi.org/10.1177/0047287518759224>
- Folke, C. (2006). Resilience: The emergence of a perspective for social–ecological systems analyses. *Global Environmental Change*, 16(3), 253-267. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2006.04.002>
- Folke, C., Carpenter, S. R., Walker, B., Scheffer, M., Chapin, T., & Rockström, J. (2010). Resilience thinking: Integrating resilience, adaptability and transformability. *Ecology and Society*, 15(4), 20. Doi: <https://doi.org/10.5751/ES-03610-150420>
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1-20. Doi: <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758532>
- Gretzel, U., Sigala, M., Xiang, Z., & Koo, C. (2015). Smart tourism: Foundations and developments. *Electronic Markets*, 25(3), 179–188. Doi: <https://doi.org/10.1007/s12525-015-0196-8>
- Hall, C. M. (2019). Constructing sustainable tourism development: The 2030 agenda and the managerial ecology of sustainable tourism. *Journal of Sustainable Tourism*, 27(7), 1044-1060. Doi: <https://doi.org/10.1080/09669582.2019.1624764>
- Hall, C. M., & Gössling, S. (Eds.). (2020). *Tourism and resilience: Individual, organisational and destination perspectives*. Channel View Publications.
- Higgins-Desbiolles, F. (2020). Socialising tourism for social and ecological justice after COVID-19. *Tourism Geographies*, 22(3), 610-623. Doi: <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1757748>

- Holling, C. S. (2001). Understanding the complexity of economic, ecological, and social systems. *Ecosystems*, 4(5), 390-405. Doi: <https://doi.org/10.1007/s10021-001-0018-3>
- Janssen, M., Charalabidis, Y., & Zuiderwijk, A. (2012). Benefits, adoption barriers and myths of open data and open government. *Information Systems Management*, 29(4), 258-268. Doi: <https://doi.org/10.1080/10580530.2012.716740>
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. NYU press.
- Kandıra Belediyesi. (2022). *2021 Yılı Faaliyet Raporu ve 2022 Yılı Performans Programı*. Kocaeli.
- Kline, C., Barbieri, C., & LaPan, C. (2016). The influence of agritourism on niche meats loyalty and purchasing. *Journal of Travel Research*, 55(5), 643-658. Doi: <https://doi.org/10.1177/0047287514563337>
- Kurnaz, A., & Doğantan, E. (2021). Türkiye’de akıllı köyler: Fırsatlar ve engeller. *Tarım Ekonomisi Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 89-102.
- Lane, B., & Kastenholz, E. (2015). Rural tourism: the evolution of practice and research approaches – towards a new generation concept? *Journal of Sustainable Tourism*, 23(8-9), 1133-1156. Doi: <https://doi.org/10.1080/09669582.2015.1083997>
- Li, Y., Xu, Z., & Li, Y. (2020). Smart tourism and big data: A systematic review. *Journal of Tourism Futures*, 6(2), 175-188. Doi: <https://doi.org/10.1108/JTF-12-2019-0145>
- Mang, P., & Reed, B. (2012). Designing from place: A regenerative framework and methodology. *Building Research & Information*, 40(1), 23-38. Doi: <https://doi.org/10.1080/09613218.2012.621341>

- Nicholls, A., & Opal, C. (2005). *Fair trade: Market-driven ethical consumption*. Sage.
- OECD. (2020). *Rural well-being: Geography of opportunities*. OECD Rural Studies, OECD Publishing. Doi: <https://doi.org/10.1787/d25cc305-en>
- Ostrom, E. (2009). A general framework for analyzing the sustainability of social–ecological systems. *Science*, 325(5939), 419-422. Doi: <https://doi.org/10.1126/science.1172133>
- Özdemir, G., & Çelik, N. (2018). Kırsal kalkınmada yeni bir yaklaşım: Dijital köy. *Tarım ve Köy Dergisi*, 145, 34-39.
- Pine, B. J., & Gilmore, J. H. (1999). *The experience economy: Work is theatre & every business a stage*. Harvard Business Press.
- Pollock, A. (2019). *The rise of regenerative tourism*. (17.10.2025 tarihinde <https://medium.com/activate-the-future/the-rise-of-regenerative-tourism-5a5b5b5b5b5b> adresinden ulaşıldı)
- Richards, G. (2020). Designing creative places: The role of creative tourism. *Annals of Tourism Research*, 85, 102922. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102922>
- Roberts, E., & Townsend, L. (2016). The Connectivity Continuum: Redefining the Digital Divide in Rural Communities. *Journal of Rural Studies*, 46, 125-135.
- Salemink, K., Strijker, D., & Bosworth, G. (2017). Rural development in the digital age: A systematic literature review on unequal ICT availability, adoption, and use in rural areas. *Journal of Rural Studies*, 54, 360-371. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.09.001>
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Sage.
- Stankov, U., Filimonau, V., & Vujičić, M. D. (2020). A mindful shift: an opportunity for mindfulness-driven tourism in a

- post-pandemic world. *Tourism Geographies*, 22(3), 703-712. Doi: <https://doi.org/10.1080/14616688.2020.1759135>
- Novera, C.N., Ahmed Z., Kushol, R., Wanke, P., Azad, M.A.K. (2022). The Internet of Things (IoT) in smart tourism: A literature review. *Spanish Journal of Marketing - ESIC*, 26(3), 325-344. Doi: <https://doi.org/10.1108/SJME-03-2022-0035>
- Telfer, D. J., & Sharpley, R. (2016). *Tourism and development in the developing world*. Routledge.
- Thompson, B. Y. (2019). The digital nomad lifestyle: (Remote) work/leisure balance, privilege, and constructed community. *International Journal of the Sociology of Leisure*, 2(1), 27-42. Doi: <https://doi.org/10.1007/s41978-018-0025-z>
- Tussyadiah, I. P. (2020). A review of research into automation in tourism: Launching the Annals of Tourism Research Curated Collection on Artificial Intelligence and Robotics in Tourism. *Annals of Tourism Research*, 81, 102883. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102883>
- TÜİK. (2023). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları*, 2022. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Tyan, I., Yagüe, M. I., & Guevara-Plaza, A. (2020). Blockchain technology for sustainable tourism. *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, 11(3), 367-380. Doi: <https://doi.org/10.1108/JHTT-10-2019-0129>
- UNWTO. (2022). *World Tourism Barometer*, 20(2). World Tourism Organization. Doi: <https://doi.org/10.18111/wtobarometereng>
- Visvizi, A., Lytras, M. D., & Mudri, G. (Eds.). (2019). *Smart villages in the EU and beyond*. Emerald Group Publishing.
- Warschauer, M. (2004). *Technology and social inclusion: Rethinking the digital divide*. MIT press.

- Wearing, S., & McGehee, N. G. (2013). Volunteer tourism: A review. *Tourism Management*, 38, 120-130. Doi: <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.03.002>
- Woods, M. (2011). *Rural*. Routledge.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). Sage Publications.

BÖLÜM 3

YASAL DÜZENLEMELER IŞIĞINDA LİMANLARDA ÇEVRE YÖNETİM SİSTEMLERİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK YAKLAŞIMLARI

MUAZZEZ ÖZDEMİR¹

Özet

Deniz ticareti içinde en önemli yere sahip olan hiç şüphesiz limanlardır. Limanlar, deniz ticaretinin başlangıç ve bitiş noktalarıdır. Limanlar son yıllarda hızlı bir gelişim sürecine girmiş ve bu gelişim ile birlikte bazı sorunlarda meydana gelmiştir. Liman işletmeleri tarafından çevreye verilen zarar bu sorunlar içinde belki de en önemlisidir. Çevre kirliliğini önlemek adına, limanlarda faaliyet kollarını yerine getirirken dikkat edilmesi gereken bazı hususlar söz konusudur. Bu çalışma, liman işletmelerinin çevresel etkilerini minimize etmeye yönelik oluşturulmuştur. Çalışmada Çevre Yönetim Sistemleri, ISO 14001 standartı, EMAS (Çevre Yönetimi ve Denetim Planı), British Standart 7750 (BS 7750) ve Liman Çevresel İnceleme Sistemi (PERS) gibi çevre yönetim sistemleri standartlarına yer verilmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki liman işletmelerine, limanlarda çevre kirliliğinin azaltılması ve önlenmesine yönelik ulusal ve uluslararası yasal

¹ Öğr. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Alaçam Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, e-posta: muazzez.erken@omu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4247-045X

düzenlemeleri bir arada ve toplu olarak sunmak ve liman işletmelerine bu konuda rehberlik etmektir. Çalışma literatür taramasına dayalıdır. Çalışmada liman işletmelerindeki faaliyetlerin çevreyi yeteri kadar kirlettiği ve bu kirliliğin bir an önce liman işletmeleri tarafından uygun standartlar ile çözülmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Liman işletmeleri içinde çevre yönetim sistemlerinin önemli bir yeri olduğu ve buna uygun hareket etmenin günümüz şartlarında daha da önemli hale geldiği ifade edilebilir.

Anahtar kelimler: *Liman, Çevre Yönetim Sistemleri (ÇYS), Sürdürülebilirlik, ISO 14001 Standartı, EMAS, British Standart 7750, Liman Çevresel İnceleme Sistemi (PERS).*

Giriş

Deniz ticareti içinde en önemli yere sahip olan hiç şüphesiz limanlardır. Limanlar, deniz ticaretinin başlangıç ve bitiş noktalarıdır. Aynı zamanda gemilerin ihtiyaçlarının karşılandığı mekanlardır. Küresel ticarete limanlar, ekonomik canlanmanın merkezi konumundadır. Liman, bulunduğu kentin, bölgenin ve çevre kentlerin ekonomisi üzerinde olumlu etkiler bırakmaktadır. Deniz taşımacılığında önemli bir konumda olan limanlar, çevre kirliliğini önlemek üzere altyapılarını sağlam oluşturmamış olmalarında ve bu durumları söz konusu yönetmelikler çerçevesinde izlemediklerinde önemli çevre sorunlarına sebep olmaktadır. Aynı zamanda limanlar havayı, suyu, toprağı ve çevreyi (gürültü) önemli derecelerde etkiler. Limanların kent merkezlerine yakınlığı ya da kıyı yerleşimlerine olan mesafesi, kentin ve insanların sağlığını etkilemektedir. Bu etki bazı limanlarda çok fazla iken bazı limanlarda son zamanlarda azaltılmış durumdadır. Limanların vermiş olduğu zararlı etkilerin en aza indirilmesi sebebiyle yasal düzenlemeler başta olmak üzere birçok düzenleme yapılmıştır. Dünyada yaygın bir şekilde kullanılan standartlar Türkiye içinde

tamamen uygulama haline geçirilememiştir. Bu hususta, çalışma Türkiye’de yer alan limanlara mevzuat ve kurumsal çerçeveyi, standartları, uluslararası yönergeleri ve performans göstergelerini bütünselik bir formatta sunmaktadır. Çalışma bu yönüyle liman işletmelerine rehberlik etmeyi planlamaktadır.

Çevre Yönetim Sistemleri (ÇYS)

Çevre, canlı ve cansız varlıklardan oluşan, canlı varlıkların yaşam sürelerince ilişki içinde oldukları ve simbiyotik olarak etkileştikleri biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortama verilen isimdir (Çevre Kanunu, 1983). Çevre kirliliği ise, çevre içinde oluşan ve canlı varlıkların sağlığı başta olmak üzere çevre değerlerini ve ekolojik dengeyi bozan her türlü olumsuz etkiyi ifade eder (Çevre Kanunu, 1983). Çevre kirliliği; fiziksel, kimyasal ve biyolojik olmak üzere üç şekilde gruplandırılabilir. Aynı zamanda, çevreyi oluşturan öğeler üzerinde oluşturduğu etkiler esas alınarak hava, su, toprak ve gürültü kirliliği vb. olarak sınıflandırılabilir.

Yönetim; kaynakların etkin, etkili ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması için, belirlenen amaç ve hedefler ışığında, insanın bir araya gelmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Çevrenin üzerinde en etkili olan faaliyet insan faaliyetleridir. Bu sebeple insanın, çevredeki etkilerinin belirlenmesi ve bu etkilerin minimum seviyeye indirilmesi çevre yönetiminin sağlanmasıyla mümkün olmaktadır. Her sektör, kendinin çevre üzerinde oluşturduğu etkileri tespit etmeli ve önceliklerini analiz etmelidir. Çevre yönetiminin etkin bir şekilde yerine getirilmesi için bu durum zorunludur. Çevre yönetimi, kirlilik oluşturan unsurların önlenmesi ve çevrenin iyileştirilmesinin planlanması şeklinde tanımlanmaktadır.

Çevre yönetiminin temelinde iki farklı yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşımlardan ilki önleyici çevre yönetimleri diğeri ise iyileştirici çevre yönetimleridir. Önleyici çevre yönetimleri adı

üzerinde çevresel etkileri önlemeyi esas almaktadır. Kanunlar çerçevesinde hareket etmeyi gerektirir. Aynı zamanda sektörler çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) yapmayı önermektedir. Yasal düzenlemeler, etkin bir çevre yönetimi için en önemli unsurdur. Bununla beraber, sektörler içinde bir ürün ve hizmetin tüketiciye ulaşıncaya kadar geçen sürede çevre üzerinde yaptığı baskıların azaltılması için dünya düzeyinde farkındalıklar oluşturulmakta ve oluşan farkındalıklar artırılmaktadır. Rio deklarasyonu ile birlikte hayatımıza giren “kirleten öder” ilkesi, çevreye verilen zararlı etkilerin önlenmesi ve kirlilik kontrolünün geliştirilmesi için üretilmiştir. Bu ilke tamamen ekonomik özellikler taşımakla birlikte, zararın ödenmesini garanti altına almaktadır (Cicin-Sain & Knecht, 1998: 54).

Çevre yönetim sistemleri, işletmelerin çevre üzerinde oluşturduğu etkileri ele almakta olan temel araçlardan birisidir. Çevre yönetim sistemlerinin kullanılması için ilgili kurum ve kuruluşlara rehberlik etmesi beklenen standartlar üretilmiştir (Lucila M. S. Campos, 2012).

Çevre yönetim sistemlerinin temelde amacı kirliliğin önlenmesi şeklinde tanımlanmıştır. Kirliliğin çevreye zararı dokunmadan kaynağında bertaraf edilmesi alt yapısına sahiptir. Bu sebeple etkin bir çevre yönetim sistemine ihtiyaç duyulmaktadır. Çevre yönetim sistemleri kendi içinde standartlar ailesi olarak bilinmektedir.

Çevre yönetim sistemi, enerji hedefleri ile çevre hedeflerinin ve önceliklerinin alışılagelen faaliyetler kategorisinde yer almasını öneren sistemli bir yaklaşım olarak tanımlanabilir (Rendell ve McGinty, 2004: 4). İşletmelerin çoğu bu sistemi yanlış anlamakta ve uygulamaktadır. Genelde işletmeler çevre performanslarını değerlendirirken çevre ile ilgili yaptıkları faaliyetleri bakmakta ve onları gözden geçirip denetlemektedirler. Fakat bu “gözden geçirme” ve “denetleme” tek başına performans

ölçmek için yeterli değildir. Sistematik, bütünleştirici, etkin ve uygun bir yönetim sistemi ile birlikte yürütülen işlemler çevre performansının değerlendirilmesinde kullanılmalıdır (Türk Standartları Enstitüsü, 2012). Günümüzde değişik sektöreden birçok işletmenin, çevresel etki kontrolü, etkin çevre performansı, çevre koruma, yasal düzenleme ve iktisat politikaları artış göstermektedir.

ISO 14 000 standardı ile başlayıp ihtiyaç olması halinde güncellenip yenilenerek diğer standartları beraberinde getirmiştir. ISO 14 000 standartları bir aile mantığıyla her türlü işletmeye çevre sorumluluğu için destek sağlamaktadır. Aynı zamanda zayıflıkların giderilmesi, ihtiyaçlara cevap verebilir olmak ve değişen teknolojik durumların üstesinde gelinebilmesi için ISO 14 001 standardı geliştirilmiştir (McGuire, 2014).

1987 yılında Birleşmiş Milletler (BM) tarafından düzenlenen “Çevre ve Kalkınma Dünya Komisyonu” sonucunda “*Ortak Geleceğimiz*” raporu yayınlanmıştır. *Ortak geleceğimiz* raporunda *sürdürülebilir kalkınma* kavramından bahsedilmiş ve *sürdürülebilir kalkınmanın* bizden sonraki yeni nesillerin yetiştirilme yeteneklerinin ödün verilmeden günün ihtiyaçlarını karşılayabilme ilkesi olarak tanımlanmıştır (To & Lee, 2014). Bir Kızılderili atasözünde geçtiği gibi “*Yeryüzü bize atalarımızdan miras değil, çocuklarımızdan emanet kaldı*” ifadesinde olduğu gibi kendi ihtiyaçlarımızın karşılanması yeterli kılınmıştır. Miras kalan bir şey tabiki gelecek kuşaklara aktarılamayabilir, bir zorunluluk yoktur ama emanet alınan ödünç alınmış, borç alınmıştır ve geri verilmesi zorunluluğu doğmaktadır. Bu sebeple sürdürülebilir olunması için bu mantaliteye ihtiyacımız vardır.

Çevre yönetim sisteminin uygulanmasında kullanılan birçok model mevcuttur (Rendell ve McGinty, 2004: 5). Bu modeller içinde en yaygın kullanıma sahip olan ISO 14001 uluslararası standardıdır. Bu çalışmada başta ISO 14001 Çevre Yönetim Standardı, Eko-Yönetim ve Denetim Planı (EMAS), British

Standard 7750 (BS 7750), ve Liman Çevresel İnceleme Sistemi (PERS) modelleri hakkında bilgiler verilmektedir.

ISO 14001 Çevre Yönetimi Standardı

ISO 14001 standardı, 1996'da Uluslararası Standart Organizasyonu (ISO) tarafından kabul edilmiştir. ISO 14001 standardının temelinde doğal kaynak (toprak, su ve hava) kullanımlarının azaltılması vardır. Doğal kaynakların kullanımın azaltılması ile hem bugünün ihtiyaçlarının karşılanması hem de yeni nesillere kaynak aktarılması hedeflenmektedir. Bu durum direkt sürdürülebilirlik ile bağdaşmaktadır.

ISO 14001 standardı hem çevresel performansın iyileştirilmesine hem de ekonomik performansın düzenlememesine faydalıdır (Fresner & Engelhardt, 2004). Limanın etkili bir şekilde çevresel yönetiminin sağlanması için öncelikle; çevre üzerine olası etkileri, doğru tahmin yöntemlerini, çevresel göstergeleri ve mevzuatı dikkate almalı ve o çerçevede hareket etmelidir (PPRISM, 2012). Çevresel performans değerlendirmesi, denizcilik sektörünün çevre ile ilgili önceliklerini yeniden tanımlamış ve öncelik sıralaması değişmiş olmasına rağmen belirli faktörlerin belirleyiciliği hala önemini korumaktadır (ESPO, 2013). ISO 14001 standardı; bir işletmeye çevre ile ilgili bilgileri ve yasal düzenlemeleri dikkate alarak gerekli politikaların üretilmesi ve uygulanması gerekliliğinden bahsetmektedir. Söz konusu standart her çeşit işletmede rahatlıkla uygulanabilecek potansiyele sahiptir. ISO 14001 ile birlikte çevresel performans ve verimlilik artması, maliyet ve kirlilik kontrolü, enerji tasarrufu, yetki ve izin belgesi gibi düzenlemeleri ifade etmektedir (Gültepe Mataracı, 2016).

ISO 14 001 standardı en son 2015 yılında güncelleme almıştır. ISO 14001: 2015, bir işletmenin çevre performansının artırılması için kullanılması gereken çevre yönetim sistemi için şartları belirtmektedir (ISO, 2015). Bütün işletmeler için geçerlilik

kazanan standart; yeşil liman (green port) uygulaması limanın enerji üretimi, enerji tasarrufu, enerji yönetimi, atık azaltılması, atık yönetimi gibi düzenlemeleri içermektedir (Yılmaz, 2019).

Çevre yönetim sistemi; genel bir standart olup sistem bazlı uygulanırken hem önleyici hem de iyileştirici özelliklere sahiptir.

ISO 14000 bir standart ailesidir. ISO 14000 standardının altında sadece 14001 yoktur. Bunun dışında bu standartları destekleyen birçok standart mevcuttur. Bu standartlar; ISO 14001, ISO 14050, ISO 14063, ISO 14040, ISO 14067 standartlarıdır.

ISO 14001 çevre yönetim sistemlerinin uygulanması ile birlikte kurumlar, kuruluşlar, işletmeler; sürdürülebilir bir çevre anlayışı, yasal düzenlemeler ışığında hareket etme, çevre maliyetlerini düşürme, firmanın imajının güçlenmesi ve çevre kazaları için hazırlıklı olunur.

Çevre kirliliği ile mücadeleyi temel alan, dünyanın çeşitli yerlerinden yaygın olarak kullanılan, sektörel dağılımı geniş bir alan kaplayan ISO 14001 çevre yönetim sistemi standardıdır. ISO tarafın yayınlanmış olan bütün yönetim sistemleri incelendiğinde metodoloji olarak Deming Döngüsü, Demin Çarkı ve PUKÖ (Planla, Uygula, Kontrol Et ve Düzelt, Önlem al) döngüsü olarak bilinen sistemin kullanılmakta olduğu görülmektedir.

PUKÖ döngüsü (TS EN ISO 14001, 2015) şu şekilde yer almaktadır;

Planla: İşletmenin çevre politikası baz alınarak, amaç ve hedeflerin belirlenmesi,

Uygulama: Çevre politikasına uygun olarak belirlenen amaç ve hedeflerin uygulanması,

Kontrol et: İşletmenin çevre politikaları, amaç ve hedefleri, yasal düzenlemeler ile ilgili süreçleri izlemesi ve ölçmesi ve rapor

etmesi, bu raporlar daha sonra kullanılmak üzere kayıt altına alınmaktadır. Rapora göre düzenleme ve iyileştirme yapılmaktadır.

Önlem al: işletmelerin çevre yönetim sistemlerinde performanslarını düzenli takip etmeleri, kendilerini iyileştirmeleri ve düzenlemeleri için aynı hatanın yapılmaması için önlem alınmasıdır.

PUKÖ döngüsü ile ilgili gerekli açıklamalar verilmiş olup aşağıdaki tabloda görsel hali sunulmuştur.

Tablo 1: PUKÖ Döngüsü (Deming Çarkı-Deming Döngüsü)



Kaynak:https://tr.linkedin.com/posts/derind%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm_puk%C3%B6-planla-uygula-kontrol-et-%C3%B6nlem-activity7371802437575278592-5ulU

Danışman tarafından 2012 yılında “Bir liman için ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi’nin İlkeleri” şu şekilde belirlenmiştir:

Planla: Liman uygulamaları için çevre politikalarının amaçlar ve hedeflerinin tespiti.

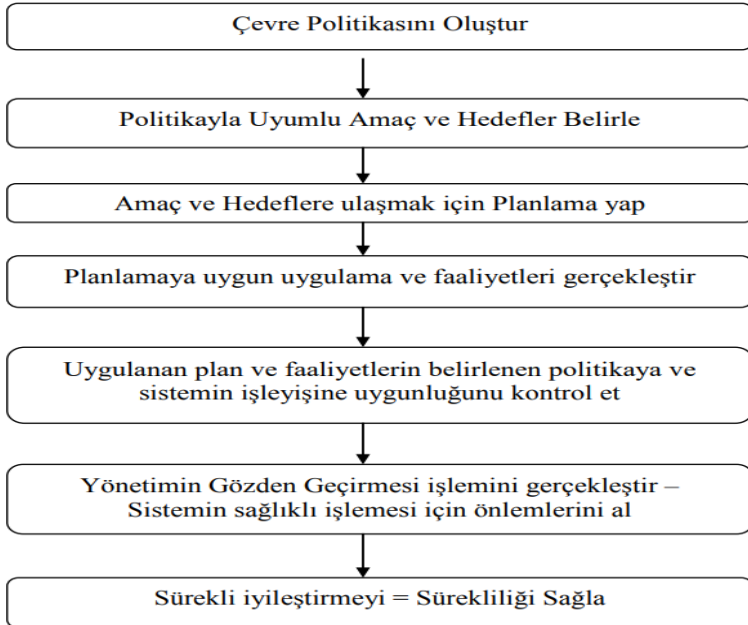
Uygula: Liman kaynaklı olan çevresel etkilerin azaltılmasına yönelik çalışmaların yapılması.

Kontrol Et: Limanın bütün faaliyetlerinin tetkiki ve değerlendirilmesine yönelik çalışmaların gerçekleştirilmesi.

Önlem Al: Limanda uygulanan çevre yönetim sisteminin sürekli geliştirilmesi, iyileştirilmesi.

Konunun iyi anlaşılması ve pekiştirilmesi için görsel olarak tablo sunulmuştur.

Tablo 2: Limanlarda Çevre Yönetim Sistemleri Metodolojisi



Kaynak: Babacan, Ö.B., (2010), “Mermer İşleme Tesisinde ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Uygulaması”.

Yukarıda yer alan tabloda ISO 14001 çevre yönetim sisteminin uygulaması gösterilmektedir. Her şeyden önemlisi bu sistem birbirini tamamlayan ve devam ettiren bir sisteme sahiptir. Sürekli iyileştirme prensibini esas alır. Bu durum kalite ve sürdürülebilirlik yaklaşımı ile doğrudan bağlantılıdır. Her işletme önce kendi çevre politikasını belirleyecek, politika ile uyumlu amaç ve hedefleri oluşturacak, bu amaç ve hedeflerin yerine getirilmesi için plan yapacak, yaptığı planı uygulayacak, uygulamış olduğu planı kontrol edip denetleyecek, aksak ve eksik yönlerini görecektir, aksak ve eksik olan yönlerini düzeltecek ve bir daha olmaması önlem alacaktır. Bunları yaparken de sürekli gelişmeyi, sürekli iyileştirmeyi ve sürekliliği sağlamayı yani sürdürülebilirliği esas alacaktır.

ISO 14001 standardı ile ‘çevre yönetim sistemi’ oluşturup uygulayan liman işletmelerinde, kaynak tüketiminin ve atık yönetiminin maliyetlerinin azaltılması ile ilgili konularında yarar sağlamakta ve liman organizasyonlarının standartlara uygun olup olmadığının tetkikinde kullanılmaktadır. Son zamanlarda yapılan liman işletmeciliği çalışmalarında, liman işletmelerinin enerji yönünü gözden kaçırmakta olduğu ve daha çok çevresel yöne ağırlık verdiği görülmektedir (Sdoukopoulos ve ark., 2019). Bu durum ISO 14001 çevre yönetim sistemleri uygulamasında çevre konusunun daha ağır bastığını, liman işletmelerinin odak noktası olarak çevresel politikaları öne aldığını göstermektedir.

Eko-Yönetim Ve Denetim Planı (EMAS)

Avrupa Birliği, tarafından Eko-yönetim ve Denetim Planı²nı 2001 yılı başında uygulamaya başlanmıştır. EMAS 2009 yılında yeniden düzenlenmiş ve yeni EMAS'ın uygulama direktifleri 2011 yılı itibariyle yürürlüğe konmuştur (European Commission, 2025). EMAS; işletmeler, kurumlar ve kuruluşlar için çevre ile ilgili performansların değerlendirildiği, raporlandığı ve geliştirildiği bir yönetim aracıdır. ISO 14001'in temelinde olduğu gibi EMAS da PUKÖ döngüsünü kullanmaktadır. EMAS'ın uygulama şeklinde birinci adım çevrenin gözden geçirilmesi, ikinci adım çevre politikasının oluşturulması, üçüncü adım çevre yönetimi sisteminin belirlenmesi, dördüncü adım çevrenin tetkik edilmesi, beşinci adım çevre ile ilgili beyanının oluşturulması/sunulması ve EMAS logosunun kullanımı şeklinde gerçekleşmektedir. Avrupa komisyonu tarafından EMAS, ISO 14001 çevre yönetim sisteminin bir basamağı olarak görölmektedir (European Commission, 2025).

EMAS, ilk olarak İspanya'da yer alan ve “A Pabro do Caraminal” limanında 2007 yılında ve yine İspanya'da yer alan “Valencia” limanında 2008 yılında uygulanmaya başlanmıştır (European Commission, 2025).

EMAS, gönüllölük esasına dayalı bir yönetmelik olmakla birlikte işletmelerin çevre ile ilgili performanslarının iyileştirilmesinde tercih edilen bir çevre yönetimi standardıdır ve Avrupa ölkeleriyle uyum içinde çalışmayı tercih eden firmalar tarafından uygulanmaktadır (Bal, 2014; Ilık, 2020). ISO 14001 ÇYS standardı için basamak olan EMAS ile birlikte liman çevresinin gözlemi yapılarak limana uygun bir çevre politikası ve yönetimi planlanmakta ve limanlarda EMAS logosunun kullanımı sağlanmaktadır (Danışman, 2012). EMAS uygulaması yaygın bir şekilde Avrupa limanlarında kullanılmaktadır. EMAS'ın Avrupa limanında gerçekleştirilen uygulamalarının incelenmesi ile birlikte,

² Eco-Management and Audit Scheme-EMAS olarak kısaltılması mevcuttur.

liman organizasyonlarının yasal düzenlemeler ışığında gerçekleştirildiği, geri dönüşüm uygulamalarının ve çevre ile ilgili performansın artış gösterdiği ve limanların işletim maliyetlerinde gözle görünür bir azalma olduğu tespit edilmiştir (Avrupa Komisyonu, 2012). Bu tespitten yola çıkarak EMAS için, liman işletmelerinin kriterlere uygunluğunun tetkik edilmesi ve liman çevresine uygun programlar oluşturmaya ve uygulamasına katkı sağladığı ifade edilebilir.

EMAS'ın üç temel aracı mevcuttur. Bunlar: performans, güvenilirlik ve şeffaflıktır. Performans içerisinde EMAS tarafından kuruluşlar, çevre ile ilgili performanslarının iyileştirilmesi için uygun araçların bulunması konusunda desteklemektedir. EMAS'a katılımcı işletmeler, çevresel etkilerinin değerlendirilmesini ve azaltılmasını gönüllü şekilde taahhüt etmektedirler. Güvenirlik içerisinde üçüncü taraf doğrulaması yapılmaktadır. EMAS'a kayıt süreçlerinin harici ve bağımsız yapısı garanti edilmektedir. Şeffaflık içerisinde EMAS'a kayıtlı olan bir işletmenin çevre ile ilgili performansları hakkında halka açık bilgilerin oluşturulması yer almaktadır. Şeffaflık hususu EMAS'ın önemli bir yönü olarak karşımıza çıkmaktadır (European Commission, 2025).

British Standard 7750 (BS 7750)

İngiltere'ye bağlı olan ulusal standardizasyon kuruluşu Birleşik Krallık Ulusal Standartlar Enstitüsü (British Standard Institue-BSI) tarafından BS 7750 çevre yönetim sistemi standardı ismiyle 1992 yılında hazırlanan ve iki yıllık pilot uygulama süresi sonucunda 1994 yılında ilan edilmiştir. Dünya genelinde Çevre yönetim sistemi alanında yapılan ilk standart olması (Delmas, 2002) yönüyle diğerlerinde ayrılmakta ve önem arz etmektedir. İncelenen birçok kaynakta BS 7750'nin ISO 14000 standartlarına kaynak olduğu görülmektedir (Çolak, 2010:8). BS 7750 ile ISO 14000 çevre yönetim sistemleri standartları benzer özellikler

göstermektedir. ISO 14000 çevre yönetim sistemi esnek olması ve genel bir kullanım alanı olmasından dolayı çok fazla ülkede uygulama alanı bulmuştur. BS 7750 ise esnek olmayan ve ülkeye özgü taraftarlarının ağır basmasından dolayı daha az kullanım alanına sahiptir (Isıyel, 2000: 6-8). BS 7750 Çevre Yönetim Standardından sonra EMAS ve ISO 14001 standartları geliştirilmiştir. ISO 14 001'in yürürlüğe girmesinden hemen sonra 1997'de Avrupa Birliği bünyesinde BS 7750 yürürlükten kaldırılmıştır (Çolak, 2010:8).

Liman Çevresel İnceleme Sistemi (PERS)

Liman Çevresel İnceleme Sistemi (PERS); liman tetkiki, çevre ile ilgili yönetim standardının belirlenmesi ve European Sea Ports Organisation (ESPO) tarafından sunulan önerilerin uygulamasında kolaylık sunan uluslararası bir araçtır (Köseoğlu & Solmaz, 2019). Liman çevresel inceleme sistemine üye olan limanlar, hava kalitesinin artırılması için hava kirliliği raporu tutmakta, sisteme dahil olan diğer limanlar ile iletişimde olmalı, bölge halkıyla iletişimi sağlanmalıdır.

Liman Çevresel Değerlendirme Sistemi (PERS), sadece ISO 14001 gibi tanınmış olan çevre yönetim standartlarının temel gereksinimlerini içermekle kalmaz, aynı zamanda limanların özelliklerini de dikkate alır. PERS, ESPO'nun politika önerilerine dayanmakta ve limanlara ulaşılması gereken net hedefler sunmaktadır. PERS sertifikası 2 yıl süreyle geçerlidir (<https://www.ecoports.com/pers>, 2025). Eco Ports üyesi olan limanların çoğu tarafından PERS kullanılmaktadır. Lloyd's Register³, PERS'e üye olan limanları denetlemektedir (Alnıpak & Yorulmaz, 2019).

³ LRQA Nederland B.V.

PERS'in faydaları; Kullanıcı dostu olması, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada yardımcı olması, LRQA Nederland B.V. tarafından bağımsız inceleme sonucunda sertifikasyon verilmesi, PERS'e üye olunarak itibarın artırılması, ISO 14001 çevre yönetim sistemine uygunluk ve ESPO önerilerine uygunluk olarak ifade edilebilir (<https://www.ecoports.com/pers>, 2025).

Sonuç

Dünya ticareti içinde önemli bir kısım deniz ticareti yoluyla gerçekleştirilmekte ve en önemli unsurlardan birisi olarak karşımıza liman çıkmaktadır. Taşıma endüstrisinde meydana gelen gelişmeler ile birlikte limanlarda bir dizi gelişim ve değişim oluşturulmuştur.

İklim krizi, küresel ısınma, doğal kaynakların sınırlı oluşu, iş kazaları, kötü sosyal etkiler, hava-su-toprak kirliliğinin canlı ve kent sağlığına ve doğaya olan kötü etkileri, diğer tüm işletmeleri olduğu gibi liman işletmelerini de sürdürülebilir çözümler bulmaya yöneltmiştir. Limanların sürdürülebilir anlayışla, çevreye verdiği etkiler göz önüne alınarak dikkatle yeniden planlanmalı ve yönetilmelidir. Limanlar için çevresel farkındalığın yükseltilmesi amacıyla işletmenin yeşil stratejilerini geliştirmesi önemli bir adımdır (Luan, Tien, & Chen, 2016).

Dünyadaki bütün limanlarda en revaçta olan konu başlıkları içerisinde; çevrenin iyileştirilmesi, hava kalitesinin artırılması, atıkların bertarafının sağlanması, enerji tüketiminin azaltılması ve gürültü kirliliğinin önlenmesi yer almaktadır. Liman operasyonları içerisinde atıkların kabul edilmesi ve ayrışması başta olmak üzere çevre ile ilgili konular üzerinde titizlikle durulmaktadır. Liman içinde elleçleme ekipmanlarında elektrik kullanılması ve böylece hava kalitesinin arttırılması istenmektedir. Limanlar kapalı işletmeler değil, tam tersine dünya ile bağlantılı olan önemli

etkileşim merkezlerindendir. Bu sebeple limanlar profesyonel sürdürülebilirlik yönetimine ihtiyaç duymaktadırlar.

ISO 14001 Çevre yönetimi standardı uluslararası bir nitelik taşımaktadır. Aynı zamanda işletmeler üzerinde etkinliği yüksek bir sistemdir. ISO 14001 standardına uygun faaliyet gösteren limanlarda hem liman kaynaklı çevresel etkilerin azaldığı hem de işletmenin maliyetlerinin düşürüldüğü görülmektedir. Bu çalışma bize limanların sürdürülebilir olması için, çevre yönetim sisteminin sürekli geliştirilmesi, sürekli iyileştirilmesi ve liman organizasyonlarının çevreye duyarlı bir tarzda uygulanması gerektiğini göstermektedir.

Türkiye’de ISO 14001 çevre yönetim sistemi standartları kullanılarak, limanların çevre ile ilgili performanslarının artırılması aynı zamanda enerji verimliliğinin sağlanması ve limandan kaynaklanan karbon salınım oranının azaltımı amaçlanmaktadır. Türkiye’de ISO 14001 çevre yönetim sistemi belgesine sahip olan limanların çevre ile ilgili konularda başarı sağladığı görülmektedir (Abolhosseini & Hesmati, 2014).

Türkiye’de liman faaliyetlerinden kaynaklı kirliliklerin önlenmesine yönelik yasal düzenlemeler mevcuttur. Bu düzenlemeler kent içinde, limanlarda ve kıyılarda uygulanmaktadır. Yerel yönetimler için oluşturulan her türlü kanun, çevre kanunu, kıyı-liman ve boğaz kanunu, imar ile ilgili kanunlar kirliliklerin önlenmesi durumunda etkili olmaktadır. Söz konusu kanunlar; limanı, kenti, kıyıyı ve insanı ilgilendirmektedir. Çok boyutlu etkilerinden yola çıkarak sürdürülebilir anlayışla yasal düzenlemelere uyulması gereğinin altı çizilmelidir.

Türkiye’de ulusal kanunların yanında uluslararası düzenlemelerinde etkili olduğu görülmektedir. Deniz ticareti ulusal bir durum olmamasından dolayı Türkiye’de limanlar hem ulusal hem de uluslararası düzenlemelere tabidir.

Türkiye’de çevre yönetimi ile ilgili ISO 14001 çevre yönetim sistemi yaygın olarak kullanılmaktadır. Örnek vermek gerekirse Samsun port, Kuşadası limanı ve Borusan limanı vd. söylenebilir. ISO 14001 ile birlikte limanların çevre ile ilgili performansları artırılacak, enerji verimliliği sağlanacak ve karbon salınımı azaltılacaktır (Danışman, 2012). Türkiye’de ve dünyada ISO 14001 sertifikası alıp bu standarda uygun davranan limanların çevre başta olmak üzere enerji, karbon salınımı ve atık yönetimi konularında başarılı oldukları görülmektedir.

Kaynakça/References

2872 Sayılı Çevre Kanunu (1983). Resmi Gazete: 18132. 11 Ağustos 1983.

Alnıpak, S., & Yorulmaz, M. (2019). Limanlarımızda sürdürülebilir çevre yönetimi: Yeşil liman kavramı. *VI. Yıldız Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiri Kitabı*, İstanbul, Türkiye. ss. 95- 107.

Avrupa Komisyonu. (2012). *Environment. What is EMAS? Environmental management at the Commission and EMAS*. https://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.html. Erişim tarihi: 13.12.2025

Babacan, Ö.B., (2010), “*Mermer İşleme Tesisinde ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi Uygulaması*”, Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniv. Fen Bilimleri Enstitüsü, Sivas, Türkiye.

Bal, K. (2014). *Liman işletmelerinde ISO 14001 çevre yönetim sistemi standardı ve uygulama örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi,

Campos, L. M. S. (2012). Environmental management systems (EMS) for small companies: a study in Southern Brazil. *Journal of Cleaner Production*, 32, 141-148. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2012.03.029>

Cıcın-Sam, B. Ve Knecht, R. W. (1998). *Integrated Coastal and Ocean Management, Concepts and Practices*, Island Press, Washington.

Çolak, E., (2010). *Avrupa Birliği Eko-Yönetim ve Tetkik Programı (EMAS) ve Türkiye'de EMAS Uygulamasının İncelenmesi*. 46. Dönem AB Temel Eğitim Kursu, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara

Danışman, İ. K. (2012). Türkiye’de liman çevre yönetimi ile ilgili düzenlemeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 69- 87.

Delmas, M. A., (2002) *The Diffusion of Environmental Management Standards in Europe and in the United States: An Institutional Perspective*. Policy Sciences, 35(1), 102.

European Commission, (2021). *Environment/emas* URL: https://ec.europa.eu/environment/emas/index_en.htm Son Erişim Tarihi: 13.12.2025

Fresner, J., & Engelhardt, G. (2004). Experiences with integrated management systems for two small companies in Austria. *Journal of Cleaner Production*, 12(6), 623-631. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2003.09.013>

Gültepe Mataracı, G. D. (2016). *Yeşil liman yaklaşımı ve liman işletmelerinde sürdürülebilirlik*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.

https://tr.linkedin.com/posts/derind%C3%B6n%C3%BC%C5%9F%C3%BCm_puk%C3%B6-planla-uygula-kontrol-et-%C3%B6nlem-activity7371802437575278592-5ulU

<https://www.ecoports.com/pers>, erişim tarihi 13.12.2025

Ilık, M. (2020). *Tatvan Limanının yeşil liman kriterleri açısından değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Bitlis Eren Üniversitesi.

Isıyel, H., “*ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi Standardı ve Uygulama Çalışması*”, Yüksek Lisans Tezi, 2000, s. 6-8

ISO. (2015). *Environmental management systems -- Requirements with guidance for use* ISO 14001:2015 http://www.iso.org/iso/home/store/catalogue_ics/catalogue_detail_ics.htm?csnumber=60857

ISO. (2015). Introduction to ISO 14001:2015
http://www.iso.org/iso/introduction_to_iso_14001.pdf

Köseoğlu, M. C., & Solmaz, M. S. (2019). Yeşil liman yaklaşımı: Türkiye ve Dünya yeşil liman ölçütlerinin karşılaştırmalı bir değerlendirmesi, *IV. Ulusal Liman Kongresi Kongresi “Küresel Eğilimler-Yerel Stratejiler” Bildi Kitabı*, İzmir, Türkiye.

McGuire, W. (2014). *The effect of ISO 14001 on environmental regulatory compliance in China. Ecological Economics*, 105, 254-264. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.06.007>

PPRISM. (2012). *Port Performance Indicators: Selection and Measurement (PPRISM)*. Project Executive Report
http://www.espo.be/media/pages/12-01-25_-_PPRISM_WP4_Deliverable_4.2_Website.pdf

Sdoukopoulos, E., Boile, M., Tromaras, A., ve Anastasiadis, N. (2019). Energy efficiency in European ports: state-of-practice and insights on the way forward. *Sustainability*, 11(18), 4952. <https://doi.org/10.3390/su11184952>

To, W. M., & Lee, P. K. C. (2014). Diffusion of ISO 14001 environmental management system: global, regional and country-level analyses. *Journal of Cleaner Production*, 66, 489-498. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.jclepro.2013.11.076>

Türk Standartları Enstitüsü (TSE) (2012). Çevre Yönetim Sistemleri Şartlar ve Kullanım Kılavuzu. Türk Standartları Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, F. (2019). Yeşil-Eko liman yaklaşımının deniz ticareti ve lojistik sektörüne katkıları: Türkiye ve AB'deki uygulamaların karşılaştırması. *Journal of Transportation and Logistics*, 4(2), 65-78. <https://doi.org/10.26650/JTL.2019.04.02.02>

Rendell, E. McGinty, K. 2004. *Sample EMS Manual Environmental Management System Model Manual Specific to Pennsylvania Municipal Operations*. Pennsylvania Department of Environmental Protection B -9 : 2-4

Abolhosseini, S., & Heshmati, A. (2014). The main support mechanisms to finance renewable energy development. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 40, 876-885. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2014.08.013>

Luan, C.-J., Tien, C., & Chen, W.-L. (2016). Which “green” is better? An empirical study of the impact of green activities on firm performance. *Asia Pacific Management Review*, 21(2), 102-110. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.apmr.2015.12.001>

BÖLÜM 4

BELEDİYELEERDE KENTSEL YAŞAM KALİTESİ FARKINDALIĞI: ORDU BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE ÖRNEĞİ

SELDA POLAT ERDOĞAN¹

Giriş

Kentlerde önemli aktör konumunda bulunan belediyelerin kentsel yaşam kalitesi algısını ölçmeyi amaçlayan çalışmada öncelikle günümüz kentleri için önemli olan bu kavramın bu alanda yapılan uluslararası ve ulusal çalışmalar göz önünde bulundurularak teorik çerçevesi incelenmiştir. Sonrasında belediyelerin kentsel yaşam kalitesi kapsamında sunduğu hizmetler hakkında bilgi verilmiş son olarak da kentlerde yaşayan vatandaşların kentsel ihtiyaçlarını karşılama konusunda en önemli aktörler olan belediyelerin kentsel yaşam kalitesi farkındalığı incelenmiştir.

Bu amaçla Ordu büyükşehir belediyesinde görevli kentsel yaşam kalitesine etki edecek alanlarda hizmet sunan daire başkanları ve şube müdürleriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen

¹ Öğr. Gör., Ordu Üniversitesi, Yönetim ve Organizasyon, Orcid: 0000-0003-3166-0629

veriler değerlendirilerek ve Ordu Büyükşehir Belediye idarecilerinin kentsel yaşam kalitesi farkındalığı tespit edilmiştir.

Yaşam kalitesi, modern toplumların oluşmasıyla beraber ortaya çıkan (Marans, 2007,s. 28) ve çok sayıda tanımı yapılan bir kavramdır. Farklı tanımlarda ortak özelliklerin bulunduğunu söylemek mümkündür. Yaşam kalitesi kişilere ve toplumlara göre de değişiklik göstermektedir. Aynı toplumda ekonomik duruma göre yaşam kalitesi algısı farklılık gösterebilir, aynı hizmetlerin sunulduğu kişilerden birisi için yaşam kalitesi yüksekken diğerine göre düşük olabilir. Ekonomik olarak güçsüz bir toplumda yaşayan insanlar için yaşam kalitesi belirleyicileri temel ihtiyaçların karşılanma düzeyi olurken daha müreffeh bir toplumda yaşayan insanlar temel ihtiyaçlardan ziyada kültürel, rekreatif hizmetlerin sunulması önem taşımaktadır. Bu gün kullanılan anlamı ile kentsel yaşam kalitesine ilişkin çalışmalar, 1960’larda ABD’de oluşan sosyal göstergeler hareketine dayanmaktadır. Bu hareket, insanların refahını daha kapsamlı bir şekilde anlamak için sosyal, çevresel ve diğer faktörleri de içeren göstergelerin kullanılmasını teşvik etmiştir (Yavuzçehre, 2005, s. 7). Böylece, yaşam kalitesinin sadece ekonomik durumla değil, aynı zamanda sağlık, eğitim, çevresel kalite ve sosyal ilişkiler gibi faktörlerle de ilişkilendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Vatandaşların yaşadıkları toplumda kendilerine sunulan hizmetlerde kalite aramaları kentsel hak olarak ifade edilmektedir. Vatandaşlara hizmet sunacak kurumların özellikle de kentsel hizmet konusunda en etkili kurumlar olan belediyelerin bu durumu göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Sorumluluğu vatandaşlara karşı olan, vatandaşlar tarafından seçilen belediye yöneticilerinin vatandaşlara kaliteli, memnuniyet düzeylerini yükseltecek hizmet sunmaları artık bir zorunluluktur.

Yaşam kalitesi genellikle mutlulukla eşanlamlı görülse de bireyin zihinsel, fiziksel ve sosyal refahını ve gün boyu işlevselliğini sürdürebilme yeteneğini temsil etmektedir (Pepe ve Seven, 2023, s. 55). Yaşam kalitesi kavramı iki boyutlu bir kavramdır, birinci boyutu kişinin çevresel beklentileriyle (çevre kirliliği, yeşil alan gibi) ilgilidir, ikinci boyutu ise kişinin kendisiyle yani sağlık, eğitim,

eğlence durumu ile ilgilidir (Pacione,2003, s.21). Çevresel beklentiler ve bireysel beklentiler karşılandığında yaşam kalitesinin sağlandığını söyleyebiliriz.

Yaşam kalitesi bireyin ve beraberinde toplumun gelişimini sağlayacak; psikolojik, toplumsal, fiziksel ve ekonomik koşullar arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak ifade edilebilir. Bütün bu söylenenlerden hareketle bir yaşam kalitesi tanımı yapacak olursak; güvenlik, sağlık, eğitim, kültür, aile, çalışma koşulları, doğal çevre ve konut gibi yaşam alanlarının tümüne yönelik olarak duyulan memnuniyet düzeyi olarak ifade edebiliriz (Üçer, 2009, s.15). Dünya Sağlık Örgütü (WHO), yaşam kalitesinin sadece fiziksel sağlıkla değil, aynı zamanda sosyal, duygusal ve ruhsal iyilik haliyle de ilişkilendirilmesini vurgular. Yani, yaşam kalitesi sadece maddi olanaklar veya fiziksel sağlıkla değil, aynı zamanda kişinin içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve duygusal durumla da yakından ilişkilidir (Marans, 2007, s.28).

Yaşamın birçok alanında farklı bilim dalları tarafından inceleme konusu yapılan yaşam kalitesi kavramı şehir planlaması, sosyal ve ekonomik göstergelere ilişkin araştırmalar, zihinsel ve fiziksel sağlıkla ilgili çalışmalarda kullanılmaktadır (Tosun,2013, s.218).

Batıda planlamacılığın ilk ortaya çıkışı kamu sağlığıyla ilgili olarak gerçekleşmiştir. Kanalizasyon eksikliği, salgın hastalıklar, kalabalık, işyerlerindeki sağlıksız koşullar, planlamanın yasal yollarla yapılmasını zorunlu kılmıştır. Sonraki süreçte işle ilgili hastalıkların evlere taşınmaması için işyerleri yerleşim yerlerinden uzak alanlara yapılmıştır. Yeşil alanların yoğunlukta olduğu güzel şehir akımlarının başlamasıyla ve şehir merkezinden uzak alanlara nüfus yoğunluğunun daha az olduğu banliyölerde maddi durumu iyi olanlara yerleşim alanları oluşturularak ulaşım hizmetlerinin planlanması gereği de ortaya çıkmıştır (TÜİK, 2017). Bu gelişmeler aynı zamanda kentsel yaşam kalitesinin tarihsel gelişim süreci

hakkında da bize bilgi vermektedir. Günümüzde de kentsel yaşam kalitesiyle ilgili çok farklı görüşler olmasına rağmen, ulaşım, konut, ekonomik kalkınma, bölgeleme ve arazi kullanımı konuları ortak konular olarak değerlendirilebilir.

Harvey Perloff'un 1969'da kentsel çevrenin yaşam kalitesine etkisini ele aldığı çalışması oldukça önemlidir. Perloff'un belirttiği gibi, bir kişinin yaşam kalitesi, sadece doğal çevre veya yapısal çevre değil, bu ikisinin etkileşimiyle belirlenir. Doğal çevre, yeşil alanlar, su kaynakları, iklim gibi faktörlerin yanı sıra yapısal çevre de sokak düzeni, konut kalitesi, altyapı gibi unsurları içerir. Bu faktörlerin bir araya gelmesiyle kentsel bir yerleşimdeki yaşam kalitesi belirlenir (Perloff 1969 dan aktaran: Tekeli, 2009, s. 98).

Kentsel yaşam kalitesi kavramına dar ve geniş anlamda bakılabilir. Dar anlamda kentsel yaşam kalitesi: Sosyal, ekonomik ve bölgesel unsurlara göre kent tanımı kapsamına giren alanlarda kentsel altyapı, ulaşım, iletişim, konut, hava kirliliği, güvenlik ve çevre temizliği gibi hizmetlerin gereksinimleri ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından belirlenen standartların bile üzerinde karşılanması şeklinde ifade edilebilir. Geniş anlamda ise, bu olanaklara toplumsal, kültürel ve siyasal sürecin de dâhil edilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu kapsamda bu hizmetlere kentlilerin belirli standartlarla ulaşmasından ziyade tüm kent sakinlerinin bu hizmetlere eşit, dengeli, ihtiyaçları oranında ulaşımını ve kent yönetimine katılım imkânına sahip olması, kentteki kültürel ve sanatsal faaliyetlere de katılabilmesi gerekmektedir (Geray, 1998, s. 327). Bu anlamda sunulan kentsel hizmetlere toplumun bütün kesimlerinin ulaşımı sağlanmalıdır.

Kentsel yaşam kalitesi, genellikle fiziksel çevre, sosyal çevre ve ekonomik çevre olmak üzere üç ana bileşenden oluşur. Bu bileşenler şehirlerdeki yaşamın niteliğini belirler ve kentsel planlama, politika oluşturma ve yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır (Emür ve Onseki, 2007, s.369). Vatandaşların kentsel yaşam kalitesinin farklı yönlerini anlamasına ve kentsel alanlardaki yaşam kalitesini iyileştirmek için yapılacak planlama ve politika kararlarını yönlendirmesine de yardımcı olmaktadır.

Kentsel mekân kalitesi aynı zamanda kişilerin yaşam kalitelerini belirleyen önemli bir faktördür. Kentsel yaşam kalitesinden bahsedebilmek için sağlıklı bir kent yapısının oluşturulması bu anlamda oldukça önemlidir. Bu sebeple ekonomik, kültürel, çevresel, toplumsal ve siyasal ihtiyaçların karşılanması ve bunun bir lütuf olarak değil de bir hak olarak görülmesi göz önünde bulundurulması gereken önemli bir konudur. Kentsel yaşam kalitesi aynı zamanda kente göç çekmekte, kentin reklamını yapma konusunda da önemli bir kavramdır. Bölgeler arası göç hareketlerinde ekonomik sebepler oldukça önemlidir, bunun yanında artık insanları göçe iten sebeplerden bir tanesi de kentsel yaşam kalitesidir (Emür ve Onseki, 2007, s. 369).

Mal ve hizmetlerin kalitesi kadar insan yaşamının ve yaşanılan yerin kalitesi de son yıllarda giderek daha fazla önemsenen bir konu haline gelmiştir. Artan şehirleşme ve nüfus yoğunluğuyla birlikte, kentlerde yaşam kalitesi giderek daha fazla dikkat çeken bir husus olmuştur. Bu nedenle, kent yöneticileri ve yurttaşlar artık sadece ekonomik büyüme ve ticari faaliyetler üzerinde odaklanmak yerine, yaşam kalitesini artırmaya yönelik politikalar ve projeler geliştirmekte ve desteklemektedirler. Bu tür girişimler, sürdürülebilir ve dengeli bir kent yaşamı sağlamak için önemlidir ve genel olarak toplumun refahını artırabilir (Çetin, 2024, s. 57).

Kentsel yaşam kalitesini ölçmek için kullanılan ölçütler öznel ve nesnel kriterler olarak iki kategoride incelenebilir. Marans ve arkadaşlarının kentsel mekânda yaşam kalitesini ölçmek için kullandıkları ölçütler daha çok nesnel ölçütlerdir. İklimsel koşullar, demografik özellikler (mahallelere göre ortalama yoğunluk, hane halkı sayısı, hane geliri, yapı sahipliliği oranı, işsizlik oranı, mahalle / ilçelere göre öğrenci – öğretmen oranı, okul sayısı, öğrenci sayısı, suçluluk istatistikleri), arazi kullanımı ve ulaşım (kullanım türü oranları, park alanına uzaklık, alışveriş alanına uzaklık, hastaneye uzaklık, ulaşım hattına ve durağına uzaklık), ekolojik (çevrede yer

alan orman, göl, nehir ve deniz gibi doğal kaynakların boyutu, bitki örtüsü, Kentsel doku özellikleri (Marans, 2007, s. 28). Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesinde kullanılan nesnel ölçülerdir.

Bu nesnel kriterlerin yanında bireylerin yaşadığı kentle olan ilişkisini ifade eden bir takım öznel kriterler de bulunmaktadır ve bu kriterlerin her bireydeki yansıması muhtemelen farklı olacaktır. Kentsel mekânlar insanların hayatlarını şekillendiren önemli unsurlardan biridir. Bir kentteki mekânlar, insanların bir araya gelip ilişki kurabilecekleri, toplumsal etkileşimde bulunabilecekleri ve sosyal bağlarını güçlendirebilecekleri ortamlar sunar. Aynı zamanda, bir kişinin bir kente aidiyet hissetmesini sağlayan unsurların başında gelirler (Mazumdar, 2007, s. 1). Bu kapsamda aynı kentle ilgili kişilerin yaşayacağı aidiyet duygusu farklılık gösterecektir. Kentsel yaşam kalitesi değerlendirilirken ne tek başına nesnel kriterler, ne de sübjektif kriterler sağlıklı sonuç veremez bu iki kriterin bir arada kullanılması daha sağlıklı sonuçlar verecektir.

Kentsel alanlarda bulunması gereken üç önemli özellik sıralayabiliriz, Yaşanabilirlik, hakçalık ve sürdürülebilirlik. Bu özelliklerden yaşanabilirlik, yaşama uygun, yaşadığı çevreyi anlamlı bulma, kullanım amacına uygunluk, erişilebilir ve yaşayanlarca denetim yapılabilen alanları ifade etmektedir. Hakçalık kavramıyla ise iyi bir toplumu ifade eder, bütün vatandaşların ayırım yapılmadan ihtiyaçlarının eşit bir şekilde karşılanmasını ifade etmektedir. Son olarak da sürdürülebilirlik kavramı, gelecek kuşakların da düşünülerek ihtiyaçların karşılanmasını ifade etmektedir (Mutlu ve Batmaz, 2013, s.126-127). Kentsel yaşam kalitesi yüksek kentler bu kapsamda hem yaşanabilir olmalı hem hakçalık ilkesi doğrultusunda vatandaşlar arasında ayırım yapılmamalı hem de gelecek nesiller düşünülerek doğal kaynakların tahrip edilmeden ekolojik çevre korunarak yaşamın devam ettirildiği kentler olmalıdır.

Kentsel yaşam kalitesi kavramını açıkladıktan sonra kavramın yerel yönetimler açısından önemine değinmek gerekir ki çalışmada bu kapsamda yerel yönetimler bağlamında kentsel yaşam kalitesi kavramını incelemeyi amaçlamaktadır. Yerel yönetimler

vatandaşların mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan vatandaşlara en yakın yönetim birimleridir. Yerel yönetim kuruluşları belediyeler, il özel idareleri ve köyler olmak üzere üç tanedir. Bu kuruluşlar arasında halk tarafından en çok bilinen, vatandaşların günlük ihtiyaçlarını karşılayan; hizmet sunduğu vatandaş sayısının fazla olması ve hizmet çeşitliliği bakımından en önemli kuruluş hiç şüphesiz belediyelerdir. Belediyeler bu kapsamda kentsel yaşam kalitesinin en önemli aktörleridir. Kentsel yaşam kalitesini belirleyen ulaşım, altyapı, imar, çevre, rekreasyon, spor, kültür alanlarında belediyelere önemli görevler düşmektedir. Belirlenen standartların üzerinde bu alanlarda hizmet sunan belediyeler kentsel yaşam kalitesini önemli ölçüde yükseltecek kurumlardır.

Kentlerde kaliteli bir yaşam söz konusu olduğunda bu konuda önemli aktörler olan belediye idarecilerin önemli etkisi vardır. Başta belediyeleri sevk ve idare etmekle görevli belediye başkanları olmak üzere belediye teşkilatı içerisinde yer alan yöneticiler alınan kararlarda ve uygulamada kentsel yaşam kalitesi konusunda etkili konumdadırlar. Kentsel yaşam kalitesinin anlamını bilen, vatandaşlar için yaşam kalitesi yüksek olan kentte yaşamının önemini kavrayan idarecilerin bulunması o kent için oldukça önemlidir. Çalışma Ordu Büyükşehir Belediye örneğinde belediye idarecilerinin kentsel yaşam kalitesi konusundaki farkındalıklarını tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Yerel Yönetimler ve Kentsel Yaşam Kalitesi

Kentsel yaşam kalitesi kavramı farklı disiplinlerin inceleme alanına giren, farklı bilim dallarının farklı bakış açılarıyla inceledikleri bir konudur. Ancak kentsel yaşam kalitesini yükseltecek hizmetler çoğunlukla yerel yönetimler tarafından sunulmaktadır. Bu sebeple yerel yönetimlerle kentsel yaşam kalitesi ilişkisinin kurulması oldukça önemlidir. Yaşam kalitesi yüksek kent

denildiğinde yaşanabilir, sürdürülebilir, sağlıklı kentler akla gelmektedir bunu sağlamakla yükümlü olan da önemli ölçüde yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimlerin kentsel yaşam kalitesi yüksek bir kent yaratmak için odaklanmaları gereken stratejik noktaları şöyle sıralayabiliriz:

- Planlama ve imar faaliyetleri
- Kentsel altyapının geliştirilmesi,
- Kentsel donatı alanlarının zenginleştirilmesi,
- Sağlıklı ulaşımın tesis edilmesi,
- Kentsel yapı stokunun iyileştirilmesi,
- Sosyal ve beşeri sermayenin geliştirilmesi,
- Kültürel mirasın korunması ve kültürel altyapının tesisi,
- Sürdürülebilir kentleşmenin sağlanması,
- Kent güvenliğinin sağlanması,
- Kent hukukunun geliştirilmesi,
- Kentlilik bilincinin geliştirilmesi,
- Kent ekonomisi ve ticaretinin geliştirilmesi,
- Kurumlar arası işbirliğinin tesisi,
- Belediye yönetiminde kalite, etkinlik ve verimlilik sağlanmasıdır (Koçak, 2008, s.41-47);

Bu konulara verilen önem ve bu alanlarda sunulan hizmetler kentsel yaşam kalitesini önemli ölçüde arttıracaktır.

Yaşam kalitesi ve yerel yönetimler bağlantısı kurabilmek için insan hakları-yerellik ilişkisi kurabilmek gereklidir. Bir kentin yaşanabilir olması insan haklarının o kentte uygulanabilmesiyle ilgilidir. Evrensel insan hakları bildirgesinin üçüncü maddesinde insanın özgür ve güven içinde bir yaşam hakkı olduğu, beşinci

maddede şiddet ve aşağılayıcı muameleye tabi tutulamayacağı, yirmi beşinci maddesinde her insanın yeterli yaşam standartına sahip olma hakkının bulunduğu belirtilmiştir (Tekeli, 2009, s.145). Yerel yönetimlerin de kentte yaşayan insanlara bu hakları sağlayabilmesi kentsel yaşam kalitesi açısından oldukça önemlidir.

Dünya kentleri arasında yaşanabilir şehir olma yönünde ciddi bir rekabet söz konusudur. Aslında burada asıl sorun maksimum sermayenin o kente çekilmesini sağlamaktır. Bu konuda yerel yönetimlere büyük sorumluluk verilmiştir. Yerel yönetimler nasıl daha iyi hizmet sunar ve uluslararası sermayeyi o kente çekerse o kadar başarılı olarak nitelendirilir. Kent yöneticileri kentin reklamını iyi yaparak, kentsel hizmetlerin kalitesini artırarak bu konuda başarı sağlayabilecektir (Rogerson, 1999, s. 971).

Kentsel yaşam kalitesi çalışmaları kentte yaşayan vatandaşların sorunlarını tespit etme konusunda da oldukça önemlidir. Kent yöneticileri bu çalışmalar sonucunda vatandaşa daha iyi hizmet sunmak konusunda nasıl projeler geliştirmesi gerektiği konusunda fikir sahibi olur. Kamu yöneticileri ve yerel yöneticiler açısından halkın yaşam kalitesi oldukça önemlidir. Bu çalışmalar politik karar alma süreçlerini önemli ölçüde etkilemektedir (Koyuncu, 2011, s. 38-39). Pek çok araştırmacı kentsel yaşam kalitesi araştırmalarının yerel yöneticiler için politika yaratmak konusunda oldukça önemli olduğunu ve mutlaka dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Çünkü kentsel yaşam kalitesini artırabilecek ve sonrasında halkın desteğine ihtiyacı olacak olanlar yerel yöneticilerdir.

Dünyada Yerel Yönetimlerin Kentsel Yaşam Kalitesi Algısı ve Çalışmaları

Kentsel çevrenin yaşanabilir hale getirilmesi konusunda ilk çalışmalar 1832 yılında İngiltere’de salgın hastalıkların yaygınlaşması sonucu yapılan yasal düzenlemelerle olmuştur. 1844-1845 yılları arası kabul edilen ve kentlerdeki mevcut durumu gösteren Kraliyet Komisyon Raporuna göre; sağlık konusundaki görevlerin yerel yönetimlere aktarılması, yolların genişletilmesi, kanalizasyon işlerinin bitirilmesi ve konutlar için gerekli

standartların getirilmesi konularına yer verilmekteydi. İngiltere’de gelişen bu yasal süreç etkisini diğer ülkelerde de gösterdi ama yasal düzenlemelerin yapılması çok kolay olmamıştır. Yasal düzenleme yapılması için İngiltere de olduğu gibi salgın hastalıkların baş göstermesi gerekmiştir Fransa örneğinde olduğu gibi. Fransa’da 1849 kolera salgınından sonra 1850 yılında bu konuda yasal düzenlemeler yapılabilmektedir (Tekeli, 1980, s. 12).

1890 yıllara gelindiğinde kent estetiğini ön plana çıkaran güzel kent yaklaşımı, kent estetiğinin ortaçağ ya da feodal kent anlayışıyla gerçekleştirilebileceğini savunan Camillo Sitte yaklaşımı, kentle kırım üstünlükleri bulunduğunu ve bunların bir arada kullanılması gerektiğini savunan bahçe kent akımı, alt ve orta sınıfı düşünerek kent planlaması gerektiğini savunan Berlage akımı ve farklı kullanımların yeşil kuşaklarla ayrıldığı endüstri kenti gibi akımlar ortaya çıkmıştır. 1930’lardan sonra ise otomobil kullanımının yaygınlaşması sonucu kentlerde yaşam kalitesi önemli ölçüde ulaşım odaklı olarak değerlendirilmiştir (Yavuzçehre, 2006, s. 187-188).

Bazı araştırmacılara göre kentsel yaşam kalitesi araştırmalarını 1930’lara kadar götürmek mümkündür. O yıllarda yapılan araştırmalar bugünkü araştırmalardan hiç şüphesiz oldukça farklıydı, bu yıllarda Amerika’da sosyal eğilimler komitesi sosyal eğilimler raporunu yayınlamıştı. Bu raporda halkın sosyal sorunları olduğu ve devletin bu sorunlarla ilgilenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Türksever, 2001, s. 25). Sonraki süreçte özellikle II. Dünya Savaşı sonrası yaşam kalitesine yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Yaşam kalitesi kavramının ilk kullanımı ise 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğunu (AET) kuran Roma Antlaşmasıyla olmuştur. Bu antlaşmada “AB’nin ortak ulaştırma politikalarında temel unsur, ortak pazarı tam manasıyla oluşturmak ve vatandaşların yaşam kalitesini artırıcı yönde düzenlemeler yapmaktır” ifadelerine yer verilmiştir (Çelik, 2007, s.18). Ekonomik bir çıkışı olmasına

rağmen yaşam kalitesinin böyle önemli bir uluslararası belgede yer alması önemlidir.

19. yy ın ikinci yarısında yapılan çalışmalar ekonomi ve refah düzeyi arasındaki doğrudan ve anlamlı bir ilişki olmadığı çeşitli çalışmalarda ortaya konulmuştur. Bu farkındalıktan sonra sosyal refah ve memnuniyet ilişkisi kurulmaya başlanmıştır. Bugünkü anlamıyla kentsel yaşam kalitesi araştırmaları 1960'lara dayanmaktadır. Amerika Birleşik devletlerinde sosyal göstergeler hareketinin başlattığı Amerikan toplumundaki değişikliklerin gözlenebileceği istatistikler araştırmalar yapılmıştır. 1970'lerde Amerika'da konut, çevre, güvenlik gibi sosyal göstergeler içeren raporlar hazırlanmıştır (Üçer, 2009, s. 36). Bu gelişmeler sonucunda kentsel yaşam kalitesi 1980'li yıllardan sonra Uluslararası kuruluşların önemli bir gündem maddesi olmuştur ve kentsel yaşam kalitesini artırmak adına toplantılar yapılmış, önemli belgeler yayınlanmıştır (The Urban Audit, 2000).

Belediye Hizmetleri- Kentsel Yaşam Kalitesi Farkındalığı İlişkisi

Ülkemizde belediyeler köklü bir geçmişe sahip olmasına rağmen örgütsel anlamda çok eski dönemlerde kurulmuş örgütlenmeler değildir. İlk belediye teşkilatının kurulması ülkemizde 1854 yılında İstanbul Şehremanetinin kurulmasıyla olmuştur ancak bu örgütlenmenin hem idari özerklik konusunda hem de hizmetlerin niteliği itibarıyla bugünkü anlamda bir belediye teşkilatı olduğunu düşünmek yanlış olacaktır. İlk belediye örgütlenmesi kurulurken Fransa'nın örnek alındığı, ona benzer yerel yönetim örgütlenmesi seçildiği dikkat çekici diğer bir konudur. Belediyelerin kendine has kanunu olması ve az da olsa günümüzdeki belediye anlayışının kurulması ise ise Cumhuriyetin ilk yıllarında 1930 yılında gerçekleşebilmiştir. Bu kanuna göre Belediye kurulabilmesi için 2000 nüfus şartı getirilmiş, il ve ilçe merkezlerinde nüfusa

bakılmaksızın belediye idaresi kurulacağı belirtilmiştir. Sonraki süreçte yerel yönetimlerin önemli bir değişim süreci geçirdiği reform dönemi olarak adlandırılan 2000’li yıllar yerel yönetimler için oldukça önemlidir. Belediye kanunu bu yıllarda değişmiş ve 2005 yılında 5393 sayılı belediye kanunu kabul edilmiştir. Nüfus artışına bağlı olarak belediye kurulabilmesi için gerekli nüfus şartı 5000 e çıkarılmıştır. Yine bu kanunla beraber halkın yönetime katılımına olanak sağlayan Kent konseyleri de yönetim sistemine dâhil olmuştur (Belediye Kanunu, 2005, 5393).

Son dönemlerde yerel yönetimlerle ilgili önemli bir gelişme 2012 yılında kabul edilen ve 2014 yerel seçimlerinden sonra yürürlüğe giren 6360 sayılı Yasa yerel yönetimlerle ilgili oldukça önemli düzenlemeler getirmiştir. Büyükşehirlerin sayısını 14 den 30 a çıkaran, büyükşehir belediyesi bulunan illerde il özel idarelerin tüzel kişiliğini kaldıran ve büyükşehir belediye sınırlarını il mülki sınırları olarak değiştiren bu yasal düzenleme köyleri de mahalleye dönüştürerek bu alanlara da büyükşehir belediyesinin hizmet sunacağı alanlar olarak belirlemiştir (6360 Sayılı Kanun, 2012).

Bütün bu gelişmelerle aslında daha özerk, daha katılımcı, vatandaş memnuniyetini ön planda tutan kentsel yaşam kalitesini önemseyen yerel yönetimler kurulması amaçlanmıştır. Yerel yönetim kuruluşları arasında halk tarafından en çok bilinen, hizmetlerinden en çok yararlandığı ya da yararlanamadığı için mağdur olduğu birimler belediyelerdir. Belediyeler sunduğu ya da sunmadığı hizmetlerle halkın kentsel yaşam kalitesini ciddi anlamda etkileyecek yegâne kurumlardır.

Yerel yönetimler halkın mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılayan idareler olması nedeniyle kentsel yaşam kalitesine doğrudan etki eden kurumlardır. kentsel yaşam kalitesi gösterge ve ölçütleri arasında yer alan; ulaşım hizmetleri, konut hizmetleri, çevre koruma hizmetleri, güvenlik hizmetleri, eğitim hizmetleri, sağlık hizmetleri, kültür hizmetleri, sosyal hizmetler, spor ve rekreasyon hizmetleri önemli ölçüde belediyeler tarafından karşılanan hizmetlerdir. Belediyeler bünyesinde kurulan daire başkanlıkları bu alanlarda hizmet sunmak üzere örgütlenmişlerdir.

Ordu Büyükşehir Belediyesinde Kentsel Yaşam Kalitesi Farkındalığı

Alan Araştırması ve Sonuçların Değerlendirilmesi

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Çalışmada öncelikle problemin tanımlanmasına yardımcı olmak, konuyu daraltmak ve sonuçların önceki bilgilerle ilişkilendirilmesine olanak sağlamak amacıyla literatür taraması yapılmıştır (Balcı, 2005, s.57). Bu inceleme sonrası Büyükşehir belediyelerinin kentsel yaşam kalitesi farkındalığı araştırma sorunu olarak tespit edilmiştir. Bu sorunun çözümüne ulaşmada uygun yöntem olarak nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Nitel yöntem, güçlü teorik temellere sahip disiplinler arası bir yöntemdir ve insan davranışını veya araştırma nesnesini çok yönlü bir bağlamda anlamayı amaçlamaktadır (Balcı, 2005, s. 57). Bu yöntem çevresel süreçlerin ve algıların tespit edilmesinde kullanılan yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 52).

Araştırmada nitel araştırmalarda veri toplama yöntemlerinden biri olan görüşme (Mülakat) yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yöntemi araştırmacı tarafından araştırmanın amacına uygun olarak hazırlanmış soruların ilgililere sunulup cevaplanması suretiyle gerçekleşen veri toplama sürecidir (Ural ve Kılıç, 2006, s. 66).

Araştırmaya konu olan kişilerin kentsel yaşam kalitesi farkındalığı araştırmanın amacını oluşturduğu için araştırmaya ilişkin birincil veriler birebir görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Görüşme yöntemiyle katılımcılarının konuya ilişkin görüşü, tutumu, algıları, tepkisi gibi alanlarda da gözlem yapılabilir.

Verilerin doğrudan araştırmacı tarafından elde edilmesi araştırmanın güvenilirliğini artıracaktır.

Çalışma kapsamında alan araştırması Kasım- Aralık 2017 döneminde Ordu Büyükşehir Belediyesi bünyesinde çalışan ve karar alma sürecinde aktif rol oynayan idarecilerle yüz yüze görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda hizmetlerin sunumunu etkileyen bağımsız değişkene (belediyelere ve ait olan birimlere) derinlemesine mülakat yöntemi uygulanmıştır. Araştırma Ordu Büyükşehir belediyesinin ilk yöneticileri ile yapılması nedeniyle özgün bir çalışmadır.

Araştırma evreni Ordu Büyük Şehir Belediyesinde görevli daire başkanları, şube müdürlerinden oluşmaktadır. Ordu büyükşehir belediye Başkanı belediye tüzel kişiliğinin temsilcisidir ve önemli bir aktör konumundadır. Çalışmanın yapıldığı dönemde on altı daire başkanlığı ve daire başkanlıkları bünyesinde 1-6 arasında değişen toplam 49 şube müdürlüğü bulunmaktadır. Daire başkanlıkları şu şekilde sıralanmıştır: İnsan Kaynakları ve Eğitim Dairesi Başkanlığı, Yazı İşleri ve Kararlar Dairesi Başkanlığı, Mali Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı, Fen İşleri Dairesi Başkanlığı, Park ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı, İmar ve Şehircilik Dairesi Başkanlığı, Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı, Ulaşım Dairesi Başkanlığı, Toplu Taşıma Dairesi Başkanlığı, Muhtarlık İşleri Daire Başkanlığı, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı, Gençlik ve Spor Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Zabıta Daire Başkanlığı ve İtfaiye Daire Başkanlığı.

Büyükşehir belediye yöneticilerinin tamamı aldığı önemli kararlar ve uygulamalar sebebiyle kentsel yaşama ve yaşam kalitesine etkili olmaktadır. Çalışma kapsamında mümkün olan bütün yöneticilerle görüşülerek kapsayıcı bir sonuca ulaşmak hedeflenmesine rağmen ilgili bazı daire başkanları ve şube müdürleriyle yurtdışı programları, toplantıları, sağlık durumu, il dışında bulunma gibi sebeplerle görüşme gerçekleştirilememiştir bu

durum araştırmanın kısıtını oluşturmaktadır. Bununla birlikte Başkan Vekili, Yazı İşleri ve Kararlar Dairesi Başkanlığı, Yazı İşleri ve Arşiv Müdürlüğü, İş Sağlığı ve Güvenliği Şube Müdürlüğü, Destek Hizmetleri Dairesi Başkanlığı, Kültür ve Sanat Şube Müdürlüğü, Projeler Şube Müdürlüğü, İmar ve Şehircilik Daire Başkanlığı, İmar ve Şehircilik Şube Müdürlüğü, Emlak ve İstimlak Şube Müdürlüğü, Halkla İlişkiler Şube Müdürlüğü görüşme yapılarak veri elde edilen birimlerdir.

Bu araştırmanın amacı kentlerde yaşayan vatandaşların kentsel yaşam kalitesini belirlemede aktif rol oynayan belediyelerin kentsel yaşam kalitesi farkındalığını tespit etmektir. Bu kapsamda alan araştırması Ordu büyükşehir belediyesi idarecilerinin kentsel yaşam kalitesi konusundaki farkındalığını ölçmeyi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Önemi

Kentsel yaşam kalitesi dünyada uzun yıllardır gündemde olan önemli bir konudur. Birçok kentte konuyla ilgili araştırmalar yapılmakta ve kentsel yaşam kalitesini artırmak için çözümler üretilmeye çalışılmaktadır. Ülkemizde de konuyla ilgili çalışmalar yapıldığı ve özellikle vatandaşlarla yapılan anketler yoluyla kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi suretiyle idarecilere bu konuda öneriler sunulduğu görülmektedir.

Vatandaşlar kentsel yaşam kalitesi konusunda merkezi ve yerel idarecilerin aldığı kararlar sonucunda hizmet sunulan kesimi oluşturmaktadır. Çalışmayla karar alma sürecinde aktif rol oynayan belediye idarecilerinin bu konuya ne kadar hâkim olduğu ve hizmet sunumunda kentsel yaşam kalitesini artırmak gibi hedeflerinin bulunup bulunmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Konuyla ilgili literatür taramasında belediye idarecilerinin farkındalığını ölçen çalışmaların yapılmadığı tespit edilmiştir.

Veriler

Araştırma iki aşamalı veri toplama süreciyle gerçekleşmiştir. İlk aşamada konuyla ilgili literatür taraması yapılarak, yaşam kalitesi, kentsel yaşam kalitesi, kentsel yaşam kalitesi üzerine yapılan uluslararası ve ulusal çalışmalar, Belediye hizmetleri kapsamında kentsel yaşam kalitesi göstergeleri incelenmiştir. İkinci aşamada ise Ordu Büyükşehir Belediyesinde görevli daire başkanı ve şube müdürleriyle görüşme yapılarak kentsel yaşam kalitesi farkındalıkları hakkında veri toplanmıştır.

Nitel araştırmaların güvenilirliğinin sağlanmasında temel ölçütler arasında, araştırmanın kim, kaç kişi ve kaç soru ile ne zaman ve nerede gerçekleştirildiği gelmektedir. Çalışmada 14 belediye idarecisiyle Kasım- Aralık 2017 tarihleri arasında ve Katılımcıların kendi bulunduğu ortamda gerçekleşmiştir. Veri toplama sürecinde her bir kişi için ortalama görüşme süresi, 15-60 dakika arasında değişmiştir, belediye idarecilerine, belediyenin hizmetlerini ve belediyenin yönetim yapısını değerlendirmesine ve kentsel yaşam kalitesine bakış açısını ortaya koymasına yönelik ekte sunulan sorular yöneltilerek görüşme gerçekleşmiştir. Görüşülen kişilere daha çok konuşma fırsatı verilmesi ve görüşmelerin olduğu gibi ses kaydı alınarak kayıt altına alınması ile daha geçerli verinin elde edilmesine zemin hazırlanmıştır ancak bazı idareciler konuşulanların kayıt altına alınması istemediği için bazı görüşmeler görüşme esnasında yazılarak kayıt altına alınmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak açısından görüşmelerde elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak dikkatli bir şekilde okunmuş ve benzer konular gruplandırılmaya çalışılmıştır. Yazım aşamasında betimsel veri kullanılarak gerekli yerlerde doğru yorumların yapılmasına aynı zamanda temsil yeteneği yüksek olan görüşmeler doğrudan alıntı yapılarak metin içinde kullanılmıştır.

Kentsel yaşam kalitesi farkındalığını tespit etmek amacıyla yapılan çalışmada verilerin toplanması konusunda tek veri kaynağı olan belediye idarecilerinin yoğun çalışmaları, planlanmamış toplantılar, görüşmeler olması dolayısıyla randevu alma konusunda sıkıntı yaşanması ve bazı idarecilerin çeşitli sebeplerle görüşme yapmak istememesi gibi çeşitli zorluklar ile karşılaşmıştır.

Araştırmanın Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında görüşme yapılan idarecilere öncelikle Kentsel yaşam kalitesi hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Verilen cevaplarda çoğunlukla kentsel yaşam kalitesinin hizmet boyutu üzerinde durulması, kentteki altyapı, ulaşım, trafik, yeşil alan, güvenlik, dezavantajlı kesimlere yönelik hizmetler, yöneticiler tarafından vurgulanan konulardır. Aynı zamanda insan boyutunun da mutlaka göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“İnsanlar için yaratılmış kaynakların insanlar tarafından en iyi şekilde kullanılmasıdır kentsel yaşam kalitesi, belirleyici olan unsur insan olmak ve insanlar kendisi için iyi olanı ister” (G1,BV), bundan hareketle kentlerde insan için en iyi yaşam standartlarının sunulması şeklinde ifade edilmiştir.

”Kentte yaşayan insanların kaliteli bir hayat sürmeleridir. İnsanı mutlu edecek çevresel şartların olmasıdır. Altyapı hizmetleri tamsa, sağlıklı temiz su içebiliyorsak, park ve bahçeler varsa, trafik sorunu yoksa boş zamanı değerlendirme konusunda seçeneklerimiz varsa, sportif ve kültürel faaliyetler varsa kentsel yaşam kalitesi yüksektir. İnsanların da kaliteli olması gerekiyor; trafik kurallarına uyan, birbirine saygı gösteren insanların olması gerekir. Kaliteli kentte kaliteli insanlarla kurulur” (G2,YİDB) ifadesine yer verilerek kentsel yaşam kalitesinin hem hizmet hem insan boyutu üzerinde durulmuştur.

“Bir kentte var olan halkın yaşam standartlarının yükselmesi, işe gidiş geliş, trafiğin kullanılması, yaşadığı semtin,

doğanın ve tabiatın her şeyiyle yaşanabilir olması, altyapı, üst yapı ve kültürel faaliyetleri ifade ediyor, insan onuruna yakışır hizmetler sunulması aynı zamanda diğer canlıların da yaşamının göz önünde bulundurulmasıdır.”(G3, DHDB)

“Ulaşım hizmetlerinin kaliteli sunumu, içilebilir kesintisiz su hizmeti, toplu taşıma hizmetinde kalite, trafik sorununun olmadığı kent anlıyorum.”(G4, YİŞM)

“İnsana saygı duyulan, insan yaşamına saygı duyulan, sağlıklı bir şehirleşmenin hayata geçirildiği aynı zamanda genç yaşlı, çocuk, engelli düşünülerek hizmet sunulan kent anlıyorum.”(G5 İŞDB)

“Kentsel yaşam kalitesi doğa ve çevreyle uyumlu, tarihle bütünsellik oluşturacak şekilde, insanların kent içerisinde kendilerini gerçekleştirebilecekleri ekonomik ve sosyal alanlar inşa edilmesidir.(G11,KŞM)

“İnsanların daha güvenli, daha sağlıklı ortamda yaşamasını sağlayacak yaşam kalitesini yükseltecek donelerle donatılmış şehirdir. İnsan evinden çıktığı andan kaldırımıyla başlayıp, yollarla, yaya geçitleriyle modernize edilmiş sistemin içinde yaşamaktır. İnsanların bu alanda eğitilmeleri de önemlidir. Modern donatıları kuruyoruz mesela akıllı bisikletler yapıldı Orduda insanlar akıllı bisikletleri denize atıyor, gibi örnekler var şehirlerin modern olmasının yanında insanların da bu moderniteye ayak uydurması gerekiyor. Hizmete vatandaşın ulaşması kolay olmalı.”(G14,PŞM) İfadesinde görüşmeci tek başına yaşam kalitesi yüksek kentler inşa etmenin bir anlamı olmadığını bunun yanında bireylerin kaliteli yaşama uyum sağlayacak bilinçte olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

İkinci olarak görüşmecilere Orduda kentsel yaşam kalitesinin seviyesi hakkında ne düşündükleri sorulmuştur. Verilen cevaplarda belediye idarecilerinin geneli orta seviyede olduğunu ancak ilerleyen süreçte daha iyi olacağını ifade etmişlerdir. Kentsel yaşam kalitesinin Büyükşehir belediyesi olduktan sonra yükseldiğini düşünen belediye idarecileri devam eden projelerin tamamlanmasıyla daha da artacağını ifade etmişlerdir.

“Daha iyiye gittiğini düşünüyorum ancak istenilen seviyede değil Ordululara layık olacak seviyede değil. Son dönemlerde Ordu Büyükşehir belediyesi olarak orduda kentsel yaşam kalitesini alt seviyelerden orta seviyeye çıkardık, devam eden projelerle çok daha iyi olacağını düşünüyorum, eskiye oranla müthiş bir değişim var yaşam kalitesinde”(G1,BV)

“Ordu henüz bir metropol olmuş şehir değil en küçük büyükşehir, maddi gelir, imkanlar açısından küçük bir şehir, emekleme safhasında olan bir şehir. Şu an için değil ama ileride herkesin yaşamak isteyeceği bir şehir olacaktır. Bende bu şehirde kalmak için planlar yapıyorum dışardan gelen bir vatandaş olarak. Bu şehirde yaşamaya başladıktan sonra daha iyi tanıdım, Ordu Trabzon’la samsun arasında kalmış, yeteri kadar tanıtılmayan bir şehir. Kentsel yaşam kalitesi çok yüksek değil orta seviyede olduğunu düşünüyorum.”(G2 YİKDB)

“Ordu ili büyükşehir belediyesi olduktan sonra, şehirde yaşam kalitesini artırmak için neler yapmalıyız diye vatandaşlarımıza anket yaptık ve sonuçta birinci sırada ulaşım, yol ve sonrasında altyapı ve su hizmetine ihtiyaç olduğu tespit edildi. Öncelikli olarak yol, haberleşme, Telekom hizmetleri için yeni kurulacak alanları da düşünerek bir çalışma yaptık. Kültürel, eğitim, alışveriş merkezi gibi alanlarda hizmet sunulması için önce altyapı ihtiyacının karşılanması gerekiyordu. Önceleri orduda kentsel yaşam kalitesi yüzde 40 civarlarındayken Büyükşehir belediyesi olduktan sonra yüzde seksen dolaylarında olduğunu düşünüyorum. Devam eden ve biten projelerle birlikte kentsel yaşam kalitesinin daha da yükseleceğini düşünüyorum.”(G3,DHDB)

“Orduda kentsel yaşam kalitesi mükemmel olmamakla beraber Türkiye genelinde benzer ölçekteki şehirlere göre daha iyi olduğunu düşünüyorum. Orduda şehri kirleten sanayi yok, sanayi kente hükmetmiyor, yüksek binalar yok, sahil kenti olduğu için yeşili denizi var, kötü bir trafik yok, kültür seviyesi yüksek bir şehir, insana

saygı var.”(G5,İŞDB)“Ülke ortalamasının üzerinde olmakla birlikte mevcut potansiyeli tam olarak değerlendirememektedir.”(G8,PŞM)

“Oldukça iyi birçok şehre göre, büyükşehir olduktan sonra göç alan bir şehir oldu, büyükşehirlerden gelenler pozitif şeylerde getiriyorlar, bununla beraber olumsuz şeyler de insanlarla beraber geliyordu, modern şehir olma yolunda çabalayan bir il, diğer şehirlerle kıyaslayınca daha iyi “(G14,PŞM)

Belediyeler ve kentsel yaşam kalitesi arasında ilişki kurabilir miyiz sorusuna verilen yanıtlarda ise belediye idarecilerinin tamamı çok güçlü bir ilişki kurulacağını ve belediyelerin kentsel yaşam kalitesinin merkezinde yer aldığını, ulaşım, temizlik, yeşil alan, rekreasyon alanları, kültürel faaliyetler, sportif faaliyetler gibi kentsel yaşam kalitesini belirleyen alanlarda hizmet sunma konusunda en önemli aktör olduğunu vurgulamışlardır.

“Belediyeler kentsel yaşam kalitesini artıracak en önemli katolizer kurum, çevresel koşulları iyileştirmek, yaşam alanları geliştirmek, insan hayatını kolaylaştırmak, sosyal alanları insan ihtiyaçlarına göre inşa etmek gerekli bu konularda en önemli aktör belediyedir saydığımız görevler belediyenin görev alanına girer. İşin temelinde, başında belediye var. Çevreye, doğaya verilen önem, toplu taşımaya verilen önem aynı zamanda halkın sağlığını etkiler. Yani belediye hem doğrudan hem de dolaylı olarak sunduğu hizmetlerle halkın yaşam kalitesini yükseltir”(G1,BV)

“Belediye kent demek, belediyeler insana hizmet için var, bir çocuk doğmadan belediyenin görevi var ölüme ölümden sonrada belediyenin görevi vardır. Hayatın her aşamasında belediyenin doğrudan görevleri çok fazla, imar, ulaşım, sağlık spor ticaret alanlarında belediye var, Kanuna göre bir alanda hiç bir kuruma görev verilmemişse bu konularda belediyeler görevlidir. Olumlu ve olumsuz olarak belediye kentsel yaşam kalitesini doğrudan etkiler. Hayatın her alanına dokunur. Belediyeler halkla daha yakın ilişkiler kurar. Bu anlamda belediyeleri mali yönden ve teknik yönden desteklemek gerektiğini düşünüyorum.”(G2 YİKDB).

“Yaşam standartlarının artması, çöplerin toplanması, rekreasyon alanları, toplu taşıma, kültür merkezlerinin yapılması gibi hizmetler belediyeler tarafından yapılmaktadır. Belediyeler ne kadar iyi çalışırsa yaşam kalitesi o oranda artar. Belediyeler kentsel yaşam kalitesi konusunda en önemli kurumlardır. (G3,DHDB)

“Belediyeler kentsel yaşamın vizyoneri, şehri planlayan kurumlar, tabiki belediyelere çok önemli görevler düşüyor, belediyeler her şeyi insan için yapıyor, büyükşehir belediyesi radikal kararlar almalı, şehirde insan için yapılan hizmetler var vatandaşlar bu konuda bilinçli olmayabilir belediye hizmetleri tekrar tekrar yapacak yapmalı vatandaşlar da bilinçlenecektir. Belediyeler şehrin geleceğini belirleyen kurumlardır. Belediye ekibi ne kadar vizyonerse şehir o kadar gelişir.”(G14,PŞM)

Sizce belediyeler hangi fonksiyonlarla kentsel yaşam kalitesini belirliyorlar sorusuna verilen cevaplarda belediyelerin temel hizmet alanlarında sunduğu hizmetler ile belirlediği cevabı çoğunluktadır.

“Alt yapı çalışmaları, ulaşım, imar planlarının yapılmasıyla kentin gelişiminin yönlendirilmesi, çöküntü alanlarına yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları, kentlinin ihtiyacına yönelik hazırlanan projeler çevre koruma hizmetleri ile belirlemektedir.”(G8,PŞM)

“Belediyeler insana, insanın kaliteli ve sağlıklı yaşamasına dair hemen her unsur hakkında fonksiyon üstlenmektedir, Bu fonksiyonlar, ulaşımdan eğitime, sağlıktan çevreye hayatın her alanında görmek mümkündür.”(G11,KTM)

Görüşmelerde görüşmecilere sorulan bir diğer soru, sizce Ordu Büyükşehir Belediyesi hangi konular ağırlık verirse kentsel yaşam kalitesi yükselir sorusudur. Bu soruya verilen cevaplar değerlendirildiğinde yine kentsel yaşam kalitesinin hizmet boyutu üzerinde durulduğu dikkat çekicidir. Altyapı, ulaşım, toplu taşıma, imar konularında sunulan hizmetlerin tamamlanması sonrası

belediyenin kültürel alanda hizmetlerini artırması ve sosyal belediyeçilik anlamında da adımlar atılması gerektiği görüşmecilerin bu konuda vurguladığı temel konulardır.

“Toplu taşıma, engelsiz yaşam, sportif alanlar, sosyal ve kültürel alanlara ordu büyükşehir belediyesi önem veriyor, belediye binasında sanat galerinde sergiler düzenleyerek halkın belediyeyle içiçe olmasını sağlıyoruz. Halkın katılımı için gerekeni yapıyoruz, şeffaf ihaleler yapıyoruz, Halkın yönetime katılımı ve hizmet alımı için elimizden geleni yapıyoruz.”(G1,BV)

“Ordunun büyük problemi trafik sorunu, göçü önlemek için turizm ve ticareti geliştirmek lazım, imar konusunda önemli adımlar atılmalı, yapı stoku çok eski bunu yenilemek gerekiyor çünkü yeni yapılar da bu eski yanlış yapılaşmayı devam ettiriyor diye düşünüyorum.”(G2,YİKDB)

“Ordu 2014 yılında büyükşehir olunca vatandaşlarımıza sorduk ulaşım, altyapı ve su vatandaşların öncelikli olarak karşılanması gereken ihtiyaçları olarak ifade edilmiştir. OBB önce altyapıyı halletmeli sonra üstyapı, sosyal, kültürel ihtiyaçları karşılamalıdır bütün bunlar biranda gerçekleşecek hizmetler değil bir sürece ihtiyacı var belediyenin.(G3,DHDB)

“Şehri güzel giydirmek lazım öncelikle Avrupa’da bir mahallenin mimari yapısına farklı bir şey yapılamaz, bizde de belediye yönlendirici olmalıdır. İnsanları eğitmek, bilinçlendirmek lazım, tek başına park bahçe yapmak yeterli değil, bu belki de son yapılması gereken İştir diye düşünüyorum.”(G14,PŞM)

“Tamamlanmaya çalışılan yol, altyapı, hizmetlerinin tamamlanması lazım öncelikle. Kültürel faaliyetlerin artırılması lazım, yayla turizminin canlandırılması lazım. Dar gelirlielerin vakit geçirebileceği alanlar yok, lüks mekânlar çok fazla, ticari olarak düşünüldüğünden fiyatlar çok yüksek vatandaşların büyük bir çoğunluğu bu hizmetlerden yararlanamamakta. Hasta bakımevleri yapılmalı.”(G6,İSİGŞM)

“İnsan ihtiyaçlarını analiz ederse insanlar nasıl mutlu olur sorusunu sorup bunu cevabını arayarak hizmet sunarsa yaşam kalitesini artırır diye düşünüyorum.”(G5,İŞDB)

Kurumunuzda kentsel yaşam kalitesi adına yapılan çalışmalar nelerdir? Sorusu sorulduğunda görüşme yapılan idareciler Ordu büyükşehir belediyesinin devam eden projelerinin ve çalışmalarının orduda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik çalışmalar olduğunu vurgulamışlardır.

“Kentsel dönüşüm, kent estetiği, kaçak inşaatı önleme alanlarında sunulan hizmetler bu anlamda kentsel yaşam kalitesine yönelik hizmetler, tarihi dokuyu koruma şube müdürlüğünün bu alanda yürüttüğü faaliyetleri örnek gösterebiliriz.”(G5,İŞDB)

“Yayalaştırma projeleri, bisiklet yolu, cephe projelerinin bu alanda kentsel yaşam kalitesine yönelik hizmetler olduğunu söyleyebiliriz.”(G8,PŞM)

“Ben proje şube müdürüyüm bizim düsturumuz yaşanabilir şehir oluşturmak adına modern çizgilerde insana uygun hizmetler üretebilmek için çalışıyoruz. Başkanın bu konuda görüşleri öncülüğü önemlidir. İnsana dokunan doğru işler yapmaya çalışıyoruz. Çocuk parkı yaparken çocukları düşündürecek şeyler yapmak lazım bir kaydırac yapmak çocuğu düşündürmez. Bu anlayışı yerleştirmeye çalışıyoruz. Yaptığımız işte insanı ön planda tutmaya çalışıyoruz. Engellilere yönelik hizmetler sunmaya çalışıyoruz.(G14,PŞM)

“Bilgi evleri projelerimiz var hem eğitim veriyoruz hem hayatın farklı alanlarında bilgi edinmelerini sağlıyoruz. Yılsonunda öğrencileri yunus emre kampında temel yaşam görgüleri, milli manevi değerler konusunda eğitiyoruz.”(G1,BV)

“Toplu taşıma koordinasyon merkezi var, kent estetik kurulu var kentte yapılan evlerin estetik yapısının denetimini yapan birim,

altyapı merkezleri var, kültür komisyonları var, sportif alanlarda kurullarımız var.(G3,DHDB)

Kurumunuzun stratejik planlamasında kentsel yaşam kalitesi kriterlerine ne ölçüde değindiniz, kentsel yaşam kalitesine yönelik ne gibi hedefleriniz vardır? Sorusu görüşme esnasında sorulan son sorudur ve verilen cevaplar değerlendirildiğinde idareciler Büyükşehir belediyesinin sonraki süreçte yapmayı hedeflediği projelerin Ordu halkının kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik olduğunu ve Odu halkına daha yaşanabilir bir kent sunmak konusunda ilerleyeceklerini ifade etmişlerdir.

“Bu günde bundan sonrada insanı yadsıyarak hiç bir iş yapamazsınız insanı ön planda tutarak hizmet sunmak gerekiyor. Belediye kentsel yaşamın belirleyicisi konumunda bu anlamda belediyeye çok iş düşüyor. Bundan sonra bu hizmet anlayışımızı artırarak devam ettireceğiz. Kentsel yaşam kalitesini artıracağımızı düşünüyorum.” .(G14,PŞM)

“Yaşam kalitesini artırmak için neler yapılmalı, ordunun kültürü gelenekleri, toplum yapısı, coğrafi özellikleri göz önünde bulundurarak bunlara öncelik vermeye çalışıyoruz. Vatandaşların görüşlerini de dikkate alarak hizmet sunuyoruz bunları devam ettirmeye çalışıyoruz. Yeşilay’la protokol imzaladık sigarasız yaşam için bu tarz çalışmalar yaşam kalitesini artırmaktadır. Gelen talepleri göz ardı etmiyoruz mutlaka dikkate alıyoruz”(G1,BV).

“Stratejik planda kentsel yaşam kalitesi, insanın huzuru, mutluluğu ilk sırada yer almaktadır. Ulaşım sorununu çözmek, Orduyu Türkiye’ye hatta dünyaya tanıtmak gibi hedeflerimiz var.” (G2,YİKDB)

“Güvenli bir kent oluşturmak hedefimiz var; dezavantajlı kesimlere yönelik en iyi hizmetin sunulması konusunda gerekenleri yapmaya çalışıyoruz. Yaşam standartları yükseltmeye çalışıyoruz. Oy kaygısı taşımadan yaşanabilir kent oluşturmak için çalışmalarımız devam edecek., (G3,DHDB)

“Sosyal belediyeciliğin bir gereği olarak insanımızın sağlıklı bir çevrede sosyal ve ekonomik yaşantısını sürdürmesine dönük politikalar ve

projelere yer verilmiştir. Bu bağlamda genç, yaşlı, çocuk, kadın, yetişkin, herkesin sosyal refah ile sağlıklı bir kent içerisinde yaşamasını temin etmek için çalışmalarımızı sürdürmekteyiz”(G11,KSSM)

2024 Yılı İtibariyle Bir Karşılaştırma

Çalışmanın yapıldığı dönemden günümüze yaklaşık yedi yıl geçmiştir ve bu süreçte Ordu Büyük Şehir Belediyesinde örgütsel anlamda bir takım değişiklikler gerçekleşmiştir. Günümüzde daire başkanlığı sayısı 16 dan 19’a, şube müdürlüğü sayısı ise 49 dan 62’ye ulaşmıştır. Sayısal değişimlerin yanında Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Kültür Turizm ve Sanat Dairesi Başkanlığı olarak, Muhtarlık İşleri Daire Başkanlığı Sosyal hizmetler ve Muhtarlık İşleri Daire Başkanlığı olarak, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı ise Kültür Turizm ve Sanat Dairesi Başkanlığı olarak değişime uğrayan birimlerdir. Bu isim değişiklikleri ile birlikte Kaynak geliştirme ve İştirakler Daire başkanlığı ve bünyesinde üç şube müdürlüğü aynı zamanda Tarım ve Hayvancılık Hizmetleri Dairesi Başkanlığı üç şube müdürlüğüyle Proje ve İnşaat Daire Başkanlığı 3 şube müdürlüğü, İklim Değişikliği ve Sıfır Atık 2 şube müdürlüğü, İşletme ve İştirakler Daire Başkanlığı 4 şube müdürlüğüyle, Afet İşleri Dairesi Başkanlığı 3 şube müdürlüğü ile Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı bir şube müdürlüğüyle Büyükşehir belediyesi meclis kararlarıyla yeniden oluşturulan birimlerdir. 2017 yılında daire başkanlığı olan Toplu taşıma daire başkanlığı kapatılarak ulaşım daire başkanlığı bünyesinde şube müdürlüğü olarak, Gençlik ve Spor Daire Başkanlığı ise Kültür Turizm ve Sanat Dairesi Başkanlığı içerisinde şube müdürlüğü olarak varlığını sürdürmekte Böylece yeni birimlerle birlikte hizmet alanı genişlemiştir.

Ordu Büyükşehir Belediyesi kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik çalışmalarını sürdürmektedir. 2020-2024

Stratejik planında kenlerdeki yaşam kalitesini artırmaya yönelik çalışmalar ve bu çalışmaları hangi birimlerin yürüteceğine dair ifadeler yer verilmiştir. Konuyla ilgili olarak, çevre ve sağlık hizmetleri yönetimi başlığı altında “Şehrimizde yaşayan tüm canlılar için temiz, sağlıklı, dengeli bir çevrenin oluşturulması ve korunmasını sağlayan; enerji yönetimi, yeşil alan yönetimi, çevre koruma, atık yönetimi, veteriner hizmetleri ile şehrimizin yaşam kalitesini yükseltmek” (Ordu Büyükşehir Belediyesi, 2019. s. 17) ifadeleriyle kentsel yaşam kalitesine etki edecek önemli hizmetlere yer verilmiştir.

Bunun yanında dezavantajlı kesimlerine yönelik olarak, bu kesimin ihtiyaçlarını gözetken, yaşam kalitesini artırılmasına katkı sağlayan hizmetler etkinleştirilerek yaygınlaştırılmasının önemi vurgulanmıştır. Kültür, Sanat, Turizm ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı ile Parklar ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı konuyla ilgili görevlendirilmiş birimlerdir (Ordu Büyükşehir Belediyesi, 2019, s. 17).

Kentte yaşayan bireylerin boş vakitlerini geçirme konusunda önemli rekreasyon alanları olan ve kentsel yaşam kalitesini artıran yeşil alanlar konusunda ise, yeşil alanların yaygınlaştırılmasının sağlanacağı ifadesine yer verilmiştir. Konuyla ilgili ise Parklar ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı görevlendirilmiştir.

Yeşil alanlar konusunda, “yeşil alanların korunarak yeşil dokunun geliştirilmesi sağlanacaktır” ifadesine yer verilmiş ve konuyla ilgili olarak ise Parklar ve Yeşil Alanlar Dairesi Başkanlığı görevlendirilmiştir. Bunun yanında atık yönetimi hizmetlerinin geliştirilmesi konusunda da Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı görevlendirilmiştir. Yenilenebilir enerji kaynaklarından yararlanarak kendi enerjisini üreten bir belediye ve Ordu oluşturulması stratejik hedefler arasında yer almaktadır ve konuyla ilgili olarak Kaynak Geliştirme ve İştirakler Dairesi Başkanlığı ile Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı görevlendirilmiştir.

Son dönemlerde gündemi önemli ölçüde meşgul eden ve çeşitli yasal düzenlemeler yapılan sokak hayvanları konusunda, “sahipsiz hayvanların refahı sağlanacak ve vektörel mücadele etkin yürütülecektir”

ifadelerine yer verilerek konuyla ilgili Çevre Koruma ve Kontrol Dairesi Başkanlığı görevli birim olarak belirtilmiştir. Son olarakta kentsel yaşam kalitesi konusunda önemli bir yer edinen altyapı uygulamalarının geliştirileceği ifadesine yer verilmiş ve Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı konuyla ilişkilendirilmiştir” (Ordu Büyükşehir Belediyesi, 2019 s. 17). Böylece kentte yaşayan bireylerin yaşam kalitesini artırmak adına bazı önemli adımların atıldığını ifade edilebilir.

Sonuç ve Öneriler

Belediyeler kentte yaşayan vatandaşlar için hizmet sunumu konusunda en önemli kurumlardır. Halktan uzak, halkın beklentilerini göz önünde bulundurmayan belediye idarecileri belediyelerden beklenen işlevleri yerine getiremiyor demektir ki bu da belediyeler için önemli bir eksikliktir ve varlık gerekçelerinden uzaklaştığını gösterir.

Günümüzde belediye denilince sadece çevre temizliği, yeşil alan yapımı, yol yapımı, kanalizasyon işleri gibi temel hizmetleri yerine getirmiş kurumlar değil bu hizmetlere ilaveten vatandaşın sosyal, kültürel, rekreatif alanlarda da beklentilerinin farkında olan ve bu beklentileri en iyi şekilde karşılamayı hedefleyen kurumlar akla gelmektedir. Vatandaşının beklentilerini, taleplerini bilmeyen, dikkate almayan belediyeler halktan uzaklaşırlar.

Belediyelerde kentsel yaşam kalitesi farkındalığını ölçmeyi amaçlayan çalışmamızda İnceleme alanı olarak Ordu Büyükşehir Belediyesi seçilmiştir. Karar alma sürecinde aktif rol oynayan idarecilerle yapılan görüşmeler sonucunda Ordu Büyükşehir Belediye idarecilerinin kentsel yaşam kalitesi konusunda bilgi sahibi oldukları sorulara verilen cevaplarda tespit edilmiştir. Kentsel yaşam kalitesinin daha çok hizmet boyutuna vurgu yapan belediye idarecileri doğrudan kentsel yaşam kalitesi nedir sorusuna halk katılımını önemli faktör olarak dâhil etmemişlerdir. Ancak ilerleyen

sorularda Ordu Büyükşehir Belediyesinin insana verdiği değeri vurgulayarak aynı zamanda hizmete başladıkları süreçte önce halka kentle ilgili isteklerini, beklentilerini sormalarını ve verilen cevaplar çerçevesinde altyapı, ulaşım, toplu taşıma alanlarına öncelik verilmesi halk katılımını önemsediklerini göstermektedir.

İkinci bölümde ifade edildiği üzere kentsel yaşam kalitesi kapsamında belediyeler, Ulaşım hizmetleri, Konuta ilişkin hizmetler, Çevre koruma hizmetleri, Güvenlik hizmetleri, Eğitim hizmetleri, Sağlık hizmetleri, Kültür hizmetleri, Sosyal hizmetler, Spor ve rekreasyon hizmetleri sunmakla yükümlüdürler. Ordu Büyükşehir Belediye idarecileriyle yapılan görüşmelerde hemen hepsinin bu alanlarda belediyelerin görevlerini yerine getirmesinin kentsel yaşam kalitesini artıracığı yönünde görüşleri olduğu tespit edilmiştir.

Kentsel yaşam kalitesini artırma konusunda en önemli kurum olarak belediyeleri gören Ordu Büyükşehir Belediye idarecileri, belediyelerin sunduğu hizmetlerle kentsel yaşam kalitesi konusunda belirleyici olduklarını ifade etmişlerdir.

Çalışma kapsamında belirlenen önemli noktalardan biri öncelikli olarak kentsel yaşam kalitesi konusunda etkili aktörler olan belediyelerin yapısını geliştirmeye yönelik politikalar belirlemesi gerekliliğidir. Kentsel yaşam kalitesi konusunda politika sürecinde doğrudan etkisi bulunmayan vatandaşların bu konuda bilinçli olması da üretilen politikalar kadar önemlidir. Ordu büyükşehir belediye idarecilerinin de vurguladığı önemli konulardan biri vatandaşların bu konuda bilinçli olması ve sunulan kaliteli hizmetleri alma konusunda sorun yaşanmamasıdır. Ordu büyükşehir belediyesi kentsel yaşam kalitesini artırmak konusunda sunduğu hizmetler kadar vatandaşların hizmetlerle ilgili bilinçlendirilmesi de oldukça önemlidir. Sunulacak hizmetlerle ilgili vatandaşların çeşitli yollarda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Ordu Büyükşehir Belediyesi bu konuda kitle iletişim araçlarını, reklam panolarını kullanarak vatandaşı hem bilgilendirmeli hem de hizmet sunumunda kullanılan araç ve gereçlerin kullanımı konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesine ilişkin bir duyarlılık oluşturulmalıdır. Üretilen politikalarda bu konuya öncelik verilmesi gerekmektedir.

Ordu Büyükşehir Belediye idarecilerinin bazılarının özellikle yurtdışında yaşamış, yurtdışında belediye hizmetlerini gözlemleme şansı bulan idarecilerin kentsel yaşam kalitesi farkındalığının farklı boyutta olduğu, hizmetlerle beraber vatandaşların da konuya dâhil edilmesi gerektiği yönündeki bakış açıları dikkat çekiciydi. Bu konuda Ordu Büyükşehir Belediyesi karar verme sürecinde yer alan idarecilerin yurtdışında gözlem yapma, hizmet sunma yöntemlerini kendi şehirlerinde de uygulama konusunda daha fazla fırsat verilmesi gerekmektedir.

Belediyelerle ilgili önemli sıkıntılardan biri belediye idarelerinin beş yıllık dönemde görev yapabilmesi sonraki süreçteki belirsizliktir. Bu nedenle belediye idareleri projelerini bu kısıtlı zamanda yerine getirmek zorunda kalmakta yarım kalan projeler belediye idaresi değiştiğinde tamamlanmama riskiyle karşı karşıya kalabilmektedir. Ordu büyükşehir belediye idarecilerinin vurguladıkları önemli bir noktada bu olmuştur. Kentsel yaşam kalitesini artırmak için altyapı, ulaşım, trafik, yol hizmetlerine öncelik verilmiş diğer alanlarda hizmet sunabilmek içinse bir sonraki seçim döneminde mevcut belediye idaresine tekrar görev verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Belediyeler bütün bu olumsuzlukları düşünerek görevini yerine getirmeli dönemlik projeler hazırlayıp gerçekleştirmeli sonraki seçim dönemini etkileyecek projelerden kaçınmalıdır. Aksi taktirde bu durum kaynakların kullanımında etkinlikten uzaklaşılmasına neden olacaktır.

Ordu Büyükşehir Belediye idareciyle yapılan görüşmelerde dikkat çekici bir konu da yerel yönetimlerle ilgili eğitim almış idarecilerin konuya bakış açılarının daha kapsayıcı olması, kentsel yaşam kalitesi konusunda sorulan sorularla ilgili doğru tespitler yapmalarıdır. Bu sebeple belediyelerde eğitim konusunun önemli olduğunu özellikle farklı kurumlarda çalışan daha sonra belediyelerde idareci konumunda bulunan kişilerin yerel yönetimlerin işleyişiyle ilgili eğitimden geçmeleri gerektiği

söylenabilir. Bu nedenle de belediyelerin yönetim kadrosunun seçim döneminde değişen kadrolar olmaması gerektiği vurgulanması gereken bir diğer konudur. Şehri tanıyan, vatandaşların mahalli ihtiyaçlarını bilen, kültürel farklılıklarının farkında olan, şehrin mahalleleri arasındaki farklılıkları tespit edebilen idareciler yerel yönetimlerin varlık gerekçesini yerine getirebilir aksi takdirde merkezi yönetimden farkı kalmaz.

Çalışmanın son bölümüne 2024 yılı itibariyle Ordu Büyükşehir belediyesinde birimler bazında değişimlere yer verilmiş 2017 yılı sonrası süreçte bazı daire başkanlıklarının kapatıldığı, bazılarının şube müdürlüğü olarak varlığını devam ettirdiği bazı daire başkanlarının ise sonraki süreçte belediye teşkilatı içerisine dâhil olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda 2020-2024 dönemi için hazırlanan stratejik planda kentsel yaşam kalitesini artırmaya yönelik düzenlemelere yer verilmiştir ve bir anlamda Ordu’da kurulan ilk büyükşehir belediye yönetimi ile günümüz büyükşehir belediye yönetiminin kentsel yaşam kalitesi yaklaşımı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sonraki araştırmalarda mevcut belediye yönetimleriyle yapılan farkındalık araştırmaları kıyaslama yapmak açısından daha sağlıklı sonuçlar ortaya çıkarabilecektir.

Son olarak Ordu Büyükşehir Belediyesi idarecileriyle kentsel yaşam kalitesi farkındalığını ölçmeyi amaçlayan görüşmelerden yola çıkarak farkındalığı bulunan idarecilerin kentsel yaşam kalitesi artırmak konusunda politikalar üreteceği şüphesizdir. Bu nedenle farkındalığın belediye idarecilerinde bulunması, oluşturulması gerekmektedir.

Kaynakça

Arar, A. (2024). Yerel gündem 21, Dışışleri Bakanlığı.

<http://www.mfa.gov.tr/yerel-gundem-21.tr.mfa>

Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: Yöntem Teknik ve İlkeler*, Pegem Akademi.

Başaran, İ. (2007). Sağlıklı Kentler Kavramının Gelişiminde Sağlıklı Kentler Projesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(3), 207-229.

Çoban, A. N. (2012). Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 67(3), 75-108.

Çelik, C. (2007). *AB Ulaştırma Politikasına Uyum Sürecinde Türkiye’de Kara Ulaşımı Trafik Güvenliği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bahçeşehir Üniversitesi.

Çetin, D. (2024). Uşak Kent Merkezinde Kentsel Yaşam Kalitesinin Ölçülmesine İlişkin Bir Uygulama. Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi, 5(1), 53-90. <https://doi.org/10.58658/kaypod.1335223>.

Duru B. (2005). Avrupa Birliği Kentsel Politikası ve Türkiye Kentleri Üzerine. Mülkiye Dergisi, 29(246), 59-75.

Emür, S. H. ve Onseki D. (2007). Kentsel Yaşam Kalitesi Bileşenleri Arasında Açık ve Yeşil Alanların Önemi: Kayseri/Kocasinan İlçesi Park Alanları Analizi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22(1), 367-396.

Feldmann B. (2008). *The urban audit: towards the benchmarking of quality of life in 58 European cities*. Office for official publications of the european communities European commission. file:///C:/Users/test/Downloads/urban-audit-manual.-ce%20(2).pdf

Geray, C. (1998). Kentsel yaşam kalitesi ve belediyeler. Türk İdare Dergisi, 70(421), 323-346.

Görün, M. ve Kara, M. (2010). Kentsel Dönüşüm ve Sosyal Girişimcilik Bağlamında Türkiye’de Kentsel Yaşam Kalitesinin Artırılması. Yönetim Bilimleri Dergisi, 8(2), 137- 164.

Keleş, R. (1987). Yerel Yönetimler ve Konut. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 42(1), 1-14.

Keleş, R. (2012). The Quality Of Life and The Environment. Procedia-Social and Behavioral Sciences, (35), 23-32.

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2007). *Sürdürülebilir kentleşme bakış açısı ile Türkiye’de kentleşme sektörüne ilişkin tespit ve değerlendirmeler*,

https://webdosya.csb.gov.tr/db/kentges/editordosya/kentges_tr.pdf

Koçak, H. (2008). Kentsel Yaşam Kalitesinin Geliştirilmesi için Strateji Çalışma Alanları. Yerel Siyaset, (31), 41-47.

Koyuncu, B. (2011). *Kentsel yaşam kalitesi kriterleri: İstanbul Büyükşehir Belediyesi örneği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Marmara Üniversitesi.

Marans, R. (2007). Kentsel yaşam kalitesinin ölçülmesi. H. D. Türkoğlu (Çev.), *Mimarlık Dergisi*, 335(Mayıs-Haziran). <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1326>

Mazumdar, S. (2003). Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yer Duygusu. Mimarlık Dergisi, 335.

Mimarlar Odası. (2008). Avrupa kentsel şartı - 2:yeni bir kentlilik için manifesto.

Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü. (1996). Avrupa kentsel şartı, Avrupa Konseyi Avrupa yerel ve bölgesel yönetimler konferansı

Mutlu, A.(2010). *Kentli Hakları ve Türkiye*. Çizgi Kitabevi Yayınları.

Mutlu, A. ve Batmaz N. Y. (2013). *Türkiye’de Kent Hakkı*. Orion Yayınevi.

Negiz, N. (2011). Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri Açısından Isparta Belediyesi: Farkındalık, Yararlanma ve Değerlendirme Açısından

Bir Araştırma. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 16(2), 323-341.

Ordu Büyükşehir Belediyesi, (2019). *Staratejik plan (2020-2024)*. <https://www.ordu.bel.tr/uploads/137377-PYVLZXCZ-6152-581-MQXFRFNU-0968.pdf>

Ökmen, M. (2008). Bir İnsan Hakkı Olarak Yerel Haklar ve Avrupa Kentsel Şartı. Yerel Siyaset, (29), 13-18.

Pacione, M. (2003). Urban environmental quality and human wellbeing-a social geographical perspective. Landscape and urban planning, 65(1-2), 19-30.

Pektaş, E. K. ve Akın, F. (2010). Avrupa Kentsel Şartları Perspektifinde Bir Kentli Hakkı Olarak Katılım Hakkı ve Türkiye. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(2), 23-49.

Pepe, B. ve Seven, D. (2023). Kentsel Yaşam Kalitesi Açısından Çocuk Parkları ve Alanları (Betimsel Bir Çalışma). Düzce Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 3(1), 53-62.

Rogerson, R. J. (1999). Quality of life and city competitiveness. Urban Studies, 36(5-6), 969-985.

Özyavuz, M. ve Karakaya Aytin. B.(2016, Ekim 20-22). Açık ve yeşil alanların kentsel yaşam kalitesine etkisi: Tekirdağ-Süleymanpaşa örneği. [Kongre sunum özeti]. 4. Uluslararası Kentsel ve Çevresel Sorunlar ve Politikalar Kongresi, İstanbul.

Şahin, Y. (2014). *Yerel Yönetimler*. Ekin Yayınevi.

Tekeli, İ. (2009). *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (1980). Türkiye’de kent planlamasının tarihsel kökleri, T. Gök(Ed.), *Türkiye’de İmar Planlaması içinde (26-122)*. Ankara: ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,

Tosun, E. K. (2013). Yaşam Kalitesi Ekseninde Şekillenen Alternatif Bir Kentsel Yaşam Modeli: Yavaş Kentleşme Hareketi. Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 32(1), 215-237.

Türkiye Belediyeler Birliği. (2017). Avrupa kentsel şartı.

https://tbb.gov.tr/online/kitaplar/avrupa_kentsel_sarti_2017/html5forpc.html?page=7&bbv=1&pcode=

Türksever, N. E. (2001). *Türkiye’de büyükşehir alanlarında yaşam kalitesinin Değerlendirilmesine yönelik bir yöntem denemesi* [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Ural A. ve Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel Araştırma Süreci ve SPSS ile Veri Analizi*, Detay Yayıncılık.

Üçer, Z. A. G. (2009). *Kentsel yaşam kalitesinin belediye hizmetleri kapsamında belirlenmesine ve geliştirilmesine yönelik bir yaklaşım: orta ölçekli kent örnekleri*, [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.

Yavuzçehre, P. S. (2005). *Belediyelerin kentsel yaşam kalitesine etkileri Denizli Karşıyaka Mahallesi örneği* [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi], Pamukkale Üniversitesi.

Yavuzçehre P. S. ve Torlak S. E. (2006). Belediyelerin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkileri Denizli Karşıyaka Mahallesi Örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(4),184-207.

Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.

Yüksel A. ve Yüksel, F. (2004). *Turizmde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Turhan Kitabevi.

İpekyolu Kalkınma Ajansı, (2014). *TRC1 kentsel yaşam kalitesi araştırması Kilis kent merkezi*.

[https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/trc1-kentsel-yasam-](https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/trc1-kentsel-yasam-kalitesi-arastirmasi-kilis-kent-merkezi-30871.pdf) kalitesi-arastirmasi-kilis-kent-merkezi-30871.pdf

EK-1-Belediyelerde Kentsel Yaşam Kalitesi Farkındalığı: Ordu Büyükşehir Belediyesi Örneği Mülakat Soruları

- 1-Kentsel yaşam kalitesi size neyi ifade ediyor?
- 2-Orduda kentsel yaşam kalitesinin seviyesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 3-Belediyeler ve kentsel yaşam kalitesi arasında ilişki kurabilir miyiz, neden?
- 4-Sizce belediyeler hangi fonksiyonlarla yaşam kalitesini belirliyorlar?
- 5-Sizce OBB si hangi konulara ağırlık verirse kentsel yaşam kalitesi yükselir?
- 6-Kurumunuzda kentsel yaşam kalitesi adına yapılan çalışmalar nelerdir?(konuya yönelik projeler, eserler, kurulan komisyon ve çalışmaları)
- 7-Kurumunuzun stratejik planlamasında kentsel yaşam kalitesi kriterlerine ne ölçüde değindiniz ve kentsel yaşam kalitesine yönelik ne gibi hedefleriniz vardır?

